

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

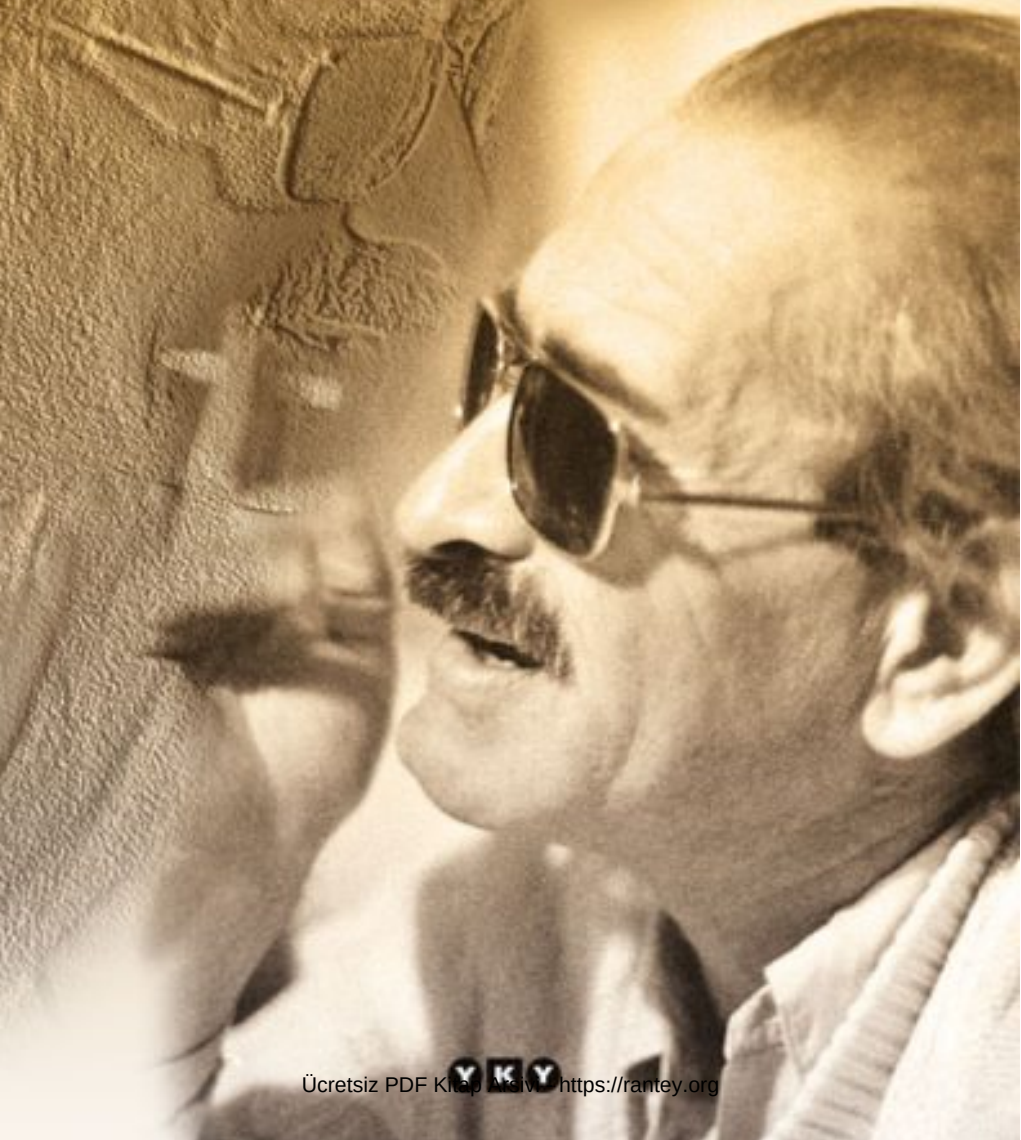
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ece Ayhan

Hay Hak! Söyleşiler

HAY HAK! SÖYLEŞİLER

Ece Ayhan (Datça/Muğla, 1931-İzmir, 12 Temmuz 2002). Şiirimizin en önemli “modern ustalarından biri” olarak adlandırılır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni bitirdi. İlk şiiri 1954’te *Türk Dili*’nde yayımlandı. Bu dönemde, sonradan ilk kitabı *Kınar Hanımın Denizleri*’ne (1959) aldığı, kendine özgü çağrışımlar ve göndermelerle örülü şiirleriyle hem Türk şiirinde hem de İkinci Yeni’nin içinde kendine farklı bir kanal açtı.

1965’te yayımladığı *Bakışsız Bir Kedi Kara* ve 1968’de yayımlanan *Ortodoksluklar*’la neredeyse bütünüyle “özel bir dil” halini alan bu şiir, Ayhan’ın, 1973’te yayımladığı ve daha geniş bir okur kitlesince alınılan *Devlet ve Tabiat*’ıyla birlikte bu kez de “sokağın diliyle” okurunu (ve izleyicilerini) oluşturdu. 1977’de yayımlanan ve kitapla aynı adı taşıyan ünlü şiirini ve ilk dört kitabını içeren *Yort Savul* ise Ece Ayhan şiirinin kendisinden sonraki kuşaklar üzerindeki gücünün belki de topluca belgelenişi idi. 1981’de *Zambaklı Padişah*, 1982’de de “tarihin düzünden okunduğu” *Çok Eski Adıyladır*’ı yayımlayan Ece Ayhan’ın şiiri üzerinde Enis Batur, *Tahta Troya*’da (1981) bir kitap boyutunda konaklamış; Ender Erenel *Ece Ayhan Sözlüğü*’nü, Kemal Yalçın - Orhan Alkaya ikilisi ise *Çok Eski Adıyladır Sözlüğü*’nü yayımlamışlardı. Ayhan’ın ‘82 sonrası şiirlerinin bir bölümünü, kimi yazı ve konuşmalarıyla birlikte içeren *Çanakkaleli Melâhat...* 1991’de “düzşiirler” alt başlığıyla yayımlanmıştı.

*Ece Ayhan'ın
YKY'deki kitapları:*

Başıbozuk Günceler (1993)
Şiirin Bir Altın Çağı (1993)
Bütün Yort Savul'lar! (1994)
Aynalı Denemeler (1995)
Dipyazılar (1996)
Morötesi Requiem (1997)
Sivil Denemeler Kara (1998)
Hay Hak! Söyleşiler (2002)
Bir Şiirin Bakır Çağı (2002)
Hoşça Kal - İlhan Berk'e Mektuplar (2004)

Doğan Kardeş
Şiirimiz Mor Külhanidir Abiler - Seçme Şiirler (2008)

ECE AYHAN

Hay Hak! Söyleşiler

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1599
Edebiyat - 429

Hay Hak! Söyleşiler / Ece Ayhan

Kitap editörü: Burak Şuşut
Düzeltili: İncilay Yılmazyurt

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Bilnet Matbaacılık Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Yukarı Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1 Cadde
No: 16 Ümraniye / İstanbul
Sertifika No: 15690

1. baskı: İstanbul, Şubat 2002
4. baskı: İstanbul, Şubat 2014
ISBN 978-975-08-0334-5

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2012
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

Cihat Burak’la Karaşnılık, Sarışnılık Üzerine • 9
Cihat Burak’la Kopuk Kopuk • 11
Cihat Burak’la Bir Söyleşi • 13
Cihat Burak’la Eski Beyoğlu Meyhaneleri Üzerine • 16
Cihat Burak’la Bir Başka Söyleşi • 19
Ömer Uluç’la Gece Yarısı Yapılmış Konuşma • 22
Ömer Uluç’la Sanat ve Delilik Üzerine • 24
Ömer Uluç’la “Sıkı Resim” Söyleşisi • 26
Ömer Uluç’la Bir Yakından, Bir de Uzaktan Konuşmalar • 30
Mehmet Gülerüz’le İktisat ve Resim Üzerine • 35
Komet’le Yengeç Dönencesinde Bir Söyleşi • 38
Komet: “Eller Yukarı!” • 40
Fahir Aksoy’la Daldan Dala • 43
Cihat Özegemen ve Soyağaçları • 46
Cihat Özegemen’le Körlük, Karanlık, Alacakaranlık Üzerine • 48
Cihat Özegemen’le Karınca Gerçeküstücülüğü Üzerine • 54
Neşe Erdok’la Bir Söyleşi • 58
Orhan Taylan’la Bir Söyleşi • 60
Aydın Ülken’le Resim ve Felsefe Üzerine • 62
Yavuz Tanyeli’yle Bir Söyleşi • 64
Zehra Say’la Bir Söyleşi • 67
“Saba Melikesi” Emel İle Bir Söyleşi • 69
Nevin Çokay’la Bir Söyleşi: “Bizim Aydınlar İnsanı Çiğniyor” • 72
Tonguç Yaşar’la Ortadoğu ve Balkanlar Çapında Bir Söyleşi • 74
Tonguç Yaşar’la Şiirli Söyleşi • 79

Tan Oral 'la Bir Söyleşi • 83
İlhan Usmanbaş 'la Bir Söyleşi • 85
İlhan Usmanbaş 'la Atonal Müzik Üzerine • 88
Atıfett Usmanbaş 'la Bir Söyleşi • 92
Suna Kan 'la Ustalık Üzerine • 95
Mesut İktu 'yla Bir "Kış Yolculuğu" Söyleşisi • 98
Emin Fındıkoğlu 'yla Caz, Cazbant ve Bando Üzerine • 102
Gölsen Tuncer 'le Bir Söyleşi • 104
Sitare Ağaoğlu 'yla Bir Söyleşi • 107
Naki Turan Tekinsav 'la Sinema Üzerine Bir Söyleşi • 112

HAY HAK! SÖYLEŞİLER*

* *Hay Hak! Söyleşiler*, daha önce, 1993'te YKY tarafından yayımlanan *Şiirin Bir Altın Çağı* adlı kitabın içinde, "Soran: Ece Ayhan" başlıklı bir bölüm olarak yer almıştı. (s. 191-280. Bu, tek başına kitap halinde ilk basımıdır.)

Cihat Burak'la Karaşnılık, Sarışnılık Üzerine

Ece Ayhan — *Bütün Osmanlı tarihçileri sarışındır. Üstelik karaşınlar üzerine yazarlar, yazıyorlar.*

Cihat Burak — Evliya Çelebi'yi biraz ayırıyorum ben, önce vakanüvis değil. Ortaçağ'ın Philippe de Commines'inden daha gelişmiştir.

EA — *Dağlara çıkan Geyikli Niyazi'nin bir resmi yapılmalıydı; tarihimizde bir İttihatçı.*

CB — Resme iyi gider. Zaten geyiğinden başka akılda kalacak bir şeyi yok.

EA — *"Tarihten geliyoruz. İnsanlarız. Kendimizle buluşmaya gidiyoruz" denebilir mi bir resimde?*

CB — Gauguin bir soru sormuş. Bence başkası yapmamalı.

EA — *Akide şekerı renkleri mi? Cam kavanozları içinde dururlar.*

CB — Ben 'hâkî' renkleri seviyorum, Anadolu toprağı.

EA — *Pazar bana 'kara' gibi geliyor.*

CB — *Günleri renk olarak düşünmek? Cuma kırmızı olabilir bak Cumartesiler de gri-yeşil.*

EA — *Hiç, bir kentte resminiz kayboldu mu?*

CB — Bir İskenderiye'de kayboldu, bir Ankara'da; İskenderiye'deki galiba "Sinan"dı. Arandı, bulunamadı.

EA — *Lautréamont'un bu uslu coğrafyada bir ressam olarak bir karşılığı olabilir mi?*

CB — Lautréamont'un herhangi bir karşılığı yok Türkiye'de.

EA — *Sıkı hikâyeci Memduh Şevket Esendal'ı okudunuz mu?*

CB — İyi bir yazar olduğu söyleniyor. Afganistan'da Ka-bil'e gitmiştim, elçilikteki kitaplığı o kurmuş. İsmail Hakkı İz-mirli'nin *Orduyu Hümayun, Donanmayı Hümayun, Divanı Hü-mayun* kitaplarını orada okudum. Ama kendi kitapları yoktu... "Taş Havan" adlı bir hikâyesini okudum; adamın biri mezar-taşları başlarının koleksiyonunu yapar.

EA — *"Seyahat yâ Resulullah" demiş gibi oradan da Hindistan'a geçmişsiniz. Peki Beydaba'nın masallarına, mesellerine ne dersiniz?*

CB — Orada bir şey oldu, ya bilet ya para dediler, ben de bilet dedim. Ve Delhi, Agra, Güvallyac... Beydaba'ya La Fonta-ine'in babası diyorlar.

EA — *Nakkaşların, müzehhiplerin (hatta demircilerin bile) bir 'oğul'u ya da bir 'halife'si yoksa 'sır' mezara götürülüyor. Eski bir Anadolu geleneğidir bu; ama gelişmeye karşı bir şeydir, o ayrı. Yakın-larda, müzik alanında 'Zilciyan' böyle oldu; çalpare... Sizin bir 'sır' hi-kâyeniz vardı?*

CB — Abidin Dino anlattı bana. Belli bir kuşun, belli bir mevsimde çıkardığı bir 'tüy'. Onunla çizgi çiziliyor minyatür-lerde; yalnız 'hat'ta kullanılır. Turgut Zaim de bu tüyün Os-manlı'dan Avrupa'ya ihraç edildiğini söylemişti bana. Adı bile 'sır'. Osmanlı çinilerinde uranyum da kullanılmıştır. Doğu'da da, Batı'da da eski ressamların kendilerine özgü renkleri var.

EA — *Ne yapalım, Batı'ya fazla giden Doğu'ya düşer, aksi de ge-çerlidir bunun. Hele Alaska ile Kamçatka arasında bir Bering Boğazı var, birdenbire salıdan pazartesiye geçiyorsun!*

CB — Evet, bakmışlar ki Magellan'ın seyir defterinde 1 gün eksik!

(1986)

Cihat Burak'la Kopuk Kopuk

Ece Ayhan — *Ayağa kalkılınca Marmara Denizi bile gözüken benim evde, alt katta, romantik mi melankolik mi, anlamadığım bir adam var, her gün abanozdan bir klarnet çalıyor (eski günler), hem de iyi çalıyor. Sözcük vezin gereği bak 'gırnayta' da olabilir. Tüysüz'ü, Zati Arca'yı, Orhan Veli'nin babası Veli Kanık'ı ve 'bizim caz'cı Mustafa Kandıralı'yı bana düşündürüyor. Şiirlere klanertle bir fon müziği!*

Cihat Burak — Klarnetin babası zurnadır. Açık yerlerde zurnanın sesi pek güzeldir.

EA — *Her şey iç içe. Yeraltı kenti olan Derinkuyu'da bir cami var, yarıya kadar cami, üstü kilise, tavanda İsa ve 12 balıkçı arkadaşı ama sergi açılmaz. Hamamda olur.*

CB — Işık açısından en güzel hamam, Dolmabahçe Sarayı'nın içindekidir.

EA — *Mısır'ın İstanbul'u olan İskenderiye'sinde Ümmü Gülsüm (12-13 yıl önce öldü) geniş kalçalarıyla sahneye çıkınca müşteriler adeta ulurlarmış. Türkiye'ye gelmiş miydi? Buradaki asıl ulumaları merak ederim ben.*

CB — Sanıyorum gelmedi. Evet, savaş bittiğinde 'Arapça şarkılı Türkçe sözlü' filmler furyası olmuştu... Ümmü Gülsüm'ün değil ama Zeki Müren'in resmini yaptım. Sahneye Romalı general kıyafetiyle çıkmıştı. Ben de fırsatı kaçırmıyım? Tuttum resmini yaptım.

EA — *Evlilya Çelebi'nin Seyahatnâme'sini çok seviyorsunuz.*

CB — Benim için bir başucu kitabı gibidir, açıp açıp okurum.

EA — *Ne güzel (nedense ‘fotojenik’ anlamında sözlükte, ama kullanılmıyor) ‘resmegider’ hikâyeler var değil mi?*

CB — Köprülü Mehmet Paşa Anadolu’daki vali Köse Ahmet Paşa’ya genç bir ‘serdar’ın öldürülmesi için ferman gönderir. Köse de ‘serdar’a, “bana gelirken hep kalabalık gel” der, o zamanlar idamların merkezi olan İstanbul’a bir gerekçe gösterecek. ‘Serdar’ alışı ve bir gün bir başına gelir, vali de bizim suçsuz yiğidi boğdurmak zorunda kalır. İşte ben bunun bir resmini yaptım.

EA — 1979 Eylülü’nde arkadaşım (‘Tıbbiyeli’ ya da ‘Uzun’) Muzaffer Özkolçak’la İstanbul Sanat Bayramı’nın Resim ve Heykel’deki açılışına gitmiştik (Şeker Ahmet Paşa’yı ve öbür Şekerler’i gözümle görmüştüm). Orada resim hocalarına ve eleştirmenlerine Osmanlıların ‘minyatür’e ne dediklerini sormuştum, hepsi de ‘minyatür’ demişlerdi. Bir tek siz “belki ‘meclis’ olabilir, çünkü Evliya Çelebi’de, taşradaki bir valiye ‘kırk meclislik bir albüm’ gönderilir” demiştiniz. Ben sonra Zeki Pakalın’ın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü’ne baktım, ‘küçük nakış’ ya da ‘ince nakış’. ‘Meclis’ ise figürlerin istifi.

CB — Eh böyle olunca ben de biraz nakkaş sayılabilirim değil mi?

(1987)

Cihat Burak'la Bir Söyleşi

Türkiye’de, bir açıdan, ressamların (eğer bir lonca varsa) piri sayılabilecek, nakkaşandan Cihat Burak artık 73 yaşına bastı. İlk, orta ve liseyi Galatasaray’da okumuş; gündüzlü. Güzel Sanatlar Akademisi’nin Mimarlık Bölümü’nü bitirmiş. Şairlerin aksine bütün yaşamı boyunca 4-5 ev değiştirmiş. Şimdi Fenerbahçe’de oturuyor ve Kadıköy’de üç eküri’den müşterisi olan, iki ayrı sokağa açılan ve üç kapılı bir ‘doğu’ meyhanesinin basık tavanlı üst katında kimi akşamlar rakı içer, o kadar.

Ece Ayhan — *Galiba Langa Yokuşu’na doğru Sinekli Bakkal’da, 1915’te doğmuşsunuz. Adı çok güzel!*

Cihat Burak — Evet. Adı Sinekli Bakkal’dı, ama pek sinek yoktu. Komşunun biri tambur çalardı, bizim evden sesi duyulurdu.

EA — *“İnsanlar sinekler gibi ölüyorlar” der çok portre yapmasını açıklarken Francis Bacon, figürleri akar. Resimlerini ‘Günk’ Gönenç Ertem’le 1975’te Zürich’te bir galeride görmüştük. Bence bu garip İngilizin romandaki karşılığı Fransız F. Céline’dir: Gecenin Sonuna Yolculuk. O da insanın acı, kan ve pislikten oluştuğunu söyler. Tersinden bile olsa, sizin Francis Bacon’la yakınlığınız düşünülebilir mi?*

CB — Francis Bacon benim resim anlayışında değil. Kendisi için büyük bir ressamdır diyorlar. İyi tabii. Bir ressamın ya da her ressamın bana bir şey söylemesi gerekmez. Ama çok uzaktan da olsa, dediğin gibi tersinden de olsa biraz bana yakınlığı hadi var gibi, diyelim.

EA — *Peki Gümrukçü Rousseau için ne dersiniz?*

CB — Onunla pek iliştiim olduğunu sanmıyorum. Tabii bir şeyi dilemek başka bir şey, gerçek başka bir şey.

EA — *Derler ki Gümrükçü Rousseau, önceleri boş vakitlerinde ‘tuba’ çalarmış, tabii komşuların kafaları şişiyor ve sözde “sen tuba çalışmayı filan bırak, başarılı olamıyorsun, sen en iyisi sessiz sessiz resim yap” demişler de öylece ressam olmuş ya da olmaya başlamış. Sahi sizin hiç bando resminiz var mı?*

CB — Evet, var. Paris’te bir bando resmi yapmıştım. Bando mızıkaları severim elbet, hem çocuklar gibi severim, herkes gibi yani.

EA — *‘Dinar Bandosu’ deyişinin ne anlama geldiğini biliyor musunuz?*

CB — Hayır, bilmem. Dinar’da, benim bildiğim, Mehmet Pehlivan var. Tabii Koca Yusuf’tan sonraki kuşaktır bu.

EA — *Her an orkestraya dönüşebilecek bir bando düşünülüyoruz: Nilgün Marmara âsâsı havalara yükselen bando şefidir: Cihat Burak bakır çalgılardan ‘helikon’, Cemal Süreya izci kılığında ‘trampet’, ben ‘dar açılı İngiliz kornosu’, Sezai Karakoç ‘kös’, İsmet Özel ‘kanun’, Ko-met ‘zil’, Enis Batur ‘trompet’, Turgay Özen ‘okarina’... Yusuf Atılgan ‘syrinx’, Vüis’at O. Bener ‘viyola’... Memet Fuat ‘suzafon’ vs. çalışıyoruz.*

CB — Ben kalın sesli ve ovulmuş gibi parlak tuba’yı çalmak isterim, hem ‘helikon’ hangi omuza takılıyor daha bilmiyorum ki.

EA — *Size niye resim yapıyorsunuz diye sormayacağım hayır!*

CB — Yine de soru sorulmuş sayıp bir karşılık vereyim mi dersin? İşte bunun karşılığı olmaz! Sonra resim yapmak öyle kolay bir iş mi ki?

EA — *Mimarlığa girmeniz belirli bir seçmeyle mi ilgili?*

CB — Hayır. Benim mimarlığım bir rastlantıdır.

EA — *Galatasaray’dayken orta ya da lisede hiç sınıfta kaldınız mı?*

CB — Bunda ne var? Çok şükür sınıfta kaldım, tabii evet!

EA — *Sartre ile de Beauvoire’ın Galata Köprüsü’nden Karaköy’e geçerken kendilerini bir an Ortaçağ’da duyumsamaları, olayı aklıma geldi. Ee, sonunda Perşembe Pazarı da yıkıldı gitti!*

CB — Onu bunu bilmem. Belediye başkanları cellattır cellat! Yalı bırakmadılar yahu! Hele Beyoğlu’ndaki Abanoz’u kal-

dıran valiyi hiç affetmem! Öyle bir sokağı şimdi milyarlar versen yeniden açamazsın. Ben gençken 2 numaradaki Afrodit'in müptelasıydım, o ayrı. Yeşil gözlü, siyah saçlıydı. Gülizar ise 1'de.

EA — *Devletin resimle ilgisi var mı? Ohuyor mu?*

CB — Resim devletin umurunda mı?

EA — *Nilgün Marmara'nın 'marjinal kargalar'ı vardı, beyaz kargalar!*

CB — Bak kargaları severim, kuştur. Kınalı kekliği de.

EA — *Bizi ya da herkesi algı ortalaması sınırlandırır. Siz, çağdaşlardan hangi şairleri seversiniz?*

CB — Mallarmé, Baudelaire! Evet çağdaş şiir deyince benim aklıma Baudelaire gelir, severim, kavrayabildiğimce kavrarım. Zaten ondan ötesini aklım almıyor.

EA — *Ne zamandan bu yana böyle düzyazılar, anlatılar yazıyorsunuz?*

CB — Galatasaray'dan beri yazarım. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun çıkardığı *Yeni Adam* dergisinde, 1940-41'de 5-6 parça çıkmıştı. 1951'de Edremit'te bir inşaatın şantiye şefiydim, Memleket Hastanesini yapıyoruz, 'laf ola padişahım!' *Yeni İstanbul* gazetesi *New York Herald Tribune*'le anlaşmış, Dünya Hikâye Yarışması düzenlemişti, oraya katıldım, Sevim Burak da katılmış, bizi karı-koca sanmışlar. 10 parça da *Soyut* dergisinde çıktı...

EA — *Cemal Süreya kedi resmini cetvelle çizenler bile var diyor. Yeni resmin bir racunu, bir açılışı mı bu acaba!*

CB — Bir kedinin resminin cetvelle çizilebileceğini düşünemiyorum. Ayıptır, benim vicdanım elvermez.

(1987)

Cihat Burak'la Eski Beyoğlu Meyhaneleri Üzerine

Ece Ayhan — *Galatasaray'da, Aynalı Pasaj'ın arkalarında, sanki gözlerden ve maraza çıkaran kadınlardan, 'karı kuvvetleri'nden gizlenmiş, üstü açık bir Krepen Pasajı vardı. 'Krepen' sözcüğü Fransızca'dır ('Crépins' yazılır) ve 'ayakkabıcı gereçleri' anlamına gelir; sözlüğe göre de ayakkabıcı esnafının piri; Aziz Krepen (Saint Crépin). Gizli pasaja üç yerden ve yönden girilirdi. Biri; üç-beş basamaklı ve İngiliz Konsolosluğu'nun bulunduğu Meşrutiyet Caddesi'ne çıkar. İkincisi; Dudu Odaları Sokağı'na (bu iyice dardı, şişmanca bir adam oradan ancak biraz yan geçebilirdi.) (– Ne güzel bir sokak adı değil mi!) Üçüncüsü de; Saik Faik'in, Orhan Veli'nin, kendisine 'marjinal yazar' diyebileceğimiz Fikret Ürgüp'ün de içki içtiği Cumhuriyet Meyhanesi'ne giden; Sahne Sokağı'na (Balıkpazarı da deniyor, Üç Horan Ermeni Ortodoks Kilisesi var...)*

Cihat Burak — Krepen Pasajı'na Balıkpazarı'ndan, yine darca bir yoldan girilir, orası da dardır, ama şişmanlar geçebilir. Girilince, tam karşıda Neşe Lokantası var. Neşe'de içkiciler sıra sıra ve yan yana otururlar, sabahdan gelenler bile olur. Yazın da pencereleri açık.

EA — Cahit Irgat'ın oğlu Mustafa Irgat, bana 'marjinal şair' Hayalet Oğuz'un, bu masaya, 'sabah erkenden içki içmeye başlayanların hemen herkesi orada kesip bıçtikleri için, 'cinayet masası' adını taktığını söylemişti. Başta 'marjinal kadın' Dürnev Tunaseli... (Aslında 'marjinaller' ve 'marjinallik' üzerine konuşuyoruz galiba.)

CB — Evet, başta Dürnev Tunaseli var. (Ressam) Erdoğan

Değer, Selahattin Hilav, Attila Tokatlı, Pertev Tunaseli (Dürnev'in kardeşi), Ömer Uluç, Sevim Burak (benim bir akrabalıgım yok!), Hayalet...

EA — *Hayalet Oğuz Ermeni mezesi 'topik'le gelirmiş.*

CB — Cahit Irgat, Edip Cansever, Özdemir Asaf, Yüksel Arslan, Mengü Ertel vs.

EA — *Zaman zaman da Semiha Berksoy, Ara Güler, Mengü Ertel... gelirdi. Demir Özlü de. (O köfte yermiş hep.)*

CB — Ben, Hoşgör'e giderdim akşamları. Hoşgör'ün birkaç ortağı olacak. Sonra Dilek Lokantası var, bir de İmroz filan. Müşteri seçmesini bilirlermiş gibiydiler?

EA — *Arada görünüp yiten (hep ayaktaydı) 'marjinal ressam' Aktedron Fikret nasıl bir ressamdı?*

CB — İyi bir ressam bence. Aktedron'a eroini bırakmak için alıştı derler. Zayıf, avurtları çökük, nazik bir adam.

EA — *Yaşamın 'uc'unda bulunuşundan da olabilir. Bakın hiç uyumazmış geceleri. Öldükten sonra sergisi açılmış galiba? Ömer Uluç söyledi.*

CB — Hayır efendim! Aktedron'un sergisi filan açılmadı!

EA — *Peki, peki... (Krepen'deyken) İmroz'un bitişigindeki (İstanbul Rum ağzıyla konuşursak) bir Triandofilos yok muydu?*

CB — Evet, sahibi intihar etti.

EA — *Aktedron Fikret de bileklerini keserek canına kıydı. Feri Doğan'ın çocukluğunun geçtiği Nevizade Sokağı'nda (içki satan dükkân olan) Lambo meyhanesini anımsıyorum şimdi. Oraya Sait Faik de Orhan Veli de Nahit Hanım da Oktay Rifat da geliyor. Sonraları Muzaffer Buyrukçu vs. İşte ayakta içilen küçük bir koltuk meyhanesi. Borcaysa Lambo deftere yazar.*

CB — Mösyö Lambo, önce meyhaneyi kapattı, bir ayakka-bıcı dükkânı açtı. Onu çalıştırırken intihar etti, zaten melankolik bir adamdı.

EA — *'Uç'ta yaşamış olmak (ya da doğrusu, yaşamamak mı bilemiyorum) insanı böyle bir 'uc'a götürebilir mi? Tezgâhın arkasında Rus klasiklerini okurmuş. Lambo'nun karşısında da bir Hüseyin Efendi vardı. (Şimdi orası da "Kadir'in Yeri" olmuş). Siz orada da akordeon çalan Madam Anahit'in resmini yapmıştınız hani. 'Marjinal yazar' (Kısa Lodos Hikâyeleri) Fikret Ürgüp, delirmeden (ya da gide-*

cek bir yeri ve bakacak bir kimsesi olmadığı için kliniğe yatmış) önce zaman zaman oraya giderdi.

CB — Fikret Ürgüp, benim Galatarasay Lisesi'nden arkadaşımdır.

EA — *Bağlıyoruz: Krepen, şimdi "Aslı Han" oldu, yerinde sahaf-
lar var... Peki Mısır Apartmanı'nın yanındaki sokakta Bohem?*

CB — Mısır Apartmanı'nın yanındaki sokakta! Küçük bir orkestrası var, bir madam piyano çalar!

(1987)

Cihat Burak'la Bir Başka Söyleşi

Türkiye’de, bir bakıma, sahici ve özgün ressamların piri sayılabilecek Cihat Burak, kendi benzetişiyile ‘kör bağırsak gibi bir semt’te, Fenerbahçe’de; kedisiz olarak oturur. Aynı zamanda yüksek mimardır, ama 74 insan-yılı boyunca (‘hesap kitap’ anlamında) hiç ‘aritmetik’ bilmez, sergilerini bile aşağı yukarı böyle semtlerde açmıştır.

Ece Ayhan — *Ben, mevsim başladığında, travestilerin Karanlık Bakkal Sokağı yorgun uyurken, cuma sabahları Dolapdere’den yola koyulur ve AKM’deki (İDSO) bilet kuyruğuna girerim. Yola koyulurken; kapısının önünü süpüren kadınlar ve insana dik dik bakan (ve de battaniye gibi renk renk) kediler görüyorum.*

Cihat Burak — Bir dolu, kedili resmim var. Ama (işaret parmağını, tehdit edercesine, yukarı kaldırmıştır) satış için kedi resimleri yaparak kedileri asla sömürmem! Eski meski, ben de vicdan diye bir şey var çünkü!

EA — *Yani Mr. Hyde’larda, sırtlanlarda bulunmayan şey... Ar tık, İkinci Dünya Savaşı yıllarının öyle kıkıyruk kedileri yok! Gör-düklerimin hepsi de –Ece Ovası (Akbaş) ile (Sestos; Hero’nun kalesi) ve Sakızağacı (Taksim) arasında geçen– çocukluğumun tek partili ama çift enseli ayları gibi bingil bingil kediler!*

CB — Ee, ne yaparsın, kedilerin de hayat seviyeleri yükseldi!

Özay Erkılıç — Bir gün, Valdeçeşme’deki evden çıkmışım, kestirmeden Gümüşsuyu’na gideceğim. Baktım, çamlar altında argın iki Çingene ve de iki ayı serilip yatmışlar uyuyorlar. Yorgunluktan adeta bitmişler.

EA — 128 Nilgün Marmara'nın Topkapı'da Sultanahmet'e gitmek üzere belediye otobüsüne binmek isteyen kahverengi ayısını bir yana bırakalım hadi. Kedileri çok seviyorsunuz ama evinizde hiç kedi filan görünmüyor? (Duvardaki kuş kafesi de boş!)

CB — Bu daire 3. katta. Bence kediler doğuştan yeşilcilerler. Bahçe ve çimen isterler. Hiç değilse kakalarını toprağa yapacaklar!

EA — İkinci Dünya Savaşı günlerinde Tünel'in kayış kokusunu, Sevim Burak gibi siz de bilir misiniz?

CB — Tünel'in kayış kokusunu nasıl bilmem! Yeni İstanbul gazetesi, New York Herald Tribune'le Dünya Hikâyesi Yarışması düzenlenmesi için anlaşmıştı. Ben de bir şantiyede mimar olarak çalıştığım Edremit'ten hikâye göndermiştim. Sevim Burak da göndermiş, bizi karı-koca sanmışlar. Oysa ben Sevim Burak'ı, Ömer Uluç ile evlendikten sonra tanıdım. (Sevim Burak bence Sait Faik gibi sahici ve çok önemli bir hikâyecidir.)

EA — Sevim Burak'ın Yanık Saraylar'daki anlatıları gerçekten de çok başarılıdır. Ben, Sahibinin Sesi oyununu bir başyapıt olarak alırım, öyle güzel bir kanava bulunmuş ki Türkçe durduğu sürece yaşayacaktır.

CB — Beni Dolapdere'deki Ziba'ya ilk kez Sait Faik götürmüştü; ucuz. Kapıların önünde uskumru pişiriyorlardı. Sokağın adını nedense 'Kurtuldu' yapmışlar.

EA — "Alacakaranlık"ı da var, ama biz benim kendilerine 'karanlık' rengi yakıştırdığım kültürü yalnız sinema olan bir başka aileden konuşuyoruz: "Onlar biraz karanlıktır" deyince, Ömer Uluç bana, "Sen karanlıkla pisliği birbirine karıştırıyorsun galiba!" demişti de aymıştım. (Şimdi de tavşan pisliği gibi bulaşmayanların ve ıslah olanların dayanıştıkları 'depolitizasyon' olayı var; 'sanat şahsi ve muhteremdir!' miş. Ötedenberi merak eder dururum: Şiir nedir?)

CB — (Kızmıştır.) Kıcını ısırgan otuyla silmektir!

EA — Gazeteler yazıyor; şimdi de insanlara insan pisliği yediriyorlarmış!

CB — İstanbul'da 40 yıldan beri köpek pisliği toplayarak geçimini sağlayan bir adam var.

Efendim ne diyorduk? Topluyor, topluyor, ama kesinlikle İngilizlere vermiyor, ille de Kazlıçeşme'deki bizim dericilere satacak!

EA — İngiliz ressam Francis Bacon, bir gün sokakta bir köpek pisliğine bakar bakar da “İnsan galiba böyle bir şey!” der.

CB — Bizim berduş o kadar ileri gitmiyor. Köpek pisliğinde ‘tanen’ maddesi var; sepicilikte, deri tabaklamada kullanılır. İçkisini –ispirto mu içiyormuş bilemem– 40 yıldır bununla sağlıyor.

EA — Biz 1943-1944’ten başlayarak Sakızağacı’nda otururduk. Arkadaşlarla Küçüksu’ya yüzmeye gidiyoruz. Neyzen Tevfik’e Beşiktaş İskelesi’nin karşısında bir yer verilmişti. Vapurun üst katından Neyzen Tevfik’in taraçada ispirto içtiğini görürdük. Yanda da ünlü Barbaros Amtı. Yazdığı bir şiirinde “Barbaros sanki kıcını siliyormuş gibi!” der. (Biliyorsunuz, bu yontuda Barbaros bir elini şöyle geriye atmıştır, işte orada da Yahya Kemal’in dizeleri!)

CB — Eski İstanbul yakasının köpek pislikleri iyi de, nedense Beyoğlu’nunkiler (Pera) pek beğenilmiyor. Toplayanlar arasında bu yüzden kavga bile çıkıyormuş. Ayrımcılık yoksa buralara kadar mı girdi? Yani köpekler de Ortodoks mu?

EA — Lozan Antlaşması’nda, bütün İstanbul ilinde doğmuş ve ‘oturan’ Rumlara ‘etabil’ denir. İşte bu ‘etabil’lerin hepsi, 1964’te (o zamanki hükümetin bir Fanfar orkestrası, kıcını yırtarcasına, Alda’nın Zafer Marşı’nı çalıyordu) zorla yurtdışına uğurlandı! Hadi Krepen Pasajı’ndaki Triandofios ve Nevizade’deki tezgâhının arkasında gizli gizli Gogol, Dostoyevski okuyan Mösyö Lambo, özel nedenlerden ötürü önceden kendilerini astı diyelim. 1964’teki işbu toplu uğurlamadan sonra, adı Büyükkada olan siyah ‘tahtırevan’ öylece kalakalmıştı. Meyhaneci Lefter için, kendi kendine çalan –kambur Vasili ölmüştü çünkü– ve gelin telleriyle, yapma çiçeklerle, kırık küçük aynalarla acı görülmesin diye süslenmiş laternasını birkaç kez kucakladıktan sonra koparak gitmiş derler. Şimdi Atina’da kızının yanında ölüyor!

(1989)

Ömer Uluç'la Gece Yarısı Yapılmış Konuşma

Ece Ayhan — Ben her zaman resimde de 'tehlikeli resimler'den yana oldum, olurum. Şerif Mardin, "Türkiye'de hep 'uslu resimler'in yapılması ilginçtir" diyor. Yapılır.

Ömer Uluç — Bu 'yakalama'yı doğru buluyorum, 'hep' demesek bile.

EA — 'Düşünce'de, 'Şiir'de ve 'İktisat'ta da egemendir bu olgu. Sözelimi, Asaf Savaş Akat, "Kesin bir vergi reformu yapılamaz Türkiye'de" der... Oysa, 'mutation'u, 'sıçramalı gelişme'yi sözlüklere bakıp 'kuliip değıştirme' ya da 'sağı solu kollayarak davranma' anlamına almamalı.

ÖÜ — Türk resmindeki 'yaramazlaşma' da dışardaki 'yaramazlaşma'nın denetiminde, bizim ressamlarımız güvenlikte olmayı seviyorlar. Sanat yapmak bir riski göze almak demektir. Özünde tehlikeye atılmayı gerektiren küçük girişimlerde bile daha önce dışarda yapılmış bir resme benzerlik aranır. Ben Türk ressamlarının bu konuda fazla eğitildikleri kanısındayım. Yapılan resmin önce resim olduğunu unutmamak gerekir. Mesajı iletmektir sorun.

EA — Cemal Süreya, "Şiiri yeni kılan, biraz da şiirin dışındaki şeylerdir" diyordu.

ÖÜ — Bence ressamın iletmek istediğı şey öne çıkmalı. Picasso, bıyık altından gülererek, Braque için "Afrika sanatına sanat olarak bakıyor, onların 'büyü' işi olduğunu hepten unutmuş" diyordu. Sanatçının varoluş sorunları hiç unutulmamalı. Resim 'uslu' olduğu zaman tam bir 'meta' olur, az sonra da 'mal'!.. Bugünün toplumu her şeyi uslulaştırma niyetinde.

EA — *Bir marş duyduğunda tüylerin diken diken olur mu?*

ÖÜ — Kesinlikle hayır!

EA — *Ulusallık sorunu biz bu coğrafyadakiler için biraz handikaplı değil mi?*

ÖÜ — Her sorun handikaplıdır. Ama edebiyatta, hiç değilse 'dil' onu dışarının ağır etkisinden koruyor. Resimde bu yok. Dolayısıyla resimde korunma yok!

EA — *Demek resimde de gümrük duvarları yok!*

ÖÜ — Edebiyatta ulusallaşmayı pek bilmiyorum. Ama resimde tersi olduğunu biliyorum. Dış etkiyi bir anda 'yiyorsun', zoka! Oysa, her ressamın bir coğrafyası var, olmalı.

EA — *Şairlerin de kentleri!*

ÖÜ — Evet, bir kenti bir iki sanatçı yapar.

EA — *Senin hiç 'haması' bir resmin var mı?*

ÖÜ — Denizaltı resmi yapmak hamasilik ise, evet. Ulusallık nerdeyse antropolojik bir sorun. Ülkenin bütün müzeleri genel antropolojik ipuçları veriyor.

EA — *Ben dünyanın bütün insanbiçimcilerini Türkiye'ye çağır-mak isterdim, hatta İstanbul'a. İsterdim.*

ÖÜ — Bizim rönesansın sonuçlarına bağlanmamız gerek-miyor. Ressamlar çarpık, aykırı şeylere bakmalı. O zaman de-ğişik şeyleri görebilirsin. Rönesans ondan sonra. İnsan dürbü-nünü sürekli ayarlamalı. Uzaklaştırmalı, yaklaştırmalı; yani odaklama. Bu anlamda bir ulusallığa varım.

EA — *Senin 'tarih'le bir ilgin oldu mu hiç?*

ÖÜ — Bu bir ressama sorulan ilginç bir soru. Düşünce giz-li bir olaydır. Toplumsal düzeye çıktığında anlaşmalar yapmak zorundadır. Dolayısıyla, benim tarih düşünüp düşünmediğim resmimden anlaşılabilir. Ben tarihi düşündüğümü sanıyorum. Biz aslında bütün eski ressamlarla birleşmek istiyoruz.

EA — *Yani buluşmak!...*

ÖÜ — Buhari, Levni... Minyatürü düşündüğümü, minya-tür yaparak düşündüm. Sözelimi, Praksiteles'in bir heykeliyle Mısır kedisi aynı resmin içinde; göreceksin.

(1985)

Ömer Uluç'la Sanat ve Delilik Üzerine

Ece Ayhan — Hamlet (hayır, 'kasaba' anlamına değildir. Bir İnsan) hakkını aramak ve tüyler ürpertici bir "Gerçek"i anlamak uğruna kendini deliymiş gibi gösterebilir, gösterir. "Gerçek"i ya da "Gerçeklik"i aramanın, bence, ancak ve yalnız bir yoludur bu.

Ömer Uluç — Türkiye'de deliler çok önemli. Her 'topluluk' hayal kurar ya da kurabilir. Türkiye'nin delileri Türk olayının Türkiye'de düş görmesidir. Sözelimi Van Gogh tedavi edilseydi ressam olmazdı. Akıllılık ile delilik arasında ince bir ayırım vardır.

EA — Türkiye'de psikoloji alanında "olsa olsa kutu psikolojisi var" deniyor, çok da yaygın. Toplumbilimci Şerif Mardin bile buna değindi.

ÖÜ — Evet; aydınların, bürokratların 'kutular'ı vardır ama delilerin yoktur!

EA — Fransız "Gerçeküstücüler" üzerine düşüncelerin nedir? Sen Paris'te yaşıyorsun ya.

ÖÜ — Gerçeküstücüler 'büyü'ye inanırlardı. Breton sanatçılara, bütün sanatçılara Bilinçaltı'nı (yani Bilinçdışı) önerirdi. 'Kâşif' sözcüğünü kullanıyor. Yaşamın sırrının bilinçaltılarında olduğunu düşünürdü. Sanatçıların da, maalesef, 'kutular'ı vardır, yalnız psikologların, psikiyatrların olacak değil ya.

EA — Çevremizde her şey. Kamusal (Kara Kamu) kılınmış. Ne 'marj'a, ne 'birey'e, ne 'ütopya'ya sanki yer ve zaman yok!

ÖÜ — Sen adama arkadan sesleniyorsun, oysa adam yüz yüze konuşmaya alışmış.

EA — *Sanatta çok şey gizlilikte geçer, geçebiliyor ya da.*

ÖÜ — Prokopius va tarihte, Bizans. Sanatın da gizli bir tarihi oluyor.

EA — *İletişim?*

ÖÜ — Ressamın iletmek istediği ‘mesaj’ın önemi belirli bir gerçeklikle orantılıdır. Sonra ‘süreç’ de önemli.

EA — *Usta-çırak ilişkisi gibi. Sanatçı tarihte önceleri zenaatçı değil miydi?*

ÖÜ — Picasso, başlangıçta, o gerçekçi resimlerini yapmıyordu meramı olan ‘mesaj’ı iletemezdi gibi geliyor bana.

EA — *Yol ayrımında bulunmak, ya da oraya düşmek bir sanatçı (ve her sanatçı) için çok önemlidir.*

ÖÜ — Picasso tam anlamıyla bir dörtyol ağzında bulunmuştur. Bir kez, Napolyon’un Mısır’dan dönerken getirdiği bütün kültürler el altındaydı. Beni çok etkileyen ‘Mısır kedisi’. Avrupalı dışarıdan beslenir. Yapabilirse bir kişiyi binlerce adam yapar. Bin el, bir el’dir. Biz sanırız ki, ‘hadi biz de yapalım’.

(1987)

Ömer Uluç'la "Sıkı Resim" Söyleşisi

Ece Ayhan — *Türkçede aşağı yukarı 40 yıldan bu yana süren bir Sıkı Şiir serüveni var. Ben 'sıçrama' da diyorum buna, yani 'mutation', 'değişim'. Peki Sıkı Resim?*

Ömer Uluç — Ben bir sanat ancak 'açık' olduğu zaman 'sıkı' olabilir diyorum. Dünyadaki her şey açılır, bütün sırlar çözülür. Çözülme ânı bence ilginçtir. Elbette karanlıktan geçecek sin, bütün sanatlarda var bu. Ama sonunda bütün göndermeler, bütün kaynakçalar kalkar. Böyle böyle sıkı resme itilirsin ya da itilebilirsin.

EA — *Boğazını ve bileklerini keserek canına kıyan Aktedron Fikret (Andoğlu) geldi aklıma şimdi. Resmi nasıldı?*

ÖÜ — Çok iyi bir ressam. Belki de Türkiye'de ilk gerçek dışavurumcudur.

EA — *Aktedron Fikret yıllar önce Paris'e gitmiş, düşlerinde minareler filan görmeye başlamış ve pek durmayıp İstanbul'a dönmüş der sanat tarihçisi ve resim eleştirmeni ilginç Sezer Tansuğ, ya da derler. Ben sana oturduğun Paris'ten kargalara, Büyükkada'ya, İstanbul'a dönmeyi önermiyorum hayır. Ben bir şeyi merak ediyorum: Sen düşlerinde neler görürsün? Kargalar, denizaltılar, canavarlar mı?*

ÖÜ — Eskiden bir ara poker oynardık. Baktım gördüğüm düşlerde de poker oynuyorum! Klasik kovboy filmlerindeki gibi! Eh şimdi günde sekiz saat resim yaparsan karabasan da görürsün, girdap da. Tabii düşler renkli de olabilir, renksiz de (kara-ak). Bak kimileyin resim figürleri (karga, denizaltı, canavar) düşte de belirebilir. Ben 'ayakta' resim yaparım. Darbeler! Darbeler! Evet çok darbe var.

EA — Ben geçenlerde senin resmin için Mustafa Irgat'a "denizaltının nereden ve nasıl su yüzüne çıkacağı bilinmez" demiştim. Pe-ki, Sezai Karakoç'un 30 şu kadar yıl önceki bir güzel ve sıkı şiirinin adı "Yoktur Gölgesi Türkiye'de" idi. Ben şimdi bunu 'trajedi' için de söylüyorum. Eskiden okumuştum: Süryaniler özet olarak mözet olarak her neyse Grek metinlerini kendi dillerine çevirmişler, ama ilginç ve anlamlıdır, 'trajedi'ler bir yana. 'Trajedi', Doğu'da yoktur kesinlikle çünkü.

ÖÜ — "Trajedi' Batı kültürünün ilk senaryosudur. Doğu'da var mı yok mu bilmiyorum. 'Trajedi' başka bir biçimde de olabilir bak. Bence insanlarda ölüm olgusu varsa 'trajedi' de vardır. Ama düşünmeye değer: Hint'te, Budha'nın yaşamında hemen hiç 'trajedi' yok. Durmadan çoğalan bir serüven! İç içe! dönen! parçalanen! karmakarışık!... Ama 'trajedi' Doğu'ya gildikçe yok olmaz gibi geliyor bana. Sinemacı Fellini'nin kimi filmlerinde belirir bu zaman zaman.

EA — Sinema dedin de aklıma geldi: Buñuel, Sıkı Şiir'i ya da Sivil Şiir'i Türkçede çok etkimiştir 30-40 yıl önce, atonal müzik gibi. "Hiçbir şeyin geçmediği saatleri severim" der Buñuel, sözgelimi "saat kaç?" deriz, anlamsız anlamsız.

ÖÜ — Buñuel abazanlığı filmlerinde çok güzel anlatır. Hergele ve çok alaycı bir adam. Biyolojiye çok düşkün. İnsan çoğalmasından, nüfus artışından iğreniyor. Geçen yıl Paris'te Goya'nın da içinde bulunduğu ilginç bir resim sergisi açılmıştı. Bir prensin çocuğu olmuş, resimde prensin erkânı da var. Orada Goya'nın bu adamlardan tiksintisi görülüyordu açıkça. Bana öyle geliyor ki Buñuel de Goya gibidir, aynı tiksinti.

EA — Yazar Ferdinand Céline de "İnsan, kan ve pislikten oluşur" der Gecenin Sonuna Yolculuk romanında. Francis Bacon'ın da köpek pisliği var.

ÖÜ — Bacon'a ölüm çağrışımı öyle olmuş, bir gün bir köpek kakası görür ya da ederken. Adeta Goya ve Buñuel gibi. Ama Francis Bacon'da et biraz fazla. Ve şiddet önde, ön planda ve etler birbirine karışmış. Kimi figürleri de akvaryumun içine koyuyor. Papa ya da kardinal akvaryumun içinde. İnsan vitrine, camekâna konmuş gibi.

EA — Türkiye'de toplumsal bellek iyice zayıf.

ÖÜ — Kültür bir bakıma hatırlamaktır bence. Türkiye’de hatırlamak diye bir Şey varsa (senin deyiŐinle ‘bellek’) bir gün yazar Sevim Burak da, ressam Aktedron Fikret de güzel yerlerini alacaktır.

EA — *Bana göre gelmiş geçmiş en önemli düşünür ve u beyi İdris K     mer’dir. Sen ne dersin?*

   — Resm  ideolojinin çok ötesinde bir düşünürdü. Sivil toplum düşüncesini, tarihi irdeledi, kurcaladı sonuna kadar.

EA — *1948’de Fındıklı’da akademi yanmıŐtı. Biz arkadaşlarla Cihangir’de sırttan izlemiŐtik.*

   — Ben olayı Orhan Veli’nin Őiirinden biliyorum ancak, o kadar.

(1988)

[Ömer Uluç’un bu söyleŐiye bir ‘ek’ olarak görülebilecek açıklaması:]

Gösteri’nin kasım sayısında yayınlanan Ece Ayhan’ın benimle yaptığı konuŐmada bazı sözler eksik. Ya hiç söylenmemiŐ, ya da söylenmiş ama unutulmuş, bu bana bazı sözler eklemeyi d Ő nd rtt .

Açıklık-Sıkılık:  nemli olan, mesajdır, büyük ve vurucu sanatın amacı bunun verilmesidir, verilmeyeceğı ya da hiç olmaması durumları da bir mesajdır. Bu nitelikte bir sanatta, her Şey açıklığa doğru hareket eder, gider, yol alır. Kıyamet günü bütün sırların açıklandığı gündür, bütün kutuların, kasaların açıldığı gündür, büyülerin örtüsü kaldırılır. Vurucu sanatın heyecanı, bir açıklığa varmasındadır.

Aktedron Fikret (Andoğlu): Fikret Andoğlu, her türlü, eski-yeni akademimizin ve öğretimin dışında dolaŐmıŐ, onlar tarafından da dıŐlanmış, resminin içinden çıkan Őiddeti, kendini  ld r Ő , genel evham mitosu ve benzer marifetleri ile benzersiz kiŐilikte birisi. Türkiye’de ilk gerçek dıŐavurumcu, çok az anlaŐılmıŐ, çok iyi bir ressam.

Trajedi-Doğu: Doğu’da ve Türkiye’de, trajedi yoktur, acının bilinci yoktur, birey yoktur vb. Bu vardır ve yoktur gibi bilimsel, yarı bilimsel kategorileri anlamıyorum, beni görüntüler ilgilendiriyor. Budizm olağanüstü bir din, en büyük karmaşa, bütün varlıklar sürekli ve yeniden

dünyaya doğuyorlar, her şey çoğalıyor, bölünüyor, biçim değiştiriyor. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler üst üste, iç içe, kaburgalar, beyaz filler çıkıyor ve daha neler. Değil bireylerin trajedisi, insanı göremiyorsunuz, tutulmıyor, durmadan çoğalıyor ve durum değiştiriyor. Fellini sirk anlayışının bin misli. Sayılar da öyle katlarla, geleneksel sanatların en büyüklerinden biri yaratılmış o kıtada, o da diğerleri gibi, hiçbir zaman aşılamaz. Sonunda külleriniz dağlara ve nehirlerle serpiliyor. Bu da bir trajedi anlayışı.

Goya-Buñuel: Goya'nın resminde sürekli insanla uğraşma, gri-siyah tiksinti, öfke, insan sevmelik, bastırılmış seksüel istek, sonunda imgelemin uçuşu ve Goya'nın Buñuel olarak yeniden doğuşu. Daha alaycı daha soğukkanlı, ama özde aynı. Sonunda bütün şakalardan sonra gelen soğuma ve yalnızlık.

Francis Bacon: Cam kutuları, vitrinleri, koltukları, halıları, masalarla gençliğinde mobilya desinatörlüğü yaptığını hep hatırlatan Bacon, bir gün insanı ezilmiş, kıvrılmış, dövülmüş bir et parçası gibi, kanlı ve lekeli, bağırsıyla, bu dekorasyonun içine oturtuyor. Bunların arasında, tüm insanlar içinde ruh temizliğinin ve insanseverliğinin en büyük resmi temsilcisi Papa da var. Ölüm gerçeğinin ona bir gün köpek pisliğine bakarken çarptığını söylemişti.

Toplumsal Bellek: Ece bana Sevim Burak için bu konuşma çerçevesinde ne düşündüğümü sordu. Kültür bellekse, bir gün toplumumuzun tümü gerçek belleğine kavuşursa, Sevim Burak ve Fikret Andoğlu'nun bu ülkenin kültüründe olmalarıyla, övünüleceğini söyledim.

İdris Küçükömer: Yazık ki, yeterince, bugüne dek bilmediğim için Ece kelime kelime söyledi, ben de tekrarlardım, konuşmamızdaki cevap da böylece ortaya çıktı.

Ömer Uluç'la Bir Yakından Bir de Uzaktan Konuşmalar

Uzundur, (hayır, Celal Bayar'ın 1978'de aldığı 'üleşimcilik' anlamında değil, düpedüz 'mevsim') kışları Fransa'da, Paris'te geçiren çağdaş ve özgün 'sıkı ressam' Ömer Uluç, daha önce de bir zamanlar ABD'de ve Afrika'da bulunmuştu.

Ece Ayhan — *Ben, özellikle 1977'de yazın çevresinde ünlüce bir 'kötülük dayanışması'ndan beri (bir) gerçeği ve de arkasından söküün eden gerçekleri deşmek ve kurcalamak adına, karaya vurmuş ve geçmişte bir ara 'intiharlar ülkesi' olarak bilinen Danimarka'nın bir prensinde, Hamlet'te gözükiyorum. Hani hem Shakespeare oynuyoruz, hem de bir (The Hamlet) 'mezra'da Faulkner okuyoruz! İşin içinde T. S. Eliot bile var!*

Ömer Uluç — *Senin bir Dinar Bandosu vardı, ne oldu?*

EA — *Bak, Dinar Bandosu'ndan nerelere geldik:*

Şimdi elimizin altında, adını ne koyacağımızı bulamadığımız bir 'Şano' var; opera mı? ya da operet mi? ya da tiyatro mu? ya da bale mi? ya da işte?

Genel Sanat Yönetmenliğini, özel olarak adı 'Şımarık Kız'a çıkan 'Afrodit' Nahit Hanım (Fıratlı) yapıyor.

Sen, aziz Ömer Uluç olarak, Krzysztof Penderecki'nin Loudun Şeytanları'nda;

Vüsat O. Bener, Wagner'in Nürnberg Usta Şarkıcılar'ında;

Bizanslı Vivet Kanetti de, İstanbul Gülü'nde Desirée'yi oynuyorsunuz.

Cahit Irgat, Bizet'nin Carmen'inde yakışıklı Çavuş'u... yok! yok!
Hamlet'te Hayalet'i...

ÖÜ — Peki, Sevim Burak?

EA — İkinci Dünya Savaşı günlerinde Tünel'in kayış kokusunu duymuş olan Sevim Burak'ı; Cihat Burak, Sait Faik'ten sonraki en sıkı hikâyecisi olarak görür... Benim kalbimde Sevim Burak, Lady Macbeth'i oynuyor!

1984'te ünlü Aydınlar Dilekçesi'ne imzasını atan sanat tarihçisi Özay Erkılıç, Çaykovski'nin Uyuyan Güzel balesine çıkıyor.

(Artık 'yer baleti' olan İzzet Yasar, bale giysileriyle kuliste oturmuş Şano'da olup bitenleri ya da döndürülenleri kara kedi gözüyle izliyor. Bu arada, 'sanat şahsi ve muhteremdir' kafalı ilkesi gereğince sınıflarında arkadaşlarıyla amiral battı gibi şiircilik oynayan ve bir türlü 'uçamayanlar', daha Şano'ya çıkarırken birbirleriyle çarpışıyorlar! Ama aferin orta aritmetikli Enis Batur'a, ne olursa olsun paçalı bir tavuğun su içerken kendini küçük bir İkarus olarak hayallemesi güzel!)

Leylâ Erbil, Deniz Kızı Eftalya'yı (Mr. Hyde'lığı, Sırtlanlığı 'mis' gibi berberlere dek yayılmış bir Mr. Hyde'a, (bir) düşünmeye bile gerek duymadan arka çıkması, şaşkın birinin olumsuz ama itibarlı ve de davudi bir sese tutunması gibi geldi bana; yoksa Güner Kuban'ın dediklerinde biraz doğruluk payı var mı?)

ÖÜ — Sen 'gibi geldi bana' deyince aklıma geldi. Tanıdığım bir tüccar vardı, ne konuşursa konuşsun, lafını bitirirken hep 'gibi geldi bana!' derdi.

EA — .. Melisa Gürpınar, gözleri sürmeli Kantocu Peruz'u söylüyor.

ÖÜ — Peki, ilginç Sezer Tansuğ yok mu?

EA — Olmaz olur mu? 35-40 yıldır hemen herkesle çekişmiş olan ama hükümetlerle çalışmamaya dikkat ve özen gösteren ilginç ve özgün Sezer Tansuğ, bir padişahın bestelediği marş temposunda bir şarkıyı bir başına söylüyor!

Hüsamettin Bozok da, 'Ma Pomme' şarkısını. (Onun Edip Cansever'in şiirini 'fantezi' olarak görmesi yerinde olabilir... Ne yapalım? Muzaffer Erdost'un Pazar Postası kapanmıştı, Memet Fuat'ın Yeni Dergi'si daha çıkmamıştı... İçlerinde, ancak Nâzım Hikmet ile birlikte düşünülebilecek Turgut Uyar ve Cemal Süreya gibi iki önemli ve gerçekten sıkı şair bulunan (iş başka boyutla ele alınınca, üçüncü ola-

rak, Sezai Karakoç da eklenebilir) İkinci Yeni şairler kısa bir süre Yeditepe’de Hüsamettin Bozok’a katlanarak yazmışlardı. Doğrusu bizlerin nelere katlandığı pek bilinmez. Suut Kemal Yetkin, Vedat Günyol, Rauf Mutluay, Asım Bezirci (onun sinemadaki karşılığı belki Ahmet Tarık Tekçe olabilir)... gibi eleştirmenler bizler için gerçekten yük’tüler, (Yusuf Atılgan’ın, bütün Türkçe zamanlarının aşağı yukarı en yetkin ve güzel anlatısı ‘Yük’ hikâyesine bakılabilir), bizleri paçalarımızdan kendi algılamalarına, kendi aritmetiklerine çekmeye çalışırlardı. Bugün 35 yıl sonra bile 1955-56 Sivil Şiir ‘sıçrama’sının hiç beklemedikleri bir biçimde parasızlar’dan gelişini kendilerine ve katmanlarına yediremeyenler vardır. Ama şunu hiç düşünmüyorlar, doğa onlara o kadarını vermişse biz ne yapabildik ki?)

Arslan Kaynardağ da, çaktırmadan ‘karmanyola’ dansı yapıyor.

Bakıyorum da, Ömer Uluç olarak Bizanslı bir kadın (V. K.) seni adam etmeye çalışıyor, şimdi ve boyuna. Ve “sivil toplum düşüncesi Paris’te çoktan eskidi” diyebiliyor.

ÖÜ — Bana kimse bir şey yapamaz! Bana bir şey olmaz! Biliyorsun, şairler kalpten, ressamlar beyin kanamasından giderler giderlerse. Ben resimde de ‘zenci kalma’yı seçmiş bir insanım.

EA — Ben şu kadar yıldır ‘sınırdalık’la uğraşırım ve ‘sınır çarpışmaları’ yaparım. Peki sen bunların ötesinde de, yani mahşerde de resim yapmak ister miydin? Çünkü ben seni de mersin ağaçları arasında düşünüyorum.

ÖÜ — Mahşeri bir bilsek! Ölümün sırrını bilmek isterdim ha. Orada da bir ‘mesaj’ var mı dersin?

EA — Peki, işbu kaşık Cumhuriyeti’nin arkasındaki kaşık olan Osmanlı’daki ‘mesaj’ nedir sence?

ÖÜ — Ben zengin ve aynı zamanda karanlık bir Osmanlı diyorum. Adeta bir karmaşa! Osmanlı zaman zaman da garip bir canavar! Ama Osmanlı’ya hiçbir zaman sığ olarak bakmamak gerek. Bir tarihte Osmanlı hemen hemen bütün coğrafyalara açılmış; yirmi çeşit müzik, yirmi çeşit resim olmuş.

EA — İnsanlarda ‘kıskançlık’ diye bir şey var. Senin Osmanlı’da da güzel ve endamlı karısını çok kıskanan bir adam, arkadaşlarını (Yıldız Sarayı’na) ‘jurnal’ ediyor. Salt evine artık gelmesinler için.

ÖÜ — Benim kıskanmaya pek vaktim olmadı doğrusu. İşyerinde bile durmadan desenler çizdim.

EA — *Robert College'den kimi arkadaşların, bir zamanlar Şikago'da gaga burunlu bir psikoloğa 'prensese' dediğin için sana bozuk çağlıyorlar.*

ÖÜ — Bir kez olay Şikago'da değil, Boston'da geçti. Bir gece kalabalık bir partide, içtiği zamanlar kendisini beyaz sanan, bu yüzden de beyazlara “pis zenci” diye hakaret eden bir zenci vardı. Bu zenci senin yaşlı ve uzun kızı; o psikoloğu prensese benzetmişse ben ne yapayım? Çocuk musun, ben hiç böyle bir yanlışlık yapar mıyım?

EA — *Bildiğim kadarıyla Türkiye'deki ressamlar da, çağdaş düşünce ve şiir oluşumlarıyla pek ilgilenmezler. Sen 1958-59'larda Lukacs okuyordun, Yüksel Arslan Henri Michaux okuyordu. (Prof. Ragıp Sarıca merakından René Char okumuş o günlerde). Şimdi, yaşı ellinin biraz altında kalan ressamlara soralım bakalım; sözgelimi bir anlamda İkinci Yeni'nin babası sayılan ve 'Sıkı Şair'lerden ya da Sivil Şair'lerden Sezai Karakoç'un ya da gelmiş en önemli düşünürlerden olan İdris Küçükömer'in ancak tornacı filan olmadığını bilebilirler birbirlerse, o kadar. 'Büyük sanatçılar okumazlar' kalın kuralı kurnazca yoksa resimde de mi geçerli nedir?*

ÖÜ — Lukacs için şunu söyleyeceğim: Bir kez adamın zengin bir Avrupa kültürü var. Sonra cin! zeki! Ama ilerledikçe baktım Kafka'yı beğenmiyor. Şaşırdım. O anda Lukacs benim için bitti gibi geldi.

EA — *Ben 1976'da Cenevre'deyken, kendisine 'zambaklı filozof' dediğim Martin Heidegger ölmüştü Almanya'da.*

ÖÜ — Heidegger'in büyük bir felsefe yaptığı söylenir. İnsanın ilk sorduğu soruyu yeryüzünde o da sormuştur: 'Olmak' nedir? Van Gogh, Kleist... de hep bunu sordu. Benim çok sevdiğim Mısır sanatında, aradan 7 bin yıl geçse de, piramitleri yapanların da sorusunun bu olduğunu sanıyorum. Evet, dünyada 'olmak' (être) nedir? İnaniyorum ki, gelecek kuşaklar da aynı soruyu soracaktır.

EA — *Tarihte de düşecek hükümetler son günlerinde düşmemek uğruna çamura yatarlar! Geçen yüzyıl sonlarında Fransa'da bir hükümet kendisinin çıkarlarına aykırı geleceğini saydığı sözler söyleyen bir üniversite profesörünü işinden atmak için meclisten aklınca bir yasa çıkaracaktır. (Benim aklıma hemen başta İdris Küçükömer ve 1402'lik-*

ler geldi.) Ama kitaplarda bir yasanın sözüyle de olsa herkesi kapsayacağı, genel ve soyut olacağı yazılmış. O yüzden yasa yalnız o profesörü kapsayacak biçimde daraltılıyor, daraltılıyor. Arka sıralarda oturan bir muhalefet milletvekili dayanamamış, bağıırıyor: “Maddeye sözkonusu profesörün ‘total’ olması koşulunu da ekleyin!” Meğer hükkümetçe işinden atılması istenen profesör totalmiş!

ÖÜ — Fransa deyince benim de aklıma avukat Vergès olayı geldi. Biliyorsunuz bir siyasal kasabın savunmasını üstlenmişti. Vivet Kanetti de *La Nouvelle Observateur* dergisi için onunla ilginç bir söyleşi yapmıştı.

EA — İsa’dan Önce, Roma İmparatorluğu’nda bir senatör var, düşman bildiği Kartaca’ya çok kızıyor, senatodaki her konuşmasını, ele alınan konu ne olursa olsun “Kartaca yıkılmalıdır!” diye bağılıyor. Ben de onun gibi miyim acaba? Mr. Hyde’lığı ve Mr. Hyde’ları, sırtlanları durmadan kovalıyorum! Evet, kim ne derse desin, bence, küçük bir ‘kötülük dayanışması’ bile su içtiği yere dek kovalanmalıdır!

(1989)

Mehmet Güleryüz'le İktisat ve Resim Üzerine

Ece Ayhan — 'İktisat' resmin de dışında pek düşünülmemelidir. Hiç değilse ana-baba kurallarının bilinmesi zorunlu kılınmalı, seçmeye bile bırakılmamalı bence ve kısacası.

Mehmet Güleryüz — Evet matematik bilimi gibi bir şey. Resim sıkıysa görebilirsin, ama gevşekse gözükmez 'iktisat'.

EA — 'İktisat' ile 'maliye' özellikle resimde birbirine karıştırılır, karıştırılıyor. Tıpkı 'alıntı'yla 'çalıntı'nın birbirine karıştırılması gibi. Biz ayıralım!

MG — Oğuz Alplaçın (Hayalet Oğuz diye bilinirdi) bunlara 'kifayetsiz muhteris' derdi. Herhangi bir olumsuzluk için dahi belli bir yetenek gerekiyor.

EA — *Rant*. Ricardo'nun bir rant kuramı vardır. Kasabadan en uzakta bulunan 'son tarla'nın ürünü o ürünün piyasadaki fiyatını belirler. Düşünce de, resim de, şiir de... Böyledir ve bence çemberin en ucunda olunmalıdır. Ama ilk sarsıntıda, ilk bunalımda okkanın altına gidermişsin o başka. Bence bir şeyler yapılmak isteniyorsa 'sınır çarpışmaları' ya da 'marjinallik' göze alınmalıdır.

MG — Ben 'son tarla'nın yanındayım!

EA — Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet, hem temelde hem ayrıntıda, iki kaşık gibi iç içe ve birbirlerinin peşinde değiller midir?

MG — Minyatür bana bugün de sürüyor gibi gelir. Özelikle de Osmanlı minyatürü. Resim yalnızca bir boya oyunu değildir. Olmuşların, olanların üstüne bilinmeyenler ve görülmemişler için yapılan bir savaş var. Osmanlılarda bilinen nakkaş sayısı yediyi sekizi geçmez. Bezeme ise bir zenaat, ustalar

işi. Bence Moğol minyatürü daha iyi; bir kez en azından Hint felsefesinden geliyor, sonra müthiş bir gözlem! Portre bile var; sözgelimi bir saray müzisyeninin resmi. Bireyselleşmeler, aşamalar var.

EA — *Şimdilerde yürürlüğe salınmış ‘arabesk resimler’ ya da ‘sık resimler’ üzerine ne diyorsun?*

MG — Müptezel bir dram diyorum, kurgular da. Bu yürürlüğün az buçuk dışındaki herhangi küçük bir kıvıltı, kıpırdanma bile itilir. Şimdi aklıma babamın evindeki bir hat geldi; orada ‘Hakka makbûl olmaz âdem /Halka menfur olmadan’ yazardı.

EA — *‘Uzun bir süreç’ Osmanlılarda da yoktu. Bakıyorum şimdilerde Cumhuriyet’in aşklarında da, filmlerinde de, romanlarında da, resimlerinde de... pek görülüyor. İş baştan yanlış çatılmış galiba? Ne dersin?*

MG — Bir şeyin geliştirilmesi yok. ‘Sıçrama’ denen şeyler de olduğu yerde bir zıplama yalnızca. Yani hemen her alanda bir sağlıksızlık egemen. Bana bir ara ‘rahatsız etme memuru’ demişlerdi, üstelik emekliliği filan da yok.

EA — *Ben buna bir ‘haklılığın inadi’ diyorum... Bizim ‘oku-muşlar’ımız nedense hep (Bülent Daver’in ve ondan alıntılanarak Şerif Mardin’in deyimiyle) öteden beri ‘nizâm-ı âlemci’ olmuşlardır. İsmet İnönü bile Vietnam Savaşı’nı yatakta haritadan gün gün izlerdi. 1984’te İzmirli bir genç de Irak-İran arasındaki bir anlamda Sünni-Şii savaşını Türkiye’nin askerleriyle araya girerek durduracağını bana ciddi ciddi söylemişti. Bana oradan bir posta kartı atabilirmiş!.. Neyse. Fikret Andoğlu’nun resimlerine (Aktedron Fikret) ne diyorsun sen?*

MG — 1968’de aynı galeride komşu olarak sergi açmıştık. Ondan bir kâğıt üzerine kalın boyalarla yapılmış bir kelebek resmini anımsarım.

EA — *Kelebek deyince, ben de Aliye Berger’in Giritli annesinin öyküsünü anımsadım. Ölen kelekleri süs olsun için perdelere diker-miş! 1968’de (o zaman 37 yaşındayım) Sinematek’te çalışıyorum, Narmanlı Yurdu’nun arkasındaki Refik’e öğle yemeği yemeğe gitmişim. Aliye Berger de oradaymış, masasına oturdum ve kendisiyle ilintili bir şeyler söylemem gerektiğini düşünerek; 1953’te okuduğum bir konuşmasını 50-60 yıl önceye taşıyarak ve sanki ben de orada bulun-*

muşum gibi “Hani Büyükkada’da ablanız Fahrünnisa (Zeid) bahçenin köşesindeki atölyesinde fenalık geçirerek köşke taşınmıştı. Siz de onun atölyesine giderek boş bir tuvale ilk resminizi yapmıştınız” demiştim. 1953’te Yapı Kredi Bankası’ndan ödül alınca bir gazetede bu başlangıcı anlatan bir konuşması yayımlandığını unutmuş ve daha da önemlisi zaman kavramını kaldırmış olarak bana “A, siz de mi oradaydınız?” demişti.

MG — Aliye Berger’in bende bir gravürü var. Şiiri olan bir kadındı. Herhalde öğrencilik yıllarındaydı, bir gün kendisine boya almak için Narmanlı Yurdu’ndan iki adım ötedeki Perşembe Pazarı’na giderken bana yolluk hazırlamıştı!

EA — *Althusser* “İnsanın temel niteliği, tahmin edilemez oluşudur” diyor.

MG — Sanatı açıklayan şey bu. Sanat işte buna dayanır.

Komet'le Yengeç Dönencesinde Bir Söyleşi

Ece Ayhan — *Nerede kalmıştık?*

Komet — Akdeniz'de! Laf aramızda, ben Akdeniz'e ilk Marsilya'da rastladım.

EA — *Pîri Reis, Akdeniz'i Denizcilik Kitabı'nda önce 'koşuk'la, sonra da 'düzyazı'yla anlatır. Sence resmin de koşuklusu ya da düzyazılısı var, var mı?*

K — Kimi ressamların yarı-şair olduklarını düşünürüm ben de.

EA — *Doğrusu insan bilinci çok edepsiz! Sözü kimseye bırakmıyor. Peki sen nasıl konuşuyorsun 'iktidar'la, iktidarlar'la?*

K — Resmin iktidarı?

EA — *Foucault, biliyorsun, 'iktidar'ı ('hükümet' anlamında değil) sevmeyi ve "Fazla anlaşıldığım için karanlıkta kalıyorum" diyerdir yakındır. Böyle bir görüşü resme nasıl taşırsın sen acaba?*

K — Fazla anlaşıldığım için karanlıkta kalıyorum.

EA — *Biz Kadıköy'de Cemal Süreya ile zaman zaman 'uçan şiirler'den de açarız. 'Uçan resimler'?..*

K — Tabii ki uçan resimler de var. Ama insan önce kafasıyla uçmuştur, uçuyorsa.

EA — *Albatros'un büyük kanatları uçmasına engel olurmuş ama (Baudelaire).*

K — İki genel çizgi var resimde. Biri toplumsal tarihten gelir. Öbürü insanın öznel tarihinden. Bence her ikisinin güzel güzel kesişmesi gerekiyor.

EA — *Film yönetmeni Jean-Luc Godard diyordu: "Bana yalnız*

iki seçenek var deseler; gözlerinin kör olması mı? ellerinin kesilmesi mi? ben kör olmayı seçerdim!"

K — Ben kör olmayı istemezdim.

EA — *El beynin bir uzantısı değil mi? Peki kolsuz hattatlar ne olacak?*

K — Bir kör arkadaşım vardı, sergiye gitmiştik onunla.

EA — *'Tersinden perspektif' ya da 'iç perspektif'?*..

K — Ben önce her türlü deformasyonu atmak istedimdi resimde. Son bir yıldır da ters perspektifi ele alıyorum. Klasik şemalar içinde 'terslemeler'.

EA — *Freud "Mülkiyete ilişkin kötülükler, mülkiyet bir gün kalkınca, kalkacaktır ama öteki kötülükler kalır" diyordu.*

K — Ben 'nesnel karşılık'ı olan bir sayıklamayım.

EA — *Ne dersin? Doğru'da ve de her şeyde 'sıfatlar' biraz fazla değil mi?*

K — Praglı bir Yahudi arkadaşım var, sürekli yazıyor ve okuyor. Bir gün "Yazdıklarını yayımlamak ister misin?" diyerdir sordum kendisine. Bana ince bir Mallarmé kitabı gösterdi.

EA — *Arsen Lüpen?*

K — "Tozunu sil gözyaşlarının". 'Merak' çok şeyin özüdür bence.

(1986)

Komet: “Eller Yukarı!”

Ece Ayhan — *Her insan nedense ‘tabancalı’ olarak bilinir, hatta 1965’lerde ‘çift’?*

Komet — Nedense ben de ‘taban’ ‘ca’ ‘sız’ ‘bir’ ‘kahraman’(ım) ‘mı’?

EA — *Ben İsviçre’deyken bileklerini keserek canına kıyan ‘marjinal ressam’ Aktedron Fikret’in resimlerine nasıl bakıyorsun?*

K — Aktedron Fikret, incelmış bir ‘kimya’ idi. Yakın. Bana göre İrfan Akkaya da ‘marjinal’di, bir mermer yontucusu, *Ters Horoz* adlı bir şiir kitabı da çıkarmıştı, sonra bir ‘çirkin sesler korosu’ da kurmuştu. Ali Şener, –hep ‘marjinal’ler bunlar– doktor Fikret Ürgüp’ün yardımcılığını yapan Arhan. İşin gerçeğine bakarsak bir bakıma bütün sanatçılar ‘marjinal’ değil mi? ‘Uç’ta olmaları gerekmez mi?

EA — *Akademide öğrenciyken Beyoğlu’nda gittiğiniz meyhaneler, yerler nereleriydi? Yani ‘az resim, çok meyhane’ dönemi!*

K — Balıkpazarı en çok! (Panayot hâlâ var, Lefter, Cumhuriyet, vs.) Refik, Tünel’deydi, Narmanlı Yurdu’nun arkasında.

EA — *Refik’e itfaiyeciler de gelirdi, üniformalarıyla. Bir gece aylıklarını almış olarak gelmişlerdi, haber geldi oradan bir acele yangına gittiler. Ertesi günü gazetelerde okuduk, o yangında ceplerindeki paralar da yanmış ve nasıl üzülmüştük.*

K — Bir gece Refik’ten çıktığımızda, ben leylek taklidi yapmıştım, itfaiyeciler değil, ama bekçiler beni kovalamıştı hiç unutmam.

EA — *Bizim ‘Aykırı Dal’ kuşağımızdan önce Dinar Bandosu gi-*

bi yazarlar vardı. (Ya da tek kişilik bando, İngilizler 'Huckster' der). Açıklayalım: Dinar Bandosu deyişi Anadolu'da derleme bandolar için kullanılır. Sözgelimi, fırıncı bakır üfleme çalgılardan helikonu boynuna geçirerek sağ omuzda çalar! Belediye zabıta memuru ise zil vurur vs. Böyle ressamalar da var mı?

K — Dinar Bandosu, gönlümdeki filmidir benim. Bandoları seviyorum.

EA — Biz Beyoğlu'nda otururken çocukluğumuzda Dolmabahçe'de derin yerde denize 'sivil' girerdik, evden girdiğimizi anlamasınlar diye.

K — Ben yüzmeye ve dans etmeye güvenemem. Dalgınım çünkü... Şimdi ben soru soracağım sana. Hayvanlar üzerine ne düşünüyorsun?

EA — Özellikle 'sıpa'ları ya da 'tay'ları çok severim? Ne benzersiz gözleri vardır.

K — "İlerlemecilik" üzerine ne düşünüyorsun? Hümanist ya da ilerlemeciler hani sanat ilerledi derler ya. Bir naif hümanizm. İyi denen şey hangisi? Kötü olan kişisel ve toplumsal faşizmdir.

EA — Faşizm deyince aklıma geldi: Camus'nun Veba'sının sonunda salgın geçer bilersin. Bir gece 1973'te Çanakkale Boğazı'nı vapurla geçerken, salgın bitmiştir, faşizm mikrobu nereye saklanır diye düşündüm; kışların nemli ve küflü bodrumlarında. Sen hiç idam edilmiş insan gördün mü? Ben Cankurtaran'da 1940-41'de gördüm. O zamanlar insanları Ayasofya'nın önünde asarlardı. Hikâyesini bir kent kültürü dergisine yazdım.

K — Hayır, ama Paris'te ressam Mübin Orhan'ın ölüsünü görmek, bence bir çeşit idam görmek gibi olmuştu. Az önce ayrılmıştık?

EA — Sinema? Küçük harfli ya da büyük harfli?

K — Sinema sen benim onmaz çocuğumsun! Beni mahvettin zalim sinema! Herkes kendisinin kahraman olduğu filmi oynar.

EA — Sinema, şiire saldırdığı gibi, resme de saldırıyor mu?

K — Hayır, sinema resme saldırmıyor. Sinema bir özettir. Resim ise özetin özeti.

EA — Ya "Klarnetçi" Orhan Veli?

K — Orhan Veli'nin şiiri bana konuşmuyor.

EA — *"Bir kadını al yont yont anne olsun"* diyordu Sezai Karakoç, bir şiirinde.

K — Güzel babamın öldüğünü bugün öğrendim. Oysa Paris'ten telefon ettiğimde kömür parasını yatırmak üzere evden gitmişti.

EA — *Sen benim çiftt çarşısı belleğimde tutağı sedef ve Münih'ten armağan olarak alınmış bir 'tabanca'yla kaldın.*

K — Öyleyse eller yukarı!

EA — *Yok asıl eller senin yukarı!*

(1987)

Fahir Aksoy'la Daldan Dala

Ece Ayhan — Osmanlı tarihinde kapanırken, Avrupa'da yaptırılmış bembeyaz bir gemi, Dolmabahçe Sarayı'nın önlerine getirilmiştir; daha adsız. Serin iktidar balkonundan Sultan Öküz Reşat (ve altın'ı), vaktiyle (Cemal Süreya'nın kullanışlarıyla bizim ressam 'Saba Melike-si' Emel ve 'suluboya' Seyhan Hanım da öyledir) kaymaklar gibi bembeyaz annesini anımsar ve gözleri doluyor ve "Adı Gülcemal olsun!" diyor. Benim babam 1932-33 yılları arası, Datça'dan Küre'ye Mal Müddürü olarak atanmıştır. İnebolu'dan İstanbul'a gelirken, annemin söylediğine göre, ben Gülcemal'in koltuklarına uyurken biraz işemişim galiba.

Fahir Aksoy — Ne rastlantı! Benim babam da o yıllarda İnebolu'da kaymakamdı! Ben İstanbul'da öğrenciyim. 1932-33 yıllarında iki kez, üç bacalı Gülcemal vapuruyla İnebolu'ya gitmiştim. İç dekorasyon olağanüstüydü. Dündüğünün sesi hâlâ kulağımdadır.

EA — Sizi, aşağı yukarı otuz yıla yakın bir zamandır, bir kaptan gibi ve olarak parlak düğmeli lacivert bir ceketle görürüm hep.

FA — Çocukluğumda, büyüyünce kaptan olmak istemişimdir hep. Bu isteğimin giysilerime yansımış olabileceğini bilemem. İnsanın yaşamında kimi şeyleri açıklamak olanaksızdır.

EA — Şu 'Boğaziçi' için ne düşünürsün? Yani "sığır geçidi?" 1973'te Boğaziçi Köprüsü'nün açılışında Amerika'lardan gelmiş bir kadın da kiraladığı bir 'boğa'yı ve yine kiraladığı bir kamyonun üzerinde üç kez Boğaziçi Köprüsü'nden geçirmişti! Kendi de şoförün yanında!

FA — Mitolojide, Zeus’un, kıskanç karısı Hera’nın arkasına taktığı at sineğinden kurtulabilmek için İo’nun inek biçiminde Avrupa’dan Asya’ya yüzerek geçmesine bir gönderme mi bu acaba? Şimdi Boğaziçi’nin birçok yeri çöplük. Yakın tarihte Boğaziçi İstanbul’un şahdamarıydı. Yunuslar bile oyun olsun diye vapurlarla yarışlardı.

EA — *Peki Deniz, Denizler için ne dersin? Hani ben onlar için “Yort Savul” şiirini yazmıştım?*

FA — Haritadaki deniz için iyi şeyler düşünürdüm. Ta ki Armutlu’da Behice Boran ve Nevzat Hatko’yla balık avına gittiğimizde bir mağarada karşımıza ayıbalığı çıkana dek.

EA — *Orhan Veli?*

FA — Yüzlerce anım var. İşte biri: *Yaprak* yeni çıkmaya başlamıştı. Orhan Veli, Kürdün Meyhanesi’nin karşısındaki Büyük Postane’de bir posta kutusu tutmuştu, derginin bütün mektupları, yazıları, paraları oraya gelirdi. Hiç unutmam: Orhan Veli’yle benim kırk paraya kurşun sıktığımız günlerden birindeyiz. Kürdün Meyhanesi’nde, sirkeden biraz daha iyice olan şarabımızı içiyor ve arada bir posta kutusuna para gelip gelmediğine bakıyorduk. Boyuna gidip bakıyorduk.

EA — *Sait Faik?*

FA — Nedense, Sait Faik’i en son Mösyö Lambo’nun Meyhanesi’nde Peyami Safa ile “Bilim mi öndedir yoksa sanat mı?” konusundaki karpışmaları olayıyla anımsıyorum. Sanattan yana olan Sait Faik kükreyen bir aslan gibiydi...

EA — *İkimizin arasında 1961’de geçen Göynük hikâyesinin gerçeği ile Orhan Kemal’in Müfettişler Müfettişi romanı arasındaki ilişkiler nedir?*

FA — Senin (Bolu’nun bir ilçesi, ormanlık) Göynük Kaymakamı olduğun bir sıra ziyaretine geldiğimde, meğer sen kendi kafandan izin alıp İstanbul’a gitmişsin. O günlerde ilçeyi tefiş için müfettiş geleceği söylentileri çıktığından beni o müfettiş sanmışlar. Bir yandan benden gizli olarak dönmen için sana İstanbul’a tel çekmişler, bir yandan da bana senin köylerde dolaştığını söylüyorlardı. Kasabada herkes bana saygıyla selam veriyordu. Yargıçlar, orman mühendisleri, jandarma komutanı, Ziraat Bankası müdürü, vs. hep beni ziyarete gelmişlerdi. Hü-

kümet konağı, sokaklar şakır şakır yıkanıyordu. Geceleri de belediye (sen aynı zamanda Belediye Başkanı idin) Cumhuriyet bayramlarında olduğu gibi, ışıklarla donatılmıştı falan... Bu konu İstanbul'daki sanatçı dostlara anlatılınca 'hoş bir öykü' uyduruldu, abartıldı, gülüşüldü. Hatta Orhan Kemal bana, Anadolu'yu müfettiş adı altında dolaşan ve var olmayan gazetelere reklam toplayan kişilerden söz etmişti.

EA — *Mr. Hdyd'ların, sırtlanların yanında, bence sen Taşdelen suyuyla yıkanmış kalırsın.*

(1988)

Cihat Özegemen ve Soyağaçları

Ece Ayhan — Abdülbaki Gölpınarlı bir rastlayışta, resim eleştirmeni Sezer Tansuğ'a "Duydum ki bir kadın sevmişsin!" der.

Cihat Özegemen — Bir Ramazan'da Üsküdar'daki evine gittiğimde içki içiyordu. Bana "Ne yapalım. Ramazan merdivenleri çıkamadı, çünkü merdivenler çok eski" demişti.

EA — *Hacı Bayram Veli'den günümüze gelen bir 'soyağacı' resmi yapmıştınız?*

CÖ — İşte Melâmîlik; özü "neş'e" demektir. Melâmette bir olaya 'yaklaşmak' var, kimi sorunları 'bilmek' var. Bildikten sonra bulduğun şeyi 'kemat'e erdiriyorsun.

EA — *Bunları, 'küçük tarih'i, onları resme nasıl taşıyorsun?*

CÖ — Söz gelimi, 'uçgenler', diyelim. Camilere (dışardan) baktığımızda kubbelerin tepeleri ve içerde mihraplar hep bir üçgenle biter. Bu bir kavuk simgesidir. Yani bir tür geometrinin açılıp kapanması. Bunlar bende bilinçaltı olaylarıyla birleşir ve renk, motif ve simgeler halinde ortaya çıkmış oluyor. 'Olmak' sözcüğüyle sonuçlanıyor. Yani bir çeşit özümseme.

EA — *Nasıl bugün Türkiye'de 'arabesk şiir' ve 'arabesk resim' varsa 'tarikat resmi' de mi var?*

CÖ — Hayır. Bunlara dinsel resimler denmesi daha doğru. Eski tarikat babalarının, kendi yaşam öyküleri içinde elbet simgeleri resim olarak yapılmıştır.

EA — *Hiç minyatür yaptınız mı?*

CÖ — Hayır hiç yapmadım. Eyüp Sultan ve Karacaahmet mezarlıklarındaki taş süslemelere baktım. Nakkaşların kullan-

dıkları biçimlerden esinlendim. Ve, Hacı Bayram Veli 'soyağacı' ortaya çıktı. Sadberk Hanım Müzesi'nde sergileniyor.

EA — *O zaman buna ne diyelim?*

CÖ — En iyisi 'anahtar' diyelim.

EA — *Bir yanlış çeviri gereği Musa'nın boynuzlu oluşu belki önemli değil. Ama 'her şey baştan yanlış çatılmıştır' diyorum.*

CÖ — Herhalde yükleri yerine, yerli yerine koymıyoruz ki...

EA — *Ortalıkta bir de 'yanlış resim' yok mudur?*

CÖ — Doğayı olduğu gibi görmek yanlıştır işte. Doğa niçin siyah olmasın?

EA — *Aliye Berger geldi aklıma. "Kocam Mösyö Berger öldükten sonra, her şeyi siyah-beyaz olarak görüyordum. O yüzden hep gravür kazımuştım." Peki 'kara' renkten 'sarı'ya geçelim?*

CÖ — 'Sarı' bir karantina rengidir. 'Kırmızı'yla karıştırılırsa 'portakal' rengine de dönüştürülebilir. Kandinsky sözün bittiği yerde 'sarı'yı sürmüş, 'yeşil'i ya da 'kırmızı'yı koymuştur. Ruhsal gerginliği oluşturmaktır bu. Hem güneşin özü de 'sarı-sınlık'tır, kadmiyum, krom. Bunlar zehirlidirler.

(1986)

Cihat Özegemen’le Körlük, Karanlık, Alacakaranlık Üzerine

İlginç ressam ve yüksek mimar (“Bir sen kaldın alçak mimar ey Sinan Usta!”) Cihat Özegemen Üsküdarlıdır (Altinkent) ama nedense Kadıköy’de (Körler Ülkesi) oturur.

Ece Ayhan — *Bilinç edepsizdir filan ama işte olsun, benim belleğime 1973’te bir olay çıkar:*

Boğaziçi Köprüsü açılacaktır. Beylerbeyi’nde yöneticiler, dar kalabalıklar, düz-halk ve de taşıtlar. En arkada da bir kamyonu konmuş bir boğa! Ve şoför mahallinde işbu açılış için Amerika’lardan gelmiş dul bir kadın!

Sonunda, taşıtlara da yol verilince, Avrupa yakasına, Ortaköy’e geçiyorlar. Ama o kalabalıkta kimse olayın ayırımına varmamış. Bu kez Anadolu’ya Beylerbeyi’ne geçiyorlar. Yine kimse işin ayırımına varmıyor. Ve yeniden Ortaköy!..

Böyle iki yaka arasında gelip gitmeler bir gazete muhabirinin dikatini çekiyor ve herhangi bir yoruma varmadan haberi gazetesine yazıyor.

Cihat Özegemen — Kanava bana şu İo’usture’sini anımsatıyor. Hani Eski Yunan mitolojisinde Tanrı Zeus, güzel İo’yla yeşillikler arasında kırıştırırken, üzerlerine Zeus’un karısı Hera gelir.

“Basıldık mı?”

Ama Zeus, bir acele, sevgilisi İo’yu bir ineğe dönüştürür.

Kıskanç Hera da kaçın kurrasıdır, –bir gözü kısık–, kocası Zeus’un, sıkışınca bir insanı başka bir şeye çevirebileceğini biliyor.

Hera, ineğin peşine bir at sineği takar! İnek, deli dana gibi kuyruğu havada, kaçıyor, kaçıyor ve bugün bizim Boğaziçi dediğimiz denizi yüzerek geçer. Söylenceye göre, işte bu yüzden Boğaziçi’nin adı ‘Sığır Geçidi’ anlamına ‘Bosphorus’ olmuş?

İnek İo, at sineğinden, ancak Mısır’da kurtulabilir!

Demek o Amerikalı yaşlı kadın kendini Eski Yunan efsanelerini öğrenmeye vermiş. Can sıkıntısı insana neler yaptırıyor değil mi?

EA — *Kadıköy’e, biliyorsun, eskiden ‘Körler Ülkesi’ derlermiş, Kalkedonya.*

Bana Komet söylemişti; Paris’te kör bir arkadaşını bir resim sergisine götürmüş. (Benim de ‘kollarsız bir hattat’ım var ya.)

Sinemacı Jean-Luc Godard, (Alışıldığınızca, varlıklı katmanlardan beklenirken, düpedüz parasızların Ankara’larda çıkardığı İkinci Yeni ‘sıçrama’sına, –Cahiers du Cinéma dergisinden başlayarak–, Godard, Truffaut, Claude Chabrol, Louis Malle, Eduardo Molinaro, Roger Vadim, öncül Alain Resnais... kısacası Fransız Yeni Dalga akımı da etkimiştir. Hatta işi Jean Vigo’ya, Buñuel’e dek uzatabiliriz.) “kırk katır mı, yoksa kırk satır mı” gibisinden “Bana, ya gözlerin ya da ellerin diye sorarlarsa, ben ellerim kalsın! diyebilirim” der.

Çünkü insan eli, beynin bir uzantısıdır!

CÖ — Evet, ben şimdi ‘Körler Ülkesi’nde oturuyorum. Ama Üsküdar’da Toygartepe’de doğdum ve büyüdüm. Orada gerçekten garip insanlar toplanmışlardı. Adeta sınırda insanlar...

EA — *Yeri gelmişken biraz açındırayım: Zaten Argos dergisinde bu söyleşilerin çıktığı çerçevenin adını ‘derkenar’ koymuşlar. Önce ‘çıkımlar’ diyorduk, şimdi ben ‘marjinallik’e ‘sınırdalık’ diyorum.*

Yıllardır da, –neredeyse 40 yılı bulacak–, şiirde de sınır çarpışmaları yaptığımı yazdım, yazıyorum.

Bu arada, sözlüğümdeki kimi sözcüklerin ne anlama getirildiğini de belirteyim: ‘Aritmetik’, ‘hesap, kitap’tır. Fransızca ‘eküri’ ise ‘ahır’ demektir.

CÖ — Üsküdar’da, iplik ve ayakkabı bağı satarak geçinme-

ye çalışan bir İbrahim Efendi vardı. İki gözü de görmezdi. Ama hemen hemen her akşam Hale sinemasına, filmlere giderdi. 'Birinci' mevkide, en önde oturarak!

"Gözlerin görmez be adam, sinemada ne işin var?" denince; "Ben içimden seyrediyorum!" derdi.

Resim de yalnız gözle seyredilmez! Resim, ancak 'iç' dünya ile seyredilirse, kendini verebilir.

EA — Eskiden, güzel ötsünler için, bülbüllerin gözlerini toplu iğne ile kör ederlermiş. (Şimdi belki bülbülleri kör etmiyorlar ama sorgulamanın bir yöntemi olarak insanlara pislik yedirebiliyorlar!) Ve çıkarları gerektirirse, insanı değil yalnız, yapayalnız bile bırakabilirler. Ben bunu Mr. Hyde'lıkla bir 'kötülük dayanışması' vesilesiyle 1977'de dehşetle yaşamış ve görmüştüm. Neyse, sizin Üsküdar'da yatak yastıklarını denize atan ilginç bir adam öykünüz vardı?

CÖ — Bir gün baktım, tanımadığım bir adam, rıhtımda yatak yastıklarını bir bir denize atıyor. Nedenini sordum, adam kızgın kızgın söylendi:

"Annem öldü be! Babam kaptandı. Aynı yastıkta buluşsunlar diye atıyorum!"

Üsküdar'ı tanımayanlara açıklayan bir şiir vardır:

"Alt başı kayıkçılar, balıkçılar

Orta yeri tabutçular

Üst başı mezarcılar"

EA — Ben 1969'dan 1971'e değin, iki yıl, Üsküdar'da Sultantepe'de oturdum. (Sultantepe, belki İstanbul'da en hoş semttir; Boğaziçi'ne, denize yukardan bakıyorsun!)

Bir akşam Babıâli'den Meydan Larousse'taki isimden dönüyorum. (Herhalde Kalender'dir, 67) Vapurda dışarıdayım. Yanımda dikiilen 15-16 yaşındaki esmer çocuğa sormuştum:

"Sen nerede oturuyorsun?"

Çıta gibi olan Roman çocuğu bana 'anlarsın ya, biz Çingeneyiz' gibilerden bir gözünü kırptı:

"Selamsız!"

Onları, 'okumuşlar'ımız bile, öylesine dışlamışlar ki...

CÖ — Üsküdar'da Çingene fırınının halkaları ünlüydü. Toygarlı Zurnacı Mehmet Efendi'nin büyük merakı, sabahları erkenden, badem ağacının altında 'sebai' makamını çalmaktı.

EA — *Bizde cazı Erköse Kardeşler ya da Mustafa Kandıralı ve Arkadaşları gibileri gerçekleştirebilirler, gerçekleştirirlerse.*

CÖ — *Şair Şükrü Baba, ayağında postallar, sırtında asker kaputu, elinde bir şişe şarap, boyuna bir şeyler yazardı. Bir gün dayanamayıp ne yazdığını sordum:*

“Ben ne yazarım yahu! Şarap içmeyen eşeklere kaside yazarım!” demişti.

Neyzen Tefvik, bulduğunda, onun da ayağında postallar. Abdülbaki Gölpınarlı, Melâmî Eşref Efendi. Bunlar Üsküdar’ın belkemikleri, Necmettin Molla’nın bahçesinde toplanırlardı. Biz de, söze karışmadan konuşulanları dinledik.

Doğrusu ben Melamet’in ne olduğunu orada öğrendim. 1985-86’da Hacı Bayram Veli’nin soyağacını kurarken ya da resimlerken orada öğrendiğim Melamet bilgisinin, “neş’e”sinin bana yardımcı olduğunu gördüm. Resim Sadberk Hanım Müzesi’nde duruyor.

EA — *Bir gün, ‘sıkı ressam’ Ömer Uluç’a, işbu Cumhuriyet’in adamlarından olan ve ‘kadro’cuları işaret parmağıyla tehdit eden dedenin torunu (karanlık bir aile) için, “Biraz karanlık bir adamdır!” demiştim.*

Ömer Uluç da bana, “Sen karanlıkla pisliği birbirine karıştırıyorsun!” demişti.

Mr. Hyde’lık, sırtlanlık kokmasın diye özel bir ‘ecza’ya batırılmış kanatlarını geren, sinema ve müzikle de uğraşan alacakaranlık bir aile de var tabii.

‘Ecza’ sözcüğünü kendisinden duyduğum yeni Melih Cevdet Anday için şunu söyleyeceğim: Özellikle genç insanlar son 2-3 yıldır onun şiirlerini ve yazılarını çok seviyorlar. Geçen yıla dek ben Kemalist Melih Cevdet Anday’ın şiirleri ve yazılarıyla pek ilgilenmezdim. (Çünkü sözgelimi Pour Marx’ı Maspero’nun yazdığını söyleyebiliyordum.) Kısacası, virgülin sağındakiler beni ırgalamamıştır. Nasıl dış politika yazan gazetecilerle ilgilenmiyorsam, dış politika şairleriyle de ilgilenmezdim.

Ama Melih Cevdet Anday, hiç beklenmedik bir biçimde değişti ve gelişti ve Türkiye’de şiir toplumunda; yaşayan en önemli şair ve düşünür oldu. Evet, insan olan karamsar olmak zorundadır! (Benim karanlığımın rengi ise –bilinenlerin aksine– ‘akkor’dur). Bu yüzden eski ve

eskimiş zevkin ve hayatın temsilcileri Melih Cevdet Anday'ı ve (hiç değilse) şiiri rahat bıraksınlar diyeceğim.

CÖ — Müzik deyince aklıma geldi. O alacakaranlık aile müzikle uğraşmış. Haydarpaşa Lisesi'nde okurken İstanbul Belediye Konservatuarı'ndan Madam Rosenthal'dan şan dersi alırdık. Aydın Gün, Muammer Esi, İhsan Ünlüer, Vedii Tosuncuk, Orhan Günek...

EA — Orhan Günek, İtalyan uyrukluğuna geçti ve adını Orazio Gaulteri yaptı. Müzisyenler, daha doğrusu icracılar bir tuhaf insanlar. Sözgelimi, Filiz Ali de (AKM, Şubat 1989) hükümet başkanının elini öpme girişiminde bulunduktan az sonra hükümetçe konser salonu yöneticiliğine atandı ve hükümetin seçim kampanyasına adeta katıldı yardımcısıyla birlikte. (Öteden beri bu Türkologun yazınla ne ilişkisi olduğunu düşünürüm?)

Şiirde de böyle bir düşünüş var: 'Sanat şahsi ve muhteremdir' fermanı her alanda geçerli kılındı. Bence bunların temel özellikleri: Zengin çocukları oluşları; sözlerinin eri olmayışları; kol kırılır, yen içinde kalır demeleri; büyük bir bölüğünün reklamcı oluşları ya da ıslah olanlarla çevrili oluşları! Neyse... Bunları bırakalım da seninle aşk'tan, müzikten ve operalardan sözedelim.

Benim 'Şano'da, sözgelimi;

Leyla Gencer; Francis Poulenc'in Carmelit Rahibeleri Konuşmaları operasında; oynuyor.

Ercüment Uçarı, Pergolesi'nin ciddi operası Hanım Olan Hizmetçi'nin bitiminde Beykoz çayırından derlediği çiçekleri saygıyla sunuyor.

(Ölü Vedat Gürten'i Rigoletto'da anımsıyorum, operayı şimdi müzik yazarı Üner Birkan'la birlikte izliyorduk. Karpuz gibi bir genç kız kambur Rigoletto'yu öpmüştür, Vedat Gürten'in "hatta bi daha!" sesi hâlâ kulaklarımdadır.)

Benim Fanfar Orkestrası'nda Nejat Bayramoğlu 'gayda' ve ölü Metin Eloğlu 'gırnata' çalışıyorlar.

Kısılmış şair Mehmet Taner, 'mambo';

Dr. Arslan Ebiri, 'hulo hup';

Ahmet Soner, 'barkarol';

Ve Metin Celal, 'rag-time' dansı yapıyorlar.

CÖ — Aşk? Aşklar gizli odalarda gelişir. Benim çok beğendiğim André Gide “İncirin aşkları gizlidir!” der.

EA — *‘Sıkı Şair’lerden, 56 yaşındaki Sezai Karakoç (o da Siyasallıdır ve kimsede bir fotoğrafı dahi yoktur, kimseyle söyleşi de yapmaz, ıssızlığından ve yalnızlığından yakındığını bugüne dek duymadım). (Kiralık bir evi bile yoktur.) Yaşayan iki- üç şairden biridir. Bir şiirinde “İncir sesli keçiler” demiştir.*

(1989)

Cihat Özegemen'le Karınca Gerçeküstücülüğü Üzerine

Ece Ayhan — *Bana kalırsa, bütün Türkçe zamanlarının en yetkin anlatısı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü'dür (başka bir konumdan da; Yusuf Atılgan'ın, –gerçek 'sıkı' olduğu için 'kısı'–, “Yük” hikâyesidir.)*

Cihat Özegemen — Tanpınar'ın 'Enstitü'sü deyince benim aklıma hemen, vakti Osmanlılara ve Türklere bildiren, 'muvakkithane' geliyor. Benim çocukluğumda Üsküdar'da Yenicami muvakkithanesinde bir Ahmet Efendi vardı, kendisine “Saat kaç?” diye sorulunca, saat kaçsa o kadar sayıda “Guguk!” diye öterdi. Tanpınar'ın şiirleri değil ama, düzyazıları çok güzeldir bence.

EA — *Üsküdar (İşkodra) sanki Türkiye'den ayrı bir kültür. Bizans'taki adı Altınşehir (Hrisopolis). Üsküdar Sultanlığı derdim ben Sultantepe'de otururken ve şiirde.*

CÖ — Gerçekten ilginç bir semttir Üsküdar. Eskiden 'halk tramvayları' vardı, bir de biletçisi, her iki kolunda da ikişer kol saati. Söz gelimi Kadıköy'e doğru gidiyoruz, değil mi? Paşakapısı durağına gelince bağırdı: “Ortaokula, Halkevine ve Hapishaneye gidecekler buradan!” Ve tramvay kalkarken de “Kalıyoruz bismillah!” derdi.

EA — *Ben 42 tane 'meclis'lik kurmuştum 1982'de Gümüşlük'te, 'bir minyatürde figürlerin istifi' yani. Siz, bu 'küçük nakış'lar için ne diyorsunuz?*

CÖ — Ben minyatürlere küçük boyutlarda yapılmış resim derim. Osmanlı'nın bir Akif Çelebi'si Giotto ile yan yana düşünülebilir. Bizim gerçeküstücü dünyamız bir minyatürde çok iyi belirir. Sözelgeşi, Emir Hüsrev Dehlevi'nin albümünde, bir karıncanın bacağına iplik bağlayıp minarede ezan okuyan müezzini gıdıklayıp güldürmek isteyen kadın minyatürü gerçeküstücüdür.

EA — *Emir Hüsrev Dehlevi Hindistan'da yaşamış galiba. Bengalli ya da Delhili bir sanatçı olarak biliyorum ben.*

CÖ — Doğu insanı neşelendiriyor. En dipte, Doğu neşelidir...

EA — *Hallac-ı Mansur'a, şeriat, ya da tasavvuf düşüncesini didik ettiği için belki, 'hallaç' denmiş olabilir mi acaba?*

CÖ — 'Enel Hak!' olayı, Hallac-ı Mansur'un Tanrı olma olayı değil. Adam, kendi iç benliğini yakalamak istiyor. André Breton Gerçeküstücülüğün İkinci Manifestosu'nda gerçeküstücü öğelerden söz ederken Max Ernst'in bir resminin çözümlemesini yapar: "Gösteri sanatının ikinci bir modeli, modelin çizimi de ortaya çıkıyor." Bunu yıllarca düşündüm. Bu sözün, 600 yıl önce Yunus Emre'nin "Bir ben vardır bende, benden içeri" sözüyle çakıştığını gördüm. Demek ki Batı'daki (Bosch, Bruegel gibi) ilk gerçeküstücülerde görülenler, Doğu'da da, Anadolu'da da görülebiliyor.

EA — *Yunus Emre, çeşmenin altına bir testi koysanız, kurnayı çevirmezsensiz, testi bin yıl dursa da, dolmaz der.*

CÖ — Evet, Yunus Emre'nin şiirleri, devingenliğin en büyük göstergesidir.

EA — *Yine de Türkçe ister küçük harfli olsun, ister büyük harfli, her tür şiire kapalı bir ülke ya da tophuluk değil midir?"*

CÖ — Bizde masal dünyası kapandığı ya da kapatıldığı için, toplum da şiire kapalı bir biçime getirilmiş olabiliyor. Aşağı yukarı resim de öyle. Özümsemenin ortaya koyduğu anlatılar yok!

EA — *Ben bir gizli vezin gereği 'Simruğ' derim, Farsçası 'Simurg'dur, 'otuz kuş' (nitekim Galatasaray'da Aslı Han'da Sahaf Simurg yazılmıştır). Sizin anlayacağınız 'phoenix'. Ortadoğu'da 'Anka' da deniyor. İran Hava Yolları'nın güzel amblemi. İşte, kısacası; bir masal kuşu.*

CÖ — *Nehcülbelagat* adlı bir kitapta ‘Simurg’lar anlatılır... Gerçeküstücülük her yerde var. Kur’an’ın ‘fil’ suresinde, Ebabel kuşlarının, nasıl, taş atıp da düşmanı kovalaması gerçeküstücü bir olay değil mi?

EA — *İkinci Dünya Savaşı’ndan öncedir. Bir gün Fikret Mualla, İtalyan lokantası olan Degüstasyon’da duvardaki bir kötü resme küf-reder... Haydi Bakırköy, Tımarhane! XXIV.’üncü ‘meclis’likte ben Degüstasyon’u Hüsnütabiat yaptım. (Çok Eski Adıyladır).*

CÖ — Degüstasyon’a, ne hikmetse, Kasımpaşalılar çıkmazdı. Pera Palas adeta Fransızların Almanlara karşı İkinci Dünya Savaşı öncesi kurduğu ‘majino’ hattı gibiydi.

EA — *Aktedron Fikret (Andoğlu) için ne dersiniz?*

CÖ — Aktedron Fikret, karanlıktan çok korkardı, bu yüzden de sinemaya gitmezdi. Bir adı da ‘Örümcek Fikret.’ Resimleri iç dünyasının dışa vurmasıdır.

EA — *Bence “şiiir şiiirde kalmamalıdır.” Özellikle de ‘Sıkı Şiiir’de böyle bu. Hadi şimdi eleştirmenleri ürkütmemek için ‘logaritma’ demeyelim de, ‘matematik’ diyelim. Resim ile matematik ilişkisi? (Ben, özel olarak, ‘hesaba kitaba’ ‘arimetik’ diyorum bu ayrı.)*

CÖ — Valéry diyor ki, “Bir şiiirde matematik olmazsa, o şiiir olmaz.” Resimde de geçerli bu. Leonardo Da Vinci de diyor ki; “Sayıların birbiriyle rekabeti, yeni sayılar doğurur.” Bence sayıların kullanılması üçgenleri, dörtgenleri oluşturuyor.

EA — *Doğu’da ‘düşünce’ kente girmemiştir, –kent biliyorsunuz bir bakıma uygarlık demektir–, evet böyle bir kemik gelenek var. Bugün 1989’da bile ‘düşünce’ asık suratı ve nobran görünüşüyle, kırdı çadırdı oturmayı sürdürüyor.*

CÖ — Bunun çeşitli nedenleri olabilir. İletişim çarpıklığı, gelişmemişlik ve görmemişlik, vs.

EA — *Şimdi şiiirde, ‘Sıkı Şiiir’den sonra, yeni ‘Kara Şairler’ de var.*

CÖ — Ben Heavy Metal’cileri yeğliyorum. Bir tür gerçeküstücü onlar. Kurguyu bozup yeniden kuruyorlar. Bu insanı ileriye götürür, çünkü insan akli yerinde duran bir olay değildir. Bilinçaltımıza karıştırdığımız zaman, haberimiz olmayan biçimler ortaya çıkabilir. Matematikçi Pitagoras döneminde yaşamış olan Karkopano bir gerçeküstücüdür: “Keçiler dururken ben süte düştüm” diyor.

EA — Benim kurduğum *Dinar Bandosu*’nda (yıllar önce Şairler Yaprığı şiir dergisini, *Dinar*’da pir aşkına çıkaran Nedret Gürcan da kurabilir) sözgelimi, ‘Sıkı Şair’lerden Sezai Karakoç ‘kös’, İsmet Özel ‘kanun’, Mustafa Irgat, ‘tomtomlar’ çalıyorlar. Siz olsanız böyle bir bandoda hangi çalgıyı çalardınız?

CÖ — Ben ‘obua’ çalmak isterdim, çünkü tahtanın kendine özgü çok güzel bir sesi var.

(1989)

Neşe Erdok'la Bir Söyleşi

Ece Ayhan — *İnsan denizdeyken ağlarsa kimse anlamaz bilir misin?*

Neşe Erdok — Ben yüzme bilmem. Derinlik korkutur beni. Denize, hep, bir kedinin akvaryumdaki balıklara baktığı gibi baktım uzaktan.

EA — *Herhalde, balıkların akvaryumdaki bir kediye baktığı gibi, demek istiyorsun... Peki, eskiden hemen her loncanın bir 'pîr'i varmış. Resmin nedir?*

NE — Türkiye'yi, Doğu'yu bilmiyorum, Batı'da ise Aziz Luka var: Meryem'in resmini ilk çizendir.

EA — *Üç bölünmüş ve şimdi yedi kent bir arada olan İstanbul'da sen kendin hangi semtleri, iç içe kendin ve resmin için merak edersin, ediyorsun?*

NE — Demin o çekirgeden, Peygamberdevesinden söz ederken adı geçmişti:

Karagümrük!

EA — *Hemen her yaklaşımımızda 'kör bir alışkanlık' var değil mi?*

NE — Eskiden Kızıltoprak tren istasyonunda bir fener vardı. Yıllar sonra bir baktım ki, kaldırılmış! Yerine de bir banka reklamı konmuş!

EA — *Sen Kızıltoprak'ta geçen çocukluğunu savunuyorsun. Ama Eminönü'nde 'kırılır-ağlamaz' taş bebekler de var biliyor musun?*

NE — Benim hiç bebeğim olmadı. Sokakta kolsuz bir bebek bulmuştum, o kadar.

Ama sonraları bir-iki bezbebeğim oldu. Evciliği ise hiç oynamadım.

EA — 1946 bir bakıma Cumhuriyet için bir Milat'tır. Sözgelimi Missouri zırlısından önceki ve sonraki bir Dağlarca da var şiirde?

NE — Şiirde, evet, iki tane Dağlarca var.

EA — Bence Sait Faik kesin şairdir. Yeni şiirde Sait Faik çok şeyin babasıdır da, tıpkı Apollinaire gibi.

NE — Alemdağı'nda Var Bir Yılan beni çok etkilemiştir.

EA — Sözgelimi bir evde konuştuk. Birinin çakmağı yitiyor. Olayla herhangi bir ilişikim olmadığı halde ben kıpkırmızı kesilebilirim ya da elim ayağım birbirine dolaşır.

NE — Bir 'yalan makinesi'ne bağlanmak bile beni heyecanlandırır.

EA — "Sabaha kadar lezzetle kavga eden" Cahide Sonku 'marjinal bir insan'dı. Yaptığı işe katkıda bulunma açısından baktığımızda ise bence Cihat Burak büyük bir 'marjinal ressam'dır. Sonuna kadar 'zenci kalması'nı bilmiş.

NE — Sözgelimi Balthus. Dışa kapalıdır. Dönemindeki resim akımlarıyla bir ilişkisi yok. İnzivada yaşamış.

(1987)

Orhan Taylan'la Bir Söyleşi

Ece Ayhan — Genellikle ressamlarımız 'soyut' sözcüğünü nedense 'olumsuz' (giderek de 'kötü', 'ham' ya da 'olmamış') anlamında ele alırlar, alıyorlar. Başka sanat dallarında da böyledir bu bak.

Orhan Taylan — Kimbilir, belki de resimde 'soyut' sanatı 'nonfigüratif' sanatla karıştırıyor olabilirler. Bilinmez.

EA — Sen hiç resimde, Çemberlitaş'ta II. Mahmut türbesinin bahçesinde bir hazirede Ziya Gökalp'le 1960'tan bu yana yan yana yatan Şeyh Bedrettin'le ilgilendin mi? Simavna Kadısı'nın oğlu, biliyorsun, Serez'deyken yapıyaldınız, 500 şu kadar insan yılı.

OT — Hayır. Ama aşağı yukarı her temanın resimde boyutları vardır. Boyutlar önemli. Diyeceğim şu ki, Şeyh Bedrettin'in resmi yapılsa yapılsa, ancak büyük bir duvar resmi olarak yapılabilir.

EA — Minyatür? Yani 'ince nakış'?

OT — Osmanlı minyatüründe hem Bizans'tan, 'ikona'lardan hem İran'dan etkiler vardır. Minyatür olayı bizde bu anlamda iki kanatlıdır. Şimdiki Türk resmi ise Osmanlı minyatürüne dayandırılmaz. Minyatür bir şeyin, bir çağın bitişidir çünkü; yani artık geçmiş ola! denebilir.

EA — Eskiden Anadolu'da zenaatçılığın ya da sanatçılığın kimi sırları varmış, vardı.

OT — Sır saklamayı yalnızca Anadolu'yla sınırlamayalım. Avrupa'da eskiden başlıca iki kent varmış, deniz kıyısında: Amsterdam ve Venedik. İki kentin arasında resim açısından da rekabet var. 1410'da Hollandalı iki kardeş boyanın içine hemen

kurumasın diye ilk kez yağ koyuyorlar. Ben tarihte bir sır alındıktan sonra sırrı verenin öldürülüşünü biliyorum. Bizde Rum ustalar çalışırken çıraqlar görmesin diye araya perde çekerlermiş. Sırları bence ancak 'refah' aşmıştır derim.

EA — *Mehmet Siyahkalem? Moğolistan'dayken ya da Topkapı Sarayı'ndayken?*

OT — Uzakdoğu Türk resminin çıkış noktası olamaz. Hiçbir zaman olmamıştır da. Bir şeyin sanat olması için kesintisiz bir sürekliliği olması gerekir.

EA — *Evet, romanda da böyledir bu. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hemen hep bir 'laytmotiv'i vardı, Mahur Beste gibi. (Mahur Beste hem bir tür hem de bir bestenin adıdır.)*

OT — Her usta sanatçının 'laytmotiv'leri olur. Yaşamda da vardır bu. İnsan tarih boyunca hep bir 'eda' aramıştır.

EA — *Resme bakarken ya Doğu'yu ya Batı'yı seçiyoruz gibi geliyor bana. Sözelimi Osmanlı'nın çinisinin selvisi ile Van Gogh'un selvisi gibi.*

OT — Batı'daki ressam Doğu'daki Çinli ustadan farklıdır. Van Gogh, yaptığı resmi kısa zamanda bitirmek zorundaydı. İzlenimcilik bir bakıma 'pazar' demektir. (Resmin boyutları da ufaldı ayrıca.) Oysa Çinli ustanın 'pazar' kaygısı yoktu. Van Gogh'un resimleri Hollanda'dan Paris'e gelince 'hızlı' resimler olmak zorundaydı.

EA — *Özellikle Anadolu'da bence hiç olmayan bir şey: Trajedi. Resimde hiç trajedi olur mu? Olmuş mu?*

OT — İnsan bir şeyi şiddetle isterse trajedi olur. Ama trajik olanı yapmak resmin doğasına aykırı olabilir. Sözelimi resimde küfür edilemez. Bak şiirde olabilir bu.

(1987)

Aydın Ülken'le Resim ve Felsefe Üzerine

Aydın Ülken ile Teşvikiye'de, kendi işyerinde, resim ve felsefe üzerine konuşuyoruz:

Ece Ayhan — *Sence resmin de 'bagatel'leri, 'kısa parça'ları var mı? Olabilir mi? Yanılmıyorsam 'atonal'liğin ustalarından besteci Webern'in bütün yapıtları bir iki uzunçalardadır o kadar.*

Aydın Ülken — İşte bu gördüğün resimler bir bakıma 'bagatel'lerdir. Çağrışımlar bir çılgılla dönüşmüş. Biliyor musun kimi zaman bir ressamın bütün yaşamı 'bagatel'ler olabiliyor.

EA — Malte Laurids Brigge'nin Notları bizim 1950 kuşağını etkileyen bir yapıt olmuştur.

AÜ — Rilke "Anılar çoktur, evet bunlarla yaşanır, ama yeri gelince de unutmaması bilmeli" diyor. Tarihteki üst üste oluş, iç içelik de en sonunda kendiliğinden bir oluşumdur.

EA — *Evet, tarihe gelelim. Tütengil'in öldürülmesi üzerine geçmişte düzenlenen metni nedense imzalamayan 'çok sesli tarihçi' Fernand Braudel ile bence 'tek sesli tarihçi' Ömer L. Barkan öldüler şimdiki. İkisi de gerçek 'katkı'yı kendi mesleklerini en iyi biçimde yapmakta bulurlardı.*

AÜ — Ben 'Tarih'le zaman kavramını irdelemek için ilgileniyorum. Ama 'Ahlak' nereden geliyor bilmiyorum. 'Güzel' ve 'çirkin' kavramlarını da kurcalamak isterim. Bütün canlılar için geçerli olan şey insanlar için de geçerli olmalı değil mi? Ama birinin çıkıp bunu söylemesi gerekiyor işte.

EA — *Nasıl bir şairin 3 saniyelik bir öğle düşü (‘habbede insan ya da insanda habbe’) bir dünya görüşü içeriyorsa; bir ressamın da bo-yaların ötesinde ve öncesinde bir dünya görüşü olacaktır.*

AÜ — *Biçimlendirme olmuşsa, varsa ya da belirli bir kimlikte olmuşsan bu bir dünya görüşü sayesinde. Her türlü bilgi yaşama karışır ve ilişir. Vardığım o yere varırken bana yardımcı olan ideolojilerin kendilerinden de öte bir anlam taşıdıklarını gördüm ben.*

EA — *Herhangi bir konuda insanlar, özellikle burada Doğu’da kolaycacık inandırılabilir! Ama beyin cerrahlığı bir yana!*

AÜ — *İnsanlar tembelliğe yatkındırlar. Sözelimi, bir ev düşenecektir, koltuklar köşelere konacak falan. İşte bu giderek insanda bir biçim oluşturuyor.*

EA — *Benim bildiğimce ‘iktisat’ çalışanların tarihidir. Ama Fa-ulkner “Çalışmak insan doğasına aykırıdır. Bir yazar için bulunmaz yer bir kerhanede kahyalık etmektir, çünkü öğlenlere kadar sessizdir” diyordu... Neyse, ‘Devlet Şairi’ var, peki “Devlet Ressamı” var mı? Benim aklıma İbrahim Çallı geliyor.*

AÜ — *Devleti bu işe karıştırmak istemiyorum. İnsan galiba devletin ötesinde. Uzaklaşılınca resim resim, yazı da yazı olur.*

EA — *Çağdaş ‘Kaynak Tabağı’nı resimlerse kim resimleyebilir sence?*

AÜ — *Sözelimi Horst Janssen.*

EA — *Üst üste çekilmiş fotoğraflar gibi yaşayan İstanbul üzerine ne dersin?*

AÜ — *Bütün uyumsuzluğuma karşın İstanbul’u çok seviyorum. İyi ki İstanbulluyum!*

Yavuz Tanyeli'yle Bir Söyleşi

Ece Ayhan — *Sizin kuşağın öbür ve öteki sanatlarla ilişkisi neydi, var mıydı acaba?*

Yavuz Tanyeli — Bizim kuşak (kuşaksa eğer), yani 1960-1970 kuşağı dünyada ve Türkiye'de önce 'müzik'le başkaldırdı ve patladı denebilir. O yıllarda hippiler, çiçek çocuklar ortaya çıktı.

EA — *Gidenler Katmandu'ya kadar gittiler. Sanki ve adeta bir şeyleri yoklamak ve aramak istiyorlardı. Hindistan'a, Uzakdoğu'ya gidenler oldu. Egzotizm filan diyorlar hani buna; herhalde bir arayıştır diyelim.*

YT — Kısacası, bu (ya da bizim) kuşağın resmi ve resmin oluşturulması ilkin 'müzik'le oldu.

EA — *Düşünce'ye bir katkı mı? Her yerde ve bir yerde başlangıçlar, milatlar vardır hep. 1789 Fransız Devrimi, 1917 olayı ve 1968 öğrenci olayları gibi. Hüseyin Cöntürk adında bir eleştirmen arkadaşımız o olaylardan yılmış ve şiirle ilgilenmeyi kesmişti. Bir daha geri dönmemesine çekildi. Evet, siz '68 öğrenci olayları sırasında kaç yaşındaydınız?*

YT — 17-18 yaşındaydık.

EA — 'Müzik' dediniz, çalgı olarak ne çalıyordunuz?

YT — Gitar çalıyorduk.

EA — *Rimbaud'un bir dizesini (ya da daha doğrusu bir tümcesini) anımsıyorum: "Göğsün bir gitara benzer, çınlamaları sarışın kollarında akan."... Peki resim özellikle size nasıl geldi?*

YT — Resim bana çıraklıkla geldi. Orhan Peker dayımdı çünkü. Getir-götür işlerinde kullanırdı beni.

EA — *Akademi nasıl oldu?*

YT — Güzel Sanatlar Akademisi'ne 1973'te girdim; Grafik bölümü. Orhan Peker'le zaten atölyesinde birlikteydik.

EA — *'Akademi' alışkanlığına karşı bir çeşit alerji var. Bu sözcük duyulunca aksırılır. (Cihat Burak'ın, Ömer Uluç'un, Sezer Tan-suğ'un... bozulduklarını ben biliyorum).*

YT — Akademide bir atölyedesin. Önce o hocanın etkisine girmeye çalışacaksın, sonra da onun etkisinden kurtulmaya. Bu arada not da tutacaksın, sınıf da geçeceksin ve asistan olmak istiyorsan bir şeyler yapman gerekir. Velhasıl Akademi'de önce bir kalabalık, bir kalabalık. Ama en sonunda yapayalnız kalıyorsun.

EA — *Resim de bütün sanatlar gibi yalnızlıkta yapılmaz mı?*

YT — Evet. İşte o yalnızlıkta resim yapacaksın.

EA — *'Uç'ta (yani marjinal) insanlar da var. Madam Anahit, İğneci Müyesser, Stepan Erol gibi. Cihat Burak, Madam Anahit'in akordeoncu kadın olarak resmini yapmıştı. Ama şimdilik ve biraz ve tersinden ve çeyrek olarak Sait Faik gibi olan yazar Cezmi Ersöz'ün ilerlemesini ailesinin ideolojisi engelleyecektir, vs. neyse.) Siz 'marjinal resim' üzerine ne diyeceksiniz?*

YT — *'Marjinal resim' deyince benim aklıma Aktedron Fikret (Fikret Andoğlu) gelir. Yaşamıyla uçtaydı. Marjinallik önce kendi içindeki 'ipuçları'nı yakalamaktır. Ressamlar bunu yanlış değerlendiriyorlar. Görüntüyü kurtarmak peşindeler. Ama unutuluyor ki her zaman 'hakiki'ler kalır.*

EA — *Buna 'son hesaplaşma' nesnel bir karşılık olarak da 'mahşer' diyorum. İktisatçı Asaf Savaş Akat "Türkiye'nin marjında bile ütopya yoktur" der. Ben ise uçtaki insanla, uçtaki sanatçıyla çok başka bir şeyi amaçlıyorum. Marjinalliğin sanıldığı gibi, 'matematik'le, 'hesap'la bir ilişkisi yok.*

YT — Bize 70 kuşağı da denebilir. 68 öğrenci olaylarını yalnızca izledik. Sözü ettiğimiz 'ütopya' sözcüğünün bile bu ülkede oluşması için çılgınlık mı gerekir bilmiyorum. Bu elbet resmin dışında toplumsal bir şey.

EA — *İdris Küçükömer bir yazısında "Bürokrasi içimizdedir" di-yordu. Bir günahı, bir kötülüğü bizim dışımızda, uzağımızda arama-yalım. Bunun adı o zaman ya kurnazlıktır ya da kendini aldatma! Ben "Bu topluluk 'iyilik'e de, 'güzellik'e de kapalıdır" diyeceğim.*

YT — Uzaklara, tâ ufka kadar bakacaksın.

EA — Ben ‘gözünü kırpmadan bakmak’ diyorum. Elbet bir şeyleri deşmek isteniyorsa.

YT — Yani hakkını vererek yapmak! İki rengi yan yana koymak, sonuna kadar görmenin bir devamıdır. Yani bir çeşit Rimbaud tavrı. Resmin kendi kendine saldırması daha önce de vardı.

EA — Resmin dışında bir soru! Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler ‘içerde’ oldukları halde nedense ‘dışarda’ olduklarını ileri sürerler.

YT — Olayı tam kavrayamamış olabilirler. Köylü bir gün kente gelir. Bir hafta kalır ve artık köyü başka türlü görebilir. Bakalım yeni görme biçimleri neymiş?

EA — Evet, ‘Dinar Bandosu gibi’ (yani mesleği olmaksızın ve her telden çalan) yazar John Berger aklıma gelir.

(1987)

Zehra Say'la Bir Söyleşi

1906 yılında İstanbul'da doğan Zehra Say, 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdi. Namık İsmail atölyesindendir. Ankara ve İstanbul'da resim öğretmenliği yaptı. 1961'de ABD'ye gitti.

Kendisiyle Boğaziçi'nde, Boyacıköy'deki evinde konuşuyoruz.

Ece Ayhan — *Cezayirmenekşesi açık değil midir?*

Zehra Say — Evet onlara afrikamenekşesi de derler. Rengi açık mordur.

EA — *Atölye arkadaşlarınız kimlerdi?*

ZS — Hakkı Anlı vardı. Japon Melahat vardı (Melahat Ekinci). Aliye Berger'in ablası Fahrünnisa Zeid benden büyüktü. Sonra Sakallı Celal (Antel) de vardı.

EA — *Sakallı Celal 'marjinal bir insan'dır bence, 'marjinal bir kadın' Nahit Hanım (Fıratlı) gibi. Sözelimi ressam ve yazar Fikret Ürgüp de marjinal bir insan'dı. Sait Faik'in ve Cihat Burak'ın arkadaş-şydı... Bakıyorum resimle bir ömür geçmiş.*

ZS — Doğru. O aralar örgüler de örüyordum. Onlar da bir bakıma resim değiller miydi?

EA — *Aliye Berger'in Giritli olan annesi ölü kelekleri perdelere dikermiş... Peki eşiniz ne iş yapardı?*

ZS — Matematik öğretmeniydi, Fuat Say. Berlin'de de okudu.

EA — *Şeker Ahmet Paşa'nın resimlerinde gizlenmiş (ya da gizli) bir 'iç perspektif' var mı?*

ZS — Her ressam kolay kolay bilemez bunu, evet.

EA — *Nereye ve niçin dersek?*

ZS — Her şey yapılmalı derim ben. Yanlışlık da yapmak gerekiyor.

EA — *Pascin adlı bir ressam, Paris. Resmini yaptığı meyvaların arkasını yer, çünkü aç!*

ZS — Natürmort! Biz aç değildik ama ben natürmort yaparken çoluk çocuk resim bitse de yesek diye düşünürlerdi. Doğrusu ben doğanın bize öğrettiklerine bağlıyım. Yine de bir değişiklik gerekir.

EA — *Kafadan yapılan resimlere gelince?*

ZS — ‘Hayali’ resme gelince; bakın burada iş değişir. Herkesin gözü ayrı ayrıdır.

EA — *Mahmut Cüda?*

ZS — Rüzgârlı havaları çok güzel çizerdi. Bir gün bir modele “Aman elleriniz böyle kalsın” demişti. Böyle...

“Saba Melikesi” Emel ile Bir Söyleşi

Ece Ayhan — Benim kendisine ‘Kelebek’ adını taktığım bir çocuk şimdi şunu diyor: “Küçük bir imzam vardı; pencereden düştü; kırıldı.”

Emel — Nedense benim resimlerime ‘Dehşet Bahçeleri’ deniyor. Çocuklarımı yitirdim. Bir yanılsama kadını oldum, benim renklerim yok!

EA — Yoksa bunlar ‘polisiye resimler’ mi?

E — ‘Katil kim resimleri’ gibi yani. Ama tarihte de ‘yara’ var. Geçenlerde Cemal Süreya’ya (şiirine önce ‘ters bir gönderme’yle) Yurdumsun ey Tanzimat! demiştim. ‘Tanzimat’ herhalde benim için bir ‘uçurum’la özdeş.

EA — Biz bugün de Tanzimat’ın tam üzerinde oturuyoruzdur... Peki şu sanatçılar biraz tehlikeli değil mi?

E — Joseph Conrad’ın *Zafer*’ini ezberlerdim.

EA — Şimdi ‘Resmin iktidarı’na geçtik, geçiyoruz?

E — Resimde bir ‘iktidar’ (ya da bir ‘muhalefet’) görüntüsü tanımadım ben. Türkiye’de gerçekten her ikisi de yok gibi. Ama bekleyen korkunç bir tuzak olduğunu seziyorum. Sonra ‘resmin okunması’ çok güç bir şey bence. Resim ‘iktidar’a çıktığında geriye ve tersine düşer. Kendi kendini ‘imha’ eder: Sürekli!

EA — Mühür! mühür! Kişilik kişilikse hiçbir şey adına, silinmez ve silinemezdir, değil mi?

E — Kişilik herhalde opera ya da film dekoru gibi olmamalıdır. Her resim ‘biricik’ olmalı. (‘Türetilmiş’ demek daha doğru.) Donmuş gibi görünen bir hız ve devinim. Sezgiyi bile ‘bil-

gi' olarak düşünüyorum ben. Ancak o bilgi ele geçirilince başa çıkılabilir. Öyle bir saydamlık (ben buna 'yalınlık' da diyebilirim) isterim ki ardındaki bütün geçişli katmanlar, katlamalar görülebilsin! 'Çelişme'nin, 'oluş'un bir tek 'an'ıyla örtüşebilse bu yeter, bana değil ona...

EA — *Ya 'çile'? İster küçük harfli, ister büyük harfli olsun!*

E — Aklıma Frida Kahlo geliyor. Bence, nerede kalmıştık? İşte oradan başlanamaz. Kadın kendi kuraklaştırılmış topraklarının çatlaklarını anlatmış. Yer yer de uçurumlar kadar derin 'yarıklar'ını. Bir korku kuşaktan kuşağa akıyor. Hem burası, hem Meksika için. Bence Frida Kahlo tarihteki bir yara izi'nin, parçalanmış bir toplumun resmini yapıyor: Vurgun! Yani 'parçalı-bütün'. Aslında bir parçalanma filan yok. Zihinler parçalıyor onları, eklemeler her zaman erirler... Evet bir yalınlık ancak gerçek bir 'çile'yle ele geçirilebilir.

EA — *Sana da sorayım: Foucault, yaşarken, "Fazla anlaşıldığım için karanlıkta kalıyorum" derdi.*

E — Anlaşılr olduğunu sandığım yazıların bile üç-dört kez okunması gerektiğini anlıyorum. İyi resimler de kendilerini üç-dört kez okuturlar.

EA — *Ben burada Foucault ile Yunus Emre'yi birlikte düşünmüştüm de; "Görmedi beni umman" gibi... Sahi Doğu'da, dağlarda, daha diüne kadar paranın yüzünü görmemiş insanlar varmış?*

E — Bir gazete haberi: Bir Yugoslav, Avrupa'nın bir kentinde, paranın geçmediği bir lokanta açmış. Bir çeşit mübadele uygulaması, yani mala karşı mal. İlginç; ödemelerde müşterilerin şimdiye kadar yanıldıkları hiç görülmemiş!

EA — *Tarihte şiddet? "Tarihi okuyun!"*

E — Bence bugünkü şiddet! Bir belgesel filmde: "Pasifik'te şimdi daha saldırgan bir kültür beklenmektedir" deniyordu. Acı ve suç genelleşir, sürekli birbirlerini üretirler. Sonra bir tepki göstermek zorundayız da...

EA — *Nora Şeni, 1980'de buna "kendi çocukluğumu savunmayacak mıyım?" derdi... Fotoğrafçılıkta, sinemada bir 'resmegider' (fotojenik) deyimi vardır. Ya resimdeki?*

E — Bir arkadaş, "gülümseyiş resmegider değil" demişti.

Ben bunda biraz suçluluk duygusu buluyorum: Gülerken ağzımızı kapatırız ya... Goya gülümseyişi resmegider kılmıştır.

EA — *Ava Gardner? Yani bir anlamda Saba Melikesi.*

E — Ava'yı vahim bulurum. Çenesi çok güzel. Ava'nın yalnızca yüzüne bakarak düşünürsem onda bir türlü doldurulamayan bir karın var gibi geliyor bana: 'dolmayan bir boşluk'.

EA — *Akan figürler?*

E — Bir de, her an arkalarındaki bir boşluğa düşmek üzereymişçesine duran figürler de var. İki yana bakıyorlar. Kendi içlerine akıyorlar. Ömer Uluç'un resimlerinde var bu. Francis Bacon'ınkiler ölüme akıyor. Bir de ölüme akmak diye bir şey var. Ben ölümden sonrasıyla ilgilenmiyorum.

EA — *Sezai Karakoç'un "incir sesli keçiler"i sence neleri çağrıştırır?*

E — 'Yanan keçiler'i. Bu figürler de pencereden düşerlerse artık onların resimleri yapılamaz.

(1986)

*Nevin Çokay'la Bir Söyleşi:
"Bizim Aydınlar İnsanı Çiğniyor"*

Ece Ayhan — *Sergi açtığınız ilk galeri hangisiydi?*

Nevin Çokay — 1953 yılı, Adalet Cimcoz'un Maya Sanat Galerisi, Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenciydim, son sınıf.

EA — *Daha dün Beyoğlu'ndan, İstiklal Caddesi'nden tramvaylar geçerci. Sarı, kırmızı ya da nefti renkli... Bağlarbaşı'nda bir çocuk arkada tramvaya asılırken tekerleklerin altına düşerek çiğnenir. O tramvayın vatmanı Altunizade sokaklarında belinde bir iple dolaşır dururmuş. Şimdi bizim 'okumuşlar' (ya da 'aydınlar') önden çiğnedikleri halde aldırıyorlar! Aldırmazlar da!*

NÇ — İnsanda bir sorumluluk duygusu olması gerekir. Sorunu kendi kendine bir saygısızlık olarak görüyorum. Ben çalışarak okudum; hem öğrenciydim Akademi'de, hem de sinemada sözlendirmede çalışıyordum. Kısacası yaşamın içinden geldik biz diyebiliriz.

EA — *'Sıkı' ya da iyi bir resmin, her zaman gizli ya da bir 'iç' perspektifi olmaz mı? Yok mudur?*

NÇ — Bu olguyu Bedri Rahmi Eyüboğlu da vurgulamıştı. 'İlk bakışta anlaşılmaz' derdi; 'ekspressif' deyimini kullanmıştı.

EA — *Peki 'Atlar'? 'Atlar' üzerinde neden resimlerinizde çok duruyorsunuz?*

NÇ — 'Atlar'da ben formları seviyorum. Benim çıkış noktam formlardır. Her şeyde böyledir bu. Mehmet Siyah Kalem'in formları da böyledir. Ben resmin kendi kuralları içinde devini-

yorum. Atlar'ı da bir insan olarak görürüm. Ama ön plana resmi getiriyorum.

EA — Sizce de sanatçının yollarının biraz yokuş ya da eğri büğrü olması gerekmez mi? Gerekmiyor mu?

NÇ — İyi ki böyle.

EA — Bir İvi Stangali vardı resimde, başkaları da vardı. Bunlar yok oldu? Galiba 1963-64'te İsmet İnönü attı onları, azınlıkları, değil mi?

NÇ — İvi Stangali'nin yurtdışına atılmaması için aramızda imza toplandı. Kendisi Türkiye'deyken bir tavan arasında oturdu.

EA — 'Masa'nın bu yanıyla öbür yanı arasında bir ayırım yok galiba?

NÇ — Çok güzel. Katılıyorum bu düşünceye.

(1987)

Tonguç Yaşar'la Ortadoğu ve Balkanlar Çapında Bir Söyleşi

Bizim çocukluğumuzda, yeniyetmeliğimizde 'Ortadoğu ve Balkanlar' sözleri hemen hemen her bir yeni şeyin kesenkes ölçütüydü. Sözgeçlimi, bu uslu coğrafyada, ayıptır söylemesi yeni bir hamam bile açılrsa, "Ortadoğu ve Balkanlar'ın en büyük hamamı!" diye açılırdı. (Handiyse iş bahçe sinemalarına dek gidecek!)

Şimdi Balkanlar pek bilinmez ama hiç değilse görünüşte Ortadoğu, acı konumunu ve sınırları zorluyor. (Kentler de, dikkatli bakılırsa, geceleri saat saat genişlemiş derler: Özellikle Mısır'ın İskenderiye'si ve Türkiye'nin İstanbul'u gibi.)

Biz de, herhalde Ortadoğu çaplı sayıldığımızdan olacak, Tonguç Yaşar ile Cankurtaran'lardan, can kurtarmayanlardan, sesini dışarı da veren sinemalardan, denize sivil girmeklerden, asker-sivil terzilerinden vs.'den konuştuk.

Ece Ayhan — Benim (takunyasız) çocukluğım, 1940 ekiminden başlayarak İstanbul'da ilkin Cankurtaran'da geçti. Oturduğumuz ahşap ev üst üste iki odadan oluşuyordu. Bir iki kez ağda yapıldığımı anımsadığım üstteki odadan, ayağa kalkılınca, Mermer denizi ile Şehzade Adaları görüliirdü, açık havalarda da uzakta karlı Uludağ!

1971 ya da 1972'de bir pazar günü Çengelköy'den yola çıkmışız ve eski kenti yani İstanbul yakasını, vaktiyle Horhor'da patlıcan yangınlarında yanmış olan karanlık konakları üzerine bir roman hayallediğini söyleyen bir arkadaşla dolaşıyoruz. Sonunda Cinci alanına, Çatladıkapı'ya, Akbıyık'a, Ahırkapı'ya ve Cankurtan'a geldik. Birey-

leri, daha doğrusu üyeleri işbu Cumhuriyet'in adamlarından olan, 1932-34 yıllarında Kadro dergisini çıkaranlara gözdağı vermiş ve de Nâzım Hikmet'i yurttaşlıktan atan kararnameyi imzalamış karanlık bir büyük aileden gelen; Oxford'da hukuk okurken de, sonraları 1960-61 Yassıada duruşmalarında Değirmen Davası sanıklarından olacak bir işadamından lâtilokumlu armağanlar almış, böyle bir arkadaşına karkası ve tahtaları çarpılmış ve belki de hâlâ elektriği ve suyu bulunmayan ve Çanakkale'den gelince (vapurdan inince önce Tophane'de Romanya Oteli'nde kalmıştık) tuttuğumuz bu evi göstermek yanlışlığını işlemiştim. Bugün de böyle yanlışlıklar işliyor ve insanlarda ufak bir dürüstlük ve sevgi belirtisi sezince onlara kollarımı alabildiğine açıyorum! Arkasından da tabii bir acele derin düş kırıklığı!

Tonguç Yaşar — Demek sen Cankurtaran'daydın! Ama o zamanlar birbirimizle tanışmıyorduk ki. Ben de demiryolunun deniz yanında Akbıyık'ta surlar üzerinde bir evde anneannemlerde kalıyordum. 1983'te Paris'ten gelirken Ankara'da uçak kazasında ölen şair Ergin Günçe ailesiyle birlikte bizim mahallede otururdu, onların yukarı Sultanahmet'e çıkışları epey sonradır.

Kendi kayıkları olan balıkçı iki dayım vardı. Küçükken benim de bir kayığım olsun isterdim ve yengemin çamaşır teknesini Çatladıkapı'da kıyıda kayık gibi kullanmaya çalışırdım.

EA — Sirkeci'de bir otel. Koska. Beyazıt'ta bir otel. Fatih Malta. Çarşamba, Karagümrük. Fulya tarlasının karşısında bir ev. Cerrahpaşa. Cağaloğlu. Ebussuut Caddesi ve Taksim Sakızağacı!

Taksim'de otururken, yüzmeyi Dolmabahçe'de, ister istemez derin yerde (Cumhurbaşkanlığının Akar motorunun yanında) öğreniyorsun. Aklınca bizi yıldırarak denize sivil girmekten vazgeçirecek bir polis memuru bir gün bizim giysilerimizi kapmış ve Dolmabahçe Saat Kulesi'ne dek götürmüştü. Haydi aynalı kıçlarla koşuşturma!

TY — Biz de denize başlangıçta sizin gibi donsuz girdik.

EA — Bir yazımı bitirirken, "1940-41 yıllarında Ayasofya önündeki idamdan geldiğim olayı başka bir yazıya bakacak" demiştim. Cumhuriyet idamları, 'ibret-i âlem' ve 'nizam-ı âlem' için Ayasofya alanında açıkta (pek okunmayan ama bana baka şimdiye dek yazdığım, kurduğum en sıkı ve en yetkin kitabım olan Çok Eski Adıyladır'daki 'Cankurtaran' adlı meclislik'inde ben 'Azize Sofya' diyorum) infaz edirdi.

Bir gün, Cankurtaran İlkokulu, Tabiat mı, Yurttaşlık Bilgisi mi artık çıkaramayacağım, bir öğretmen'i, Cumhuriyet çocukları olan Kubi'leri, 'Yavrukurtlar'ı kaplı defter, kalem ve silgileriyle bir idam uygulamasına götürmüştü! Hatta cetvel ve kalemtıraş da olabilir!

Ben bir şeyi pek unutmam ya, işte bunu hiç unutmuyorum!

(Rıfat Ilgaz'ın, İkinci Dünya Savaşı sırasında, tutukluymken öteki mahkûmlara zincirle bağlanmış olarak Sultanahmet'te bir gece uygulamasına çıkarıldığını anımsadım. Kimbilir belki de bu yüzden Karartma Geceleri romanı sahicilik açısından da çok başarılıdır.)

(Yeri geldi: Prof. Şerif Mardin, Dr. İsmail Beşikçi, Prof. Mete Tunçay, Prof. Taner Timur, Prof. Lütfi Duran, Resmi Fanfar Orkestrası'nda verilen düzgün bakır çalgıları çalıyor değiller, çalmıyorlar!)

Bugün 1989'da bile bir değişiklik olmamış, rahatlıkla "kardeş katli vaciptir!" denebiliyor. Evet, düşünce ve düşünce, kentin dışında, çadırdırda oturur; uğarlaşmamıştır.

TY — Ha Cankurtaran ha Ahırkapı...

EA — Rüzgârlı havalarda Topkapı Sarayı'nın altları ile Gülhane Askeri Hastanesi'nin arkalarında demiryolunun yanındaki çimenlikte büyük uçurtmalarımızı uçururduk, uzun kuyruklu. Kimi çocukların uçurtmalarının kuyruklarına jilet bağlayışlarının nedenini doğrusu pek anlayamazdım. (Bir açındırma: 'Mr. Hyde'lık, 'soygunculuk' ya da 'ölü soygunculuğu' demektir!)

TY — Ve Zührevi Hastalıklar Hastanesi...

EA — İkinci Dünya Savaşı günlerinde Emraz-ı Zühreviye Hastanesi denirdi; demir parmaklıklı pencerelerinden altın dişli kadınlar biz uçurtma uçuran çocuklara badem şekeri atarlardı. (Demir Ahmet polis müdürüyken eski bir annem buraya yatırılmıştır!)

(Ben Ece Ovası'nda –Akbaş– yalyanak geçen çocukluğumda belki de son kez ağlamıştım: Yalova köylülerince tekke ve çok eskiden Ses-tos denen Hero'nun kalesinde, zeytin ağaçları arasında Fazıl Ahmet'in bayraklı türbesi önünde ayağıma dikenler batmıştı. Takunya ancak okul açıldığında giyiliyordu. Ve evet, 50 şu kadar yıldan beri ben kendimi ağlamamak için tutarım!)

TY — Aslında İkinci Dünya Savaşı memurlarıdır. Biz karartma günlerinde postallarımızın ya da ayakkaplarımızın altına kabara çakardık, kolay eskimesinler diye.

EA — 'Çingene Çivisi', dövme demirdendi ve en inatçı duvarla-

ra çakılırdı. (İkinci açındırma: Bir şeyin tekrar edildiğinin ilk rakamı matematikte 3'tür! Türkiye'deki algı ortalamasının düşüklüğünü ve özellikle bellek yoksulluğunu dikkate alarak vargılarımı ve saptamalarımı üç kez yinelerim. Şimdi belkemiği olmayanlar için 1 tane daha ekleyeceğim edecek 4! Yani artık benimkisi elmas bir 'Çingene Çivisi!' olur. Bence "Hâfıza-ı beşer, nisyan ile maluldür" kurnazlığına sığmılamasın!)

TY — İkinci Dünya Savaşı günlerinde memurlar kollanırdı.

EA — 'Kemalist' Dağlarca'nın Çakırın Destanı kitabında, ön yüzbaşyken yazılmış "Ay Başlarında Memnundu" adlı bir şiiri vardı, ilk dize şöyleydi:

"Memnunuz cihandan ve hükümetten".

Tabii 'Sıkı Şiir' böyle bir düzeye ve güzelliğe hiçbir zaman erişemedi.

TY — Ne olursa olsun, nereye gelersen gel, insan geçmişinden utanmamalıdır.

EA — Şimdi yer ve katman değiştirmiş bir kadın tuhaf 'Lezbiyen' Güner Kuban'ın ve Prof. Cihat Abaoğlu'nun söyledikleri olguları kedi pisliğini örter gibi aklınca örtmek istiyormuş. 1955 Şubatı.

TY — Sabahları karamela satardım, öğleden sonraları da akşam gazeteleri.

EA — Genellikle 'Son' sözcüğüyle başlardı bunlar: Son Telgraf, Son Posta, Son Saat. Bir de Akşam gazetesi vardı. Önce çıkmak için birbiriyle çekişirlerdi. Böyle bir rekabet yüzünden Akşam gazetesi sabaha düştü!

TY — (Seden kardeşlerin) Demirkapı ile Sirkeci arasında bir Kemal Efendi sineması vardı. Şarlo'nun filmi oynadığında sinema kapısı önünde Şarlo'ya benzetilmiş bir adam dolaştırılır ve o, başıbozukları, birbirlerinin serçe parmaklarını tutan asker ağaları ve biz çocukları filmi görmeye çağırırdı.

EA — Kemal Efendi sineması caddeye öylesine yakındı ki film oynarken caddeden tramvay geçince oturduğumuz taburelerde sarsılırdık. Yani sinemanın içinden âdeta nefti ya da yeşil tramvaylar geçiyormuş gibi olurdu, tabii hepsi ikinci mevki. Bilirsin Demirkapı'da asker-sivil terzileri de vardı.

TY — Yine gazete dağıtıyorum sanki: Yükselkaldırım'da

filmin sesini dışarı da veren Sancak Sineması! Tünel'den Galatasaray'a giderken de solda içerlek Santral.

EA — *Romanya Otel'i'nde kalırken benim Beyoğlu'nda ve İstanbul'da ilk gittiğim sinemadır. Suriye Pasajı'nın bitiminde, yeri bir ara fotoğrafçı ve sonra da çiçek bedesteni oldu.*

TY — Galatasaray'ı geçince de, Şık ya da Aynalı Sinema.

EA — *Bakıyorum kırlangıçlar gibi haritasız ve pusulasız ama sık aralıklarla uçuyoruz.*

TY — Aynalar yüzünden film adeta üç yerde birden oynardı!

EA — *Şarlo'nun Altına Hücum'unu ve Visconti'nin Senso'sunu orada görmüştüm.*

TY — Taksim'e doğru da Yıldız Sineması. Altta Fransızca 'L'étoile' yazardı.

EA — *Benim bitirdiğim Taksim (Beyoğlu) Atatürk Lisesi'nin sokağı olan Küçükparmakkapı'nın sonundaydı. Walt Disney'in çizgi filmi Fantasia'yı 1945-46'larda orada görmüştüm. (İkinci Dünya Savaşı günlerinde de Beyazıt'ta bir otelde kalırken Azak Sinemasında Pinokyo'yu.)*

TY — Benim aklıma kukla filmiyle çizgi filmi birleştiren Çek Jiri Trnka geldi. *Aslan Asker Şvayk, Prens Bayaya, Çek Yılı, Eski Çek Efsaneleri...*

EA — *Ben, Jiri Trnka'nın El filmini adeta Kafka'nın bir anlatısı gibi görmüştüm.*

TY — Acayip eşyalar çizen ve ilginç bulduğum İngiliz çizer Emmeet'e, geçenlerde, metal eşya üretenler, çizdiklerini gerçekleştirmesini önermişler.

EA — *Ben bir kara kuşuyum, şahinin yere inmesini bekler durum!*

TY — Senin Fanfar Orkestrasında Ali Ulvi, Turhan Selçuk, Ferruh Doğan, Tan Oral, Haslet Soyöz... eğri büğrü bakır çalgılarla uğraşıyorlar ama doğru sesler çıkarıyorlar!

(1989)

Tonguç Yaşar'la Şiirli Söyleşi

"16.-17. yüzyılda, Callot ('Kayo' okunuyormuş) adlı Loraine'li bir Fransız çizer, Alman çocukları için, sincapların, kunduzların, samurların, tavşanların, kekliklerin, saka kuşlarının, tilkilerin, gazalların törene gözyaşlarıyla katıldıkları ve gerçeküstücü bir resim sayılabilecek bir resim çizer: *Avcının Cenaze Töreni*. Üzerine de Avrupa'da bir çocuk şarkısı yayılır. Mahler de zaten üzünçlü biri, 1. 'Titan' senfonisinde bunu işler. (20 Ocak'taki AKM konserinde bu 3. bölüm çalınırken bütün salondan ve kürkü içindeki güzel Güngör Hanım'dan çıt çıkmıyordu.)

Derler ki, Mahler bando müziğinin etkisinde kalmış. Ben de bando-mızıkeyi seviyorum. Benim sökülebilir-taşınabilir bir özel bandom da var: 'Dinar Bandosı'. Sözgelimi;

Elinde sigarası, ayakta ve ağlayarak eski tüfeklerden Patriyot Hayati ile 'Uzun Muzaffer Özkolçak uzun uzun ve tane tane, Schumann'ın yorumuyla 'Marseillaise'i söylüyorlar; Nermi Uygur, Almanca vals (Walzer); Selahattin Hilav, Rudolf Valentino tangosu; Hüsrev Hatemi, La Kompar-sita; Gizli yazın tarihçisi şair Eray Canberk, 'rumba'... dansı yapıyorlar; 'Fazla laik' Ali Ulvi, Ferruh Doğan ve Tan Oral olup bitenleri ellerindeki Çin mürekkepli kalemle çiziyorlar.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İnönü gezisinde hafta sonları belediye bandosu konserler verirdi (Muzaffer Tema da 'flüt' çalarmış), biz de merdivenlerin dibindeki düzlükte, yani şimdiki otobüs başlangıç duraklarının bulunduğu Taksim Alanı'nda top koştururduk. Kimi zaman da top tramvay yoluna, Kristal Gazinosu'na dek kaçardı.

(Şimdi benim bandoya, bir çalgı gibi, 'tramvay' da sokuyorum. Denebilir ki, bir bandoya 'tramvay' sokulur mu? Neden olmasın? Buñuel, bir filminde bir tramvay kaçırtmıştır!)

Ece Ayhan — *Evet, konuşmamıza tramvaylardan başlayabiliriz."*

Tonguç Yaşar — Tramvaylarda ‘Asılmak tehlikeli ve yaksaktır’ yazardı. Ama biz yine de asılırdık.

EA — *Biz Sakızağacı’lılar, Tontomkaptan’lılar da dinlemezdik. Ama 12 Mart 1971’de ve özellikle 12 Eylül 1980’de bunun işbu devletçe ne anlama alındığını gördük. Ünlü düşünür İdris Küçükömer, “Uymazsanız, uydururlar!” derdi.*

TY — Biletçi gelince iki ayrı teknikle atlardık aşağı. Sonra dönemeçlerde ya da yokuşlarda hız kesildiği için kolay atlayabiliyorsunuz. Tabii en garantisi, arkaya asılmaktı.

EA — *Sarı tramvaylar da vardı, Edirnekapı-Bahçekapı: Ön birinci, arka ikinci. Pek paramız olmadığı için Zeyrek Orta’ya giderken oraya binerdik Beyoğlu Ağacami durağından. Onlara asılamazdı, çünkü kapıları kapanırken basamakları da içeri çekilirdi. Zaten biz öğrencilerin asılması ancak yazları ya da dinlencelerde olurdu.*

TY — Masal da olabilir bak, ama duyduğuma göre, ilerde, Taksim ile Tünel arasında tramvay çalıştırılacaktı. Turistik! Amerikadaki Disneyland gibi bir şey!

EA — *İkinci Dünya Savaşı biz çocuklar için, bir bakıma tramvay demektir. O zamanlar İstiklal Caddesi’nde Sümer (şimdi Rüya) sinemasının kapısında, kaymaklar gibi, şişman ve de şaşı bir kadın akşamları ‘nöbet’ tutardı, ama ona sararsanız İkinci Dünya Savaşı belki de bir gecede, sabaha karşı Edirnekapı Mezarlığı’nda düzülerek ve çıırılçıplak dövülerek geçmiştir! Zaten tombalada kendisine hep ‘çinko’ çıkardı!*

Biz kopillere göreyse İkinci Dünya Savaşı, ‘enterne’ edilerek limanda şamandıraya bağlanmış iki beyaz gemiydi (Romen): Basarabya ile Transilvanya. (Biz sefinelerin siyah, okulların da çocuk pislği sarı renge boyanılmasına alışmıştık.)

TY — İkinci Dünya Savaşı benim için, ekmeklerin gittikçe ufalması, ekmek karnesi, karaborsa, yamalı çorap konçları, yamalı pantollar, gizli pençe ve pencerelerde kurutulan sabunlardı. Gazeteden kesekâğıdı da yapardık...

EA — *Şiir şiirde kalmaz ya da kalmamalıdır. Değil büyük harfli, küçük harfli şiir bile şiirde kalamıyor. Hiç değilse ‘Sıkı Şiir’de böyledir bu.*

Vakti zamanında, Seferoğlu, Kavafoğlu’nun bir şiirini sessizlikte okuyor, ama son iki dizeyi bütüne bağlayamaz. Allah Allah! Oysa

Kavafoğlu'nun şiirleri sıkıdır ve hep 'düşüm' atılmıştır! Gizli ya da açık. ('Karanlık' Attilâ İlhan'ın – Düzeltiyorum: Cemal Süreya ancak Nâzım Hikmet'le birlikte düşünülebilen 'Sıkı Şair'den ('Sivil Şiir') biridir, öbürü Turgut Uyar. 'Karanlık' onun sıfatı değildir – 'boynu kireçli' A. Bezirci'nin büyük ve çok önemli bellediği Ömer Faruk Toprak'ın şiirleri istenirse aşağıdan yukarı da, hatta birer dize atlayarak ya da ortadan bile okunabilir. Yani CHP'li, ödüllü ve Kemalist Attilâ İlhan ve eleştirici Asım Bezirci anlayışlarınca öylesine işlek bir şiir!)

"İskenderiye'de bir Akha'lı yazdı bu dizeleri

Batlamyus Lathyros'un krallığının yedinci yılında."

Aradan yıllar geçer. Seferoğlu, Kavafoğlu'nun kenti İskenderiye'de, İkinci Dünya Savaşı'nda karartma gecelerinde aklına bu dizeler gelir. Birdenbire aymıştır! (Aymak ancak insan toplumlarına özgü bir şeydir, 1977 'kötülük dayanışması'nın dikkatine sunulur!) Çünkü tarihte Batlamyus Lathyros'un krallığının yedinci yılında Hellen'lerin (Akha'ların) bir büyük yenilgisi vardır. Kavafoğlu'nun bu şiiri 1922'de yazılmıştır! Yani Türklerin Hellen'leri Anadolu'dan çıkardığı tarih!

Bilmem, uzak çağrışımlı da olsa, biraz meramını anlatabiliyor muyum! (Yan gözle de İskender Savaşır, Küçük İskender, Orhan Kahyaoğlu, Liseli Kimlik'te 'şiir be!' diyen genç M. Necati Yıldırım... gibi 'Kara Şairler'e bakarak.)

TY — Anlıyorum. Elbet karikatür de karikatürde kalmalıdır. Ankaralı bir şair (Celal Vardar) ne diyordu;

Suya dokunmazmış

Sabuna dokunmazmış

Pise bak!

EA — Fransızların, fırlamaları çizen, Sempé adlı bir karikatür-cüsü var?

TY — Sempé magazin karikatürcüsüdür, güzel öyküler anlatır.

EA — İngilizlerin, Punch'da çizen, Ronald Searle'ü var?

TY — Searle de iyi. Ama ben Emmeet'i yeğlerim. İnsanlara karınca kanadı takabiliyor. Sonra eşyanın yerlerini değiştiriyor. Ben karikatürü biraz da şiir gibi alıyorum. Bence karikatürcü yerine, 'çizer' denmeli.

EA — 1955-56'lardan sonra 'şiir toplumu' içinde (parasızların çıkardığı İkinci Yeni akımında) yapılmıştır bu.

TY — Biliyorum. Şimdi sen buna ‘Sıkı Şiir’ diyorsun. Her şey Ankara’da Muzaffer Erdost’un yönettiği *Pazar Postası* gazetesinde oldu bitti. Memet Fuat’ın İstanbul’daki *Yeni Dergi*’si sonradır.

EA — *Arada, kendisini birçok bakımdan zayıf bulduğumuz Hüsamettin Bozok’un Yeditepe’sinde maalesef yazmak zorunda kalmıştık. Neyse... 1952’lerde filan New Yorker dergisinde çizen Charles Addams’ı çok severdim. Adamın hiç fotoğrafı yok ve çizdiklerini de dergiye postayla gönderiyor derlerdi. Kafka-Poe-Hoffman-Dali- Lautréamont karışımı.*

TY — Bence Charles Addams, insanın insana karşı canavarlığını çiziyordu...

EA — 1957’de seni tanıdığımdan beri üzerinde bir gram fazla yağ yok! Öylesine zayıf değilsin ama ben yine de ‘Hayaletler Bando-su’nu düşündüm;

Hayalet Oğuz, Opera’daki Hayalet’e; genelevde bile ‘tombala çeken’ Aktedron Fikret, Nevit Kodallı’nın ‘Van Gogh’una; Mübeccel İzmirli, Hırçın Kız operetine; Akşit Göktürk, Verdi’nin Aida’sında Mısırlı komutan Radames’e; ‘Marjinal’ Robert Steiner, Ernest Bloch’un Macbeth’ine; Tezer Özlü (gel de Prof. Selim Özaydın’ı anımsama), Brecht ve Weill’in Üç Kuruşluk Operası’nda İzbelerin Jenny’sine; 128 Nilgün Marmara, (bu kez de gel Scarpio Metin Özek’i anımsama), Puccini’nin Tosca’sına; Bir gece kendisini Taksim’de gizlice izlediğim ve yalnızlık ve bırakılmışlık içinde ölen Vedat Gürten, Verdi’nin Rigoletto’suna; çıkabilirler. Yalnız Fikret Ürgüp, ‘shake’ yapıyor.

(1989)

Tan Oral

Ece Ayhan — *Karikatürle 'şiir'in ve 'müzik'in bir bağıntısı, hem de hayli derin bir ilişkisi olduğunu düşünürüm ben.*

Tan Oral — Cemal Nadir, çizerlerin piridir, şunu der: “Karikatür hakkında konuşmak icap ettiği zaman, daima şairlerle müzisyenleri hatırlarım.”

EA — *Bakıyorum, sen hep 'çizer' diyorsun, bu neden?*

TO — ‘Çizer’ demeyi seviyorum, ‘yazar-çizer’deki ‘çizer’ gibi. Hem ‘desinatörlük’ü de içerebiliyor.

EA — *Yazın eleştirmenlerinin gönlünde, oldum bittim bir bando-müzika takımı yatar. Hele şiirde ‘sıçramış’ bir akım söz konusu ise abanozdan yapılmış ve obua türünden çalgıların kısık ve çatlak seslerini bastırmak üzere akıllarınca mahşerde (yani son çözümlemede) kalın sesli ‘sousaphone’u bile öttürebilirler. Biz hem haklılığın inadını taşıyoruz, hem de ‘zenci’yiz ve küçük de olsa, rastlantısal da olsa bir orkestraya doğru gideriz.*

TO — *İsveç Gençlik Bandosu’nun (Tongangaru) bir konserini izlemiştim. Güzel güzel çalarlarken, birbirleriyle konuşmaya ve şakalaşmaya başlarlar... İzmir’de 1956-57’de Karşıyaka’da bir bando, konserler verirdi, kadınların beğendiği yakışıklı bir şefi de vardı.*

EA — *New York’ta bir müzikal oynuyor. Birden salonda iki kişi ayağa kalkar ve o parça bitinceye kadar da hazırola dinlemekte direnirler. Meğer o iki kişi yıllar önce Türkiye’den ABD’ye göç eden iki Yahudi imiş, çalınan o parça da İstiklal Marşı! İçgüdüsel olarak ayağa kalkılır... Peki, senin aklın hangi bestecilere ya da neye akıyor?*

TO — Barok müziği çok seviyorum. Yakın dönemden de Stravinsky (Atonaller, On İki Ses Yöntemi) ve sonrası...

EA — *İşbu Cumhuriyet, Tanzimat Tercüme Odası'ndan çıkmıştır; ama Ankara'daki Musiki Muallim Mektebi'nin kuruluş günlerinde yine de yanlışlıklar oluyor: Smetana'nın Mübadele Edilen Gelin operası gibi!*

TO — Çeviri deyince aklıma geldi. Faruk Yener radyoda ABD'de yapmış bir deneyimi uygular: İtfaiyeciler Senfonisi. Kimse ordan burdan derlendiğini anlamamış!

EA — *Bana baka, gelmiş en önemli düşündür İdris Küçükömer buralarda sürünen sürece 'battal bir süreç' demıştır.*

TO — Bir gün Akademi'ye konferans vermeye gelecektir. Odasından Süleymaniye Camii'ne bakıyor ve biz Mimarlık öğrencilerine neden söz açsam acaba diye düşünüyormuş. Birden, karşısındaki 'kubbe'nin Tanrı'yu, Padişah'ı, Devlet'i ve de Mülkü simgelediğini görür. Bize 'kubbe'yi anlatmıştı.

EA — *Kubbe, bütün Doğu'yu, Ortadoğu'yu simgeleyebilir, simgeler. İdris Küçükömer, 'Ya uyarısın ya da uydururlar seni' derdi... 1950-51'de benim kostaklığımnda, New Yorker'da 'Chas' Addams adlı tuhaf bir 'çizer' vardı, karikatürde bir çeşit Kafka. Dünyası beni çok etkilemiştir.*

TO — Evet, Charles Addams karamsarlığın klasiğidir.

EA — *Osmanlı İmparatorluğu'nun geçen yüzyılı. Savaşlar. Savaşlar. Erzurum'da bir baba, üç oğlu da savaşlarda ölmüş, bir tane kalmış. İstanbul'a haber gönderiyor, kızgın, 'Söyleyin padişaha bizim malafatımıza güvenip bir daha savaş açmasın!..'*

TO — Ben de geçenlerde referandum sırasında az kalsın Demirel'e telgraf çekiyordum: "Her 10 yılda bir sizi kurtarmaktan bıktım. Bir daha bana güvenmeyin."

EA — *Bugünlerde şiirde 128 Nilgün Marmara gibi yükselen 'yeni marjinaler' dikkatimi çekiyor, elbet beyaz kargalar da olacak yani 'marjinal kargalar'!...*

TO — Erzincan'daydık çocukluğumda, evin bacası çekmiyor mu ne? Çatıya çıktım. Baktım bacanın içine bir karga yuva yapmış, yavrular var orada. Sonra galiba çeşmeye gidiyorum, yüzlercesi bana saldırmıştı. Kargaların, insanlara inat, bir dayanışması mı bu acaba?

(1987)

İlhan Usmanbaş'la Bir Söyleşi

Türkiye'de yazında ve özellikle de şiiirdeki yeni oluşumları bir başına izleyen özgün, etkin ve çağdaş besteci İlhan Usmanbaş'la çeşitli konularda konuştuk.

Ece Ayhan — *Paul Hindemith (ben Ankara'ya 1953 Kasımı'nda okumak için geldiğimde ondan yalnız Ressam Mathias operasını biliyordum bu kadar) Türkiye'ye gelir ve Ankara Konservatuvarı'nın çekirdeği olacak Musiki Muallim Mektebi'nin müzik bölümünün kuruluşunda görev alır. (Çeviri bir Cumhuriyet'tir ama yine de ilk günlerde gülünç çeviri yanlışlıkları olur: Musorgski'nin 'Kel Başta Bir İmsak' parçası gibi!) Derler ki Hindemith önce Ulus'ta altında kahve bulunan iki katlı eski bir otelde kalmış, o kahvede her gün köpek marka borulu bir gramofonda Hâfız Burhan, Deniz Kızı Eftalya... plakları çalar dururmuş. Hindemith yine de çalışmış galiba?*

İlhan Usmanbaş — Evet. Hindemith üstelik hızlı çalışan biri. Trende, otomobilde giderken bile. O günlerin Ankara'sının yollarında karısı arabayı sürerken o beste yaparmış. Nitekim bildiğim kadarıyla 3 piyano sonatından '1.Piyano Sonatı'nı Ankara'da bitirmiştir. Sonra Avrupa'da böyle bir gelenek var, beste otel odalarında da yazılıyor. Sözgelimi Max Reger birçok yapıtını yolculuklarda yazmıştır.

EA — *Yine derler ki Hindemith, Büyükada'da bir köşkte Neyzen Tevfik'in ney üflemesini dinlemiş. (Bilemem 'üfleme' denebilir mi?) ve çok sevmiş. (Dinlemedim ama iktisatçı Cem Behar da hayli iyi üflemiş neyi.)*

İÜ — ‘Üfleme’ denebilir evet... 1900’lerde müzikte romantizme karşı bir tepki oluşuyor. Müzik artık bir üretilir, her koşul ve ortamda üretilebilir.

EA — *Yoksul bir keşiş manastırının avlusundaki ayrikotlarını yolarken sormuşlar: “Bir daha dünyaya gelirsen ne olmak isterdin?” Dikilmiş ve dikilmiş, karşılığı şu olmuş: “Valla herhalde yine burada ayrikotları yolmak isterdim!” Çünkü kendisince mutluluğu ya da güzelliği o konumunda bulmuştur.*

İÜ — Bestecilik vaktiyle güzeldi. Şimdi ne olduğu belli değil. Eskiden besteciler yazarken çok zevk alırlarmış. Aynı kıvılcımı bir kez daha denk getirip ateşleyemiyorsun. Yarattığın an güzel. Tabii ben kendim için söylüyorum.

EA — *Kimi besteciler (Gültekin Oransay ‘bağdar’ der, eskiden ‘kompozitör’ denirdi) sözgelişi Bela Bartok (ki o da Türkiye’ye gelmiştir. Hindemith’den önce) vs. hep ders vermişlerdir.*

İÜ — Evet ama yalnız para kazanmak için değil. Beethoven gibi en büyük besteciler bile bunu yapmıştır. Önce eğitim konusu var çünkü. Hemen her bestecinin eğitimsel yapıtları olur.

EA — *Osmanlı sarayında ‘şiiir atölyeleri’ vardır. Padişah üzülmesin ve öyle uyak filan bulmak için uğraşmasın! (Bugün 1987’de bile şiiiri uyakla, hadi hiç değilse koşukla bir tutanlar oluyor, dikkat edelim birbirlerine zıt gözükseler de temelde aynı eküridendir bunlar.)*

İÜ — Eskiden hemen her konuda atölyeler olabiliyor. Söz gelimi müzikte Bach: Bach’ın aile durumu uygun önce, büyük bir aile. “Ben şunu yazdım, sen de son bölümleri yazıver” diyor. Her şey olanaklı. Mozart zamanında yarı-atölye var. Öğrencisi Süßmayr var – ki son Requime’i o bitirmiştir. Ama Beethoven geldikten sonra atölye kalkıyor! Rodin’in bir yardımcısı var, o diyor: “Bir yontunun en ufak parçasını bile yapacaksınız ki yapıt sizin olsun.”

EA — *Evet ben bunu, Zürih’te Kantonsspital’de 9 Ekim 1974’te, yaşayarak öğrendim. Beyin cerrahı Dr. Gazi Yaşargil her hastasını ameliyathaneye kucağında taşıyor, ameliyat edeceği insanın sıcaklığını duymak için!... Neyse. Bizim gözüümüzde Türkiye’de müzikte bakışımı ilk kez siz bozdunuz. Şiiirdeki çarpım cetvelinden, ‘Suriye Geometri-si’nden filan bıkılmıştır, yeni bir istif, aşağıdan yukarıya da bir söz di-*

zimi ve işleyen dil bilgisi istiyorduk. Tren rayları sonsuzda birleşebilir de, birleşmez de ya da üçüncü bir olasılık!

İÜ — ‘Simetrik asimetri’ diyorum ben buna, bence işin doğrusu bozarak yapmaktır.

EA — *Atonal’lerden sayılabilecek Egon Wellesz, Bizans ve Ortadoğu müziği üzerine çalışmış. Penderecki’nin Leh Requiemi için “Ortadoğu’dan gelen birtakım sesleri, tınılar” demiştiniz.*

İÜ — Ortadoğu sesleri Bizans’ta odaklanmış. Bizans kilisesi kadın seslerini atıyor. Oysa o çağda Batı kilisesi çoksesliliğe doğru açılıyor. Bizans kilisesi buna da karşı çıkmıştır.

EA — *Ortadoğu, Doğu nobranlığı tarihinde de bir ses, bir iktidar der, demiştir. Peki Hasan Ferit Alnar’ın Kanun Konçertosu acaba bir bireşim, sentez arayışı mıdır sizce?*

İÜ — Olağan çizgide bir yapıttır, kanun yerine piyano da olabilirdi, o zamanda adı Piyano Konçertosu olurdu. Doğu’nun bir çalgısıyla Batı’nın bir biçimi. Bence bireşim bu değildir.

EA — (*‘Başkan’*) Praetorius?

İÜ — Praetorius, Hindemith’in önerisiyle Türkiye’ye gelmiştir. Onun zamanında Bruckner’ler, Beethoven’ler... çalınmaya başlar.

EA — *Biz 1953-54’te Büyük Tiyatro’daki konserlerde balkonda en arkada onun eskiden oturmuş olduğu sırada otururduk. Sesler çok güzel süzülürdü orada. Bir gün arkadaşım Üner Birkan’la konsere geç kalmışız, o yüzden trolleybüste biraz tedirgindik, ama bir de baktık ki o kel kafalı timbalci de bizimle aynı trolleybüste, rahatladık, çünkü konser herhalde onsuz başlayamaz! Opera durağına varınca, o arka kapıdan biz ön kapıdan bir acele içeri daldık, gelen seslerden konserin başlamış olduğu anlaşılıyordu. Olan olmuştu. Balkonda Praetorius’un dediğimiz koltuklara iliştik, o anda da bizim o kel kafalı timbalci soldan sahneye girdi ve hemen tokmakları eline aldı. Alır almaz da şef timbalciye işaret etti; dan! dan! İşin böylesine uc ucuna denk gelişine biz de şaşmıştık! Acaba o konserde Musorgski’nin ‘Kel Başta Bir İmsak’ı mı çalıyordu!? Bilemeyeceğim.*

(1987)

İlhan Usmanbaş'la Atonal Müzik Üzerine

Ece Ayhan — Krzysztof Penderecki'nin İstanbul'da çalınan Leh Requiemi'ne girmeden önce size bir 'metin' okuyacağım: '19. yüzyıl-da Türk-Leh ilişkileri üzerine tuhaf bir söylenti çıkarılmıştı. Osmanlı İmparatorluğu, Lehistan'ın 18. yüzyıldaki paylaşılmasını hiçbir zaman tanımamıştır ve bu yüzden Babiâli bir Leh elçisi bekliyordu; hatta, Babiâli'de verilen ziyafetlerde bu elçi için ayrılmış boş bir sandalyenin her zaman hazır bulundurulduğu da söylenir.' "Son dragoman (tercüman) da ömrünün sonuna kadar resmen görevden alınmadığından dragoman sayılmayı sürdürmüş ve her gün düzenli olarak Babiâli'ye giderek burada dragomanlara ayrılmış konuk odasında oturmuştur."

İlhan Usmanbaş — Siyasette, devletler siyasetinde her şey olabilir.

EA — Penderecki, Dayanışma'nın başkanı Lech Walesa'nın önerisi üzerine öldürülen işçiler için Lacrymosa'yı besteler. İşte Leh Requiemi bundan çıkmış ve eski bir Polonya halk şarkısı da 'cantus firmus' olarak kullanılmış. Cantus firmus nedir?

İU — Bir ezginin sürekli ve arka arkaya duyurulması; bunun çevresinde yeni oluşumlar, yeni sarmallar değiştiriyorsun. Yani bir tür, 'passacaglia'.

EA — On İki Ses yönteminin bir bakıma (Hauer'le birlikte) babası sayılan Schönberg de 'passacaglia'ları değiştirerek işlemiştir.

İU — Koro orkestradır. Genelde 'alafresk'. Fresko'nun ka-lın çizgileri uzaktan da görülebilir. *Leh Requiemi* aşağı yukarı 90 dakika sürdü. (Yapıtı bestecisi yönetiyordu). Yayılan bir yapıt. Yer yer de koro var. Tonal bölümler kısa sürüyor. Bu kısa

süren bölümler büyük bir resmin içine yerleşiyor. Yapıt 'tını' esası üzerine kurulmuş. Ve daha da geniş lekeler halinde renkler... Derler ki, Penderecki bir çeşit 'başarı ticareti' yapıyor. Benim anladığımca bu bir freskodur. Katolik ilahileri öne çıkıyor. Adeta kendimizi İsa çağında buluyoruz. Bana sorarsanız Hristiyanlığın bu biçimde müziğe gelişi Bach'ın barok Hristiyanlığından daha 'sahici'dir. Kısacası, Ortadoğu'dan gelen birtakım sesler, tınlar...

EA — *Nerelerden, nereden gelmiş olabilir ki?*

İÜ — Polonya Katolikliği Bizans'tan, Doğu'dan gelir. Doğu Hristiyanlığı Ortadoğu kaynaklarıyla doludur. Sağlam saklanmış ve sahici.

EA — *Atonalliğe geçişiniz?*

İÜ — Bende başlangıçtan beri 'ton dışılık' eğilimleri vardı – gerçekte böyle eğilimler her bestecide vardır. Bu dediğime, 1947'de bestelemiş olduğum *Yaylı Çalgılar Dördülli*'nü örnek gösterebilirim. Aslında 'tonalite' iki şeye bağlanır. 1) Majör-minör etkisi altındaki armoni. 2) Bunun dışına taşıdığınız anda da 'ton dışılık'. İlk aşama 'politonalite'dir (çok tonluluk). Bunun da bir adım daha ötesi 'ton dışılık'. Burada da iki yol var: a) Sistematik ton dışılık. b) Rastlansal, yani kulağa bağlı atonallik. Bela Bartok'un 1907-30 yılları arasında bestelediği yapıtları gibi. (Bartok'un 1. ve 6. kuartetlerindeki ton dışılık, sistematik ton dışılık değildir. Bestecinin tercih ettiği ses renkleridir). Türkiye'ye geliyorum. Benim gençliğim bu sistematığı öğrenmekle geçti. Bartok ve Hindemith bu konuda bana etkimiştir. Sonra Webern'in 'bagatel'leri ulaştı, geldi bize. (Bizim Ankara Devlet Konservatuarı nota ve partisyon açısından çok iyidir, nice parçalar bulunuyor).

EA — *Partisyon deyince, İstanbul'da Tünel'de Narmanlı Yurdu'nun yanında daracık bir sokakta (ben Aliye Berger Sokağı – Müeyyet Sokağı – derim, evinin bir penceresi buraya bakardı, ödül kazandığı büyük resmi de oradan indirmişti) Beyaz Rus bir İlyas Cigit vardı, arkadaşım –Türkçeyi ne güzel kullanır– ve müzik eleştirmeni Üner Birkan, 1958'de ondan A. Berg'in Lulu'sunu almıştı.*

İÜ — On İki Ses Yöntemiyle yazılmış ilk yapıtım 1952'de Ertuğrul Oğuz Fırat'ın şiirleri üzerine (ses ve piyano içindir) *Üç Müzikli Şiir*'dir. (İlk kez 1958'de New York'ta çalınan ve sop-

rano Atıf Usmanbaş'ın söylediği müziği banttan dinledik. — EA) Ve sistematik atonal dönem bende 1954'te başladı. 'Entegral serial'ler: Dizi haline getirilmiş sesler, ritimler. Mekanizması önceden kurulmuş olan bir yörüngeye oturtulur. Bu bende 1957'ye kadar sürdü. Ve benim yazdığım müziğe 'rastlansal' öğeler girmeye başladı...

EA — İkinci Yeni şiir akımının (yani 'Sivil Şiir' akımı 1956-58 zaman diliminde de 'rastlansallık' yer alır. Yani 'rastlansal bir sıçrama'. (Bugün 1987'de bile 'mutasyon'u hâlâ idman çemberinde 'kuliüp değiştirme' olarak ele alanlar vardır.) Bence hangi türden olursa olsun bütün insan 'iş'lerinde böyle bir vazgeçilmez eğilim vardır...

İÜ — 'Rastlantısallık'; yani yazdığınız bazı şeylerin gerçekleştirilmesinde şarkıcı 'rol' (hem de 'pay') almış oluyor, yaratıcı gücünü kullanarak. İşte bu müzikte o yöntem var. Katı bir noktalama, geçmişimize belki de bir tepki olarak. O tarihlerde bütün dünya bestecilerinde böyle bir eğilim vardı...

EA — 'Rastlantısallık' bence her yaratının ve her yaratıcının bir parçasıdır... Schönberg, Webern ve Alban Berg üçlemesi içinde sizin gönlünüz hangisine kayar?

İÜ — Hepsini ayrı ayrı görüyorum. Ama zorlarsak Webern'i seçerim, o bana daha özetmiş gibi geliyor, özetlenmiş her şeyi ve onu 'öte'de de görüyorum. Belki de romantizmin en uç noktası. Elbet A. Berg de bir 20. yüzyıl romantiğidir. Schönberg ise değişik görüntüleriyle nerdeyse 20. yüzyıl müziğine yol göstermiştir.

EA — Josef Matthias Hauer'e 'gizli besteci' diyebilir miyiz?

İÜ — Belki. Kimin ne olacağı bilinmez ki.

EA — Atonalliğin Türkiye'de başka bir besteci örneği var mı?

İÜ — Bülent Arel'in, Rilke'nin şiirleri üzerine bestelediği yapıtı, kimi yapıtları var.

EA — New York'taymış artık. 1981'de eski karısına "yine 'manyetofon'la uğraşıyor mu?" diye sormuştum, kadın bana "bu sözcüğü ilk kez duyuyorum" demişti. İlginçtir.

İÜ — Olabilir. Artık 'manyetofon' sözcüğü kullanılmıyor. Aynı sesleri bilgisayardan da elde edebiliyorsun. Bülent Arel'in 1958'de bestelediği Yaylı Çalgılar Dördülü elektronik müziğinde Bülent Arel kendi yaptığı 'osilatör'ü kullanmıştı. 'Osilatör' in-

san kulağının duyabileceği sesleri çıkarır, kimi zaman klarnete bile benzeyebilir. Sonra ‘kayma’ olanağını da veriyor, tonların çevresinde dolanma ve dolaşma..

EA — *Bugün de viyolonsel çalıyor musunuz?*

İU — Hayır. Besteciliğin ‘hammaliye’si çok çünkü.

EA — *Bir viyolacı Faruk Güvenç vardı, Helikon Derneği’nin, Helikon Yaylı Çalgılar Dörtlüsü’nün ve Türkiye’de gelmiş geçmiş en yetkin müzik dergisi olan Opus’un kurucusu ve müzik eleştirmeni.*

İU — Faruk Güvenç’e dayanabilmek için onu çok sevmek gerekirdi.

EA — *Dietrich Fischer-Dieskau’nun bir plağı radyoda çalınırken Basın Yayın Genel Müdürü radyoya “Şu eşeği susturun” diye telefon eder, Faruk Güvenç de hemen Almanya’daki bu baritona “Bizim genel müdür size eşek diyor” diye yazar!*

İU — Kaleminin ucuna gelen her şeyi yazardı. 27 Mayıs hükümet darbesi sabahı motosiklete atlayıp radyoda görevine gitmişti!

EA — *Konuşmayı Penderecki’nin bir sözüyle bitirelim: “Artık kasaba bandoları da yok”!*

(1987)

Atıfet Usmanbaş'la Bir Şöyleşi

Soprano Atıfet Usmanbaş'la müzik ve insan sesleri üzerine söyleştik. Söyleşide ünlü besteci İlhan Usmanbaş da bulundu.

Ece Ayhan — Bizans'ta 'ayakta' söylenen bir ilahi var: 'Acatisto'. Söylentiye baka; Bizans'ın uzun süren bir kuşatılması çözüldükten sonra kullanılmaya başlar. 'Tanrının İnsan Biçiminde Belirşi' ile 'Müjde' yortularını kutsamak için de olabilir. Bilemeyiz. Ama şarkıcılar zaten genellikle 'ayakta' söylemezler mi?

Atıfet Usmanbaş — O operadaki konuma göre değişebilir. Sözelimi bir tören sahnesinde diz çökerek şarkı söylenebilir. 'Acatisto' özellikle tarihte 'ayakta' söylenmiş. Neden olmasın?

İlhan Usmanbaş — Evet, 'Acatisto' bir 'şükürler olsun!' için söyleniyor. 18. yüzyıldan önce çalgıcılar hep 'ayakta' çalarlardı. Oturmaları sonradır.

EA — Sanırım Beethoven'ın zamanında orkestrayı yönetenlerin elinde değnek yoktu. Değnek de sonraları. Peki, ben 'mezzo' soprano'ya işi şakaya vururcasına ama temelde sahiden 'buçuksoprano' derim. Acaba yanılıyor muyum?

AU — 'Sopra', 'tiz' ya da 'üstte' demektir. 'Soprano' 'üstte' söyleyen'. 'Mezzo' ise 'yarım'. Gerçekte mezzo-soprano, koloratursoprano diye bir şey yok. İkisi de 'renk' işi. Bir insan nasıl görünüşte yanılabilirse, duyuşta da yanılabilir. Biri soprano gibi başlar ve çok ince seslere kadar gider ve koloratur-soprano olur. Öbürü de soprano gibi başlar ama kendi çizgisinde yükselir.

EA — Yani bir çeşit ses cambazlığı! Ama çok güzel bir ses cambazlığı! Zaten çocuklar, 'sıkı düşünür'ler ve 'Sıkı Şair'ler cambazlara (bu arada bando-mızıkalara da) bayılırlar. Ben Alban Berg'in Wozzeck operasını çok severim; bandonun geçişini, cinayetten sonra ay ışığında 'bıçak'ın suya atılışını (hem de Büchner'in Woyseck oyununu). Özel bir şey bu. Nasıl bu dünyada anlatı olarak en çok Kleist'in Michael Kohlhaas'ını seviyorsam – hey! Hakkını aramak uğruna yorgan yakılıyor (Ve nasıl, Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nü bütün Türk zamanlarının en yetkin anlatısı olarak seviyorsam.) Sizi yıllar öncesi üniversite Ankarası'nda arkadaşım Üner Birkan'la (Üner Birkan, Siyasal'da okurdu ama sizden de şan dersi alırdı, tenor olmak isterdi), yine balkonda en arkada Preatoryus'un yerinde oturuyoruz: Menotti'nin Telefon operasında çok güzel ve yetkin bir biçimde 'seslerle gülerken' anımsıyorum. Hem de çok iyi anımsıyorum.

AU — Hemen hemen 20'yi aşkın rolü severek oynadım. Aklımda kalanlar: Yarasa'da Adele, Turandot'ta Lia, Aşk İksiri'nde Adina. Zaten ben operayı, opereti tiyatrodan ayrı düşünmem. Besteci Ulvi Cemal Erkin'in ağabeyi bir gün bana "o kadar güzel öldünüz ki" demişti.

EA — Kimi soprano "yoksam hançeremde bir bülbül vardır?" derlermiş.

AU — Almanya'da sıradan şarkıcılara 'bülbül' derler. Çok şey çalışmaya bakar ve bağlıdır.

EA — Elizabeth Schwarzkopf'a ne diyorsunuz?

AU — Schwarzkopf'u Puccini'nin Tosca'sında izlemiştım. Gerçekten çok iyidir.

EA — Peki, 'bel canto'nun Maria Callas'ına?

AU — Callas'ı New York Metropolitan Operası'nda Verdi'nin La Traviata'sını oynarken görmüştüm. Dünya döndükçe büyük bir şarkıcı olarak kalacaktır. Resital verirken de çok güzeldir ama operada öyle bir oyunu var ki anlatılamaz! Garip bir 'sahne sempatisi' var.

İU — 'Sahne varlığı' da denebilir.

EA — Sahnede oynarken hiç düşüğünüz oldu mu?

AU — Lehar'ın Tebessümler Diyarı'nda Genç Kız'ı söylüyordum. Ayağımda bez pabuçlar, elde tenis raketi, dans da ediyordum. Dansı bitirdim ve nasıl olduysa birdenbire arka üstü düş-

tüm, tıpkı bir bebek gibi! Bir acele kalktım ve kulise kaçacak yerde seyircilere doğru koştum. Nasıl bir alkış koptu! Ben her durumda halka gitmeye inanıyorum.

EA — *Viyolonselci Feyha Talay çok şişman bir kadındı, yine de şişerek öldü. (Bir gün baba-kız birlikte Degüstasyon lokantasına gelirler – ben şiirde bunu hüsnü tabiat yaptım (Çok Eski Adıyladır) – ama küstürler, ayrı ayrı masalara oturmuşlar!) Feyha Talay İzmir’de resital verir, bitince sahneden merdivenlerle salona inmesi gerekir ama inmez ve seyircilere izleyicilere “beni üzmeyin, merdivenleri inip çıkmayayım, ‘bis’ istiyorsanız söyleyin de çalayım” der. Halkta bir alkış, bir alkış. Öyle.*

(1987)

Suna Kan'la Uсталık Üzerine

Ece Ayhan — Yıllar önce Ankara'da ünlü ve özgün besteci İlhan Usmanbaş (ki o zamanlar viyolonsel çalardı) ve arkadaşlarının yine ünlü besteci Bülent Arel, viyolacı ve müzik eleştirmeni Faruk Güvenç, kemancı Ulvi Yücelen, zamanın kültür adamlarından Bülent Ecevit'in kurdukları Helikon Derneği için ne diyorsunuz? Etkinlikleri biz üniversite öğrencilerine (bu arada müzik eleştirmeni Üner Birkan'a) da çok şey öğretmiştir.

Suna Kan — Ben o zamanlar İstanbul'daydım. Evet, Helikon Derneği Ankara'da gerçekten de güzel müzik olayları ve etkinlikleri yapmış. Helikon Yaylı Çalgılar Orkestrası vardı bir kez; Bülent Arel şeflik ederdi. Sonra Helikon Dörtlüsü. Sizin dediğiniz gibi akşamları karatahta dersleri ya da konferanslar; 'atonal' müzik ya da 12 ton müziği üzerine. Ayrıca Helikon'da resim sergileri de açılmış.

EA — İstenirse sabuklama filan desinler ama ben yine de sora-çağım! (Ben Türkçe her türlü Şiir'e kapalı bir ülkedir diyorum o ayır). 1954 - 55'lerde Atonal Müzik ve 12 ton müziği (Arnold Schönberg, Alban Berg, Anton von Webern...) benim deyişimle 'Sıkı Şiir'i, 1956'da Muzaffer Erdost'un taktığı adla İkinci Yeni akımına da çok etkimıştır. (Gerçi Schönberg de, Igor Stravinsky de bu 'Atonal' terimini doğru bulmaz ama müzik sözlüklerinde ve tarihlerinde bu kullanılıyor artık). Kısacası, yepyeni bir söz dizimi ve yepyeni bir dilbilgisi; yani adeta bir devrim!

SK — Repertuarımda 'Atonal' müzik yapıtları, parçaları yok, hele 12 ton müziği hiç yok. Tabii 'Atonal' müzik çalıştım

ama konserlerde, resitallerde dinleyicinin istekleri de benim için önemli olmalı değil mi? Ben Alban Berg'in romantikliğini çok seviyorum. Alban Berg büyük bir romantik aynı zamanda, Avrupa'da ve Amerika'da bugün artık klasikler arasında sayılıyor.

EA — *Benim gönlüm ve aklım Alban Berg'dedir; özellikle Wozzeck operası ve 'Bir Meleğin Anısına' diye adanmış ilginç ve güzelim Keman Konçertosu yapıtlarıyla (az biraz da Webern). Konçerto dedim de aklıma geldi, peki sizin yeğlediğiniz ya da çok sevdiğiniz Keman Konçertolarınız nelerdir?*

SK — Benim konçertolarım daha çok; Mozart, Brahms, Vivaldi keman konçertolarıdır. Evet her zaman bulunduğunuz coğrafyanın algı ortalamasını, dinleyicilerin beklentilerini, eğilimlerini düşünmek zorundasınız, özellikle Türkiye'de.

EA — *Bana göre gelmiş geçmiş en iyi ve en yetkin müzik dergisi Faruk Güvenç'in Ankara'da 1963-64 yıllarında çıkardığı Opus'tur.*

SK — Evet. Evet derken de başka müzik dergilerini küçümsemiyorum. Ama Faruk Güvenç'in yayınladığı Opus dergisi sahiden çok güzeldi, ayrıca etkindi de.

EA — *Alaturkada, kemana yeri gelince "Ayşem!" bile dedirtebiliyor. Bir oyun olarak! Bence klarnetiyle caz yapan Mustafa Kandıralı ve arkadaşları da öyle.*

SK — Her şey kendine göre. Zaten temelde bütün çalgılar konuşturulmazlar mı?

EA — *Caz? Deniyor ki caz müziği Amerika'da ordudan ıskartaya çıkarılmış çalgılardan da oluşmuştur. Ne dersiniz?*

SK — Olabilir. Caz müziği benim çok sevdiğim bir müzik türü. Cazda sanatçının 'doğaçlama'sını, hemen o günkü olaylarını, gelişimlerini bile izleyebiliyorsunuz.

EA — *Sizin dağarcığınızda acaba hangi Türk bestecileri var?*

SK — Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin, İlhan Usmanbaş...

EA — *Ressamlardan Cihat Burak, Ömer Uluç, Yüksel Arslan, Komet... gibi hangi çağdaş ve sıkı Türk ressamlarını seviyorsunuz?*

SK — Komet'i tanıyor ve seviyorum. Fransız İzlenimcileri var sonra. Cemil Eren'in resmi bir de.

EA — *Peki ünlü besteci Bülent Arel için en düşünüyorsunuz? 1957'de Ankara'da 'mobil' yontu sergisini de açmıştır. Dendiğine göre, içince Fransızca konuşmaya başlarmış.*

SK — Çok ilginç bir sanatçı. Şimdi Amerika'da, New York'a yakın bir yerlerde. Onun keman ve piyano için bestelediği bir yapıtını Gülay Uğurata ile çalmıştık. Zaten yapıt da Gülay Uğurata'ya adanmıştır.

EA — *Henryk Wieniawski'nin keman konçertosunu çok seviyorsunuz galiba?*

SK — 11 yaşından beri bu keman konçertosunu çalışırım. En sevdiğim beş keman konçertosundan biridir.

EA — *Herhalde 1957 yılıydı. Amerikan Julliard Dörtlüsü, Ankara'ya gelecek. Kimi parçalarını Faruk Güvenç'in evinde plaktan dinledik önce. Bir insan elinin çalamayacağı çabuklukta çalışıyorlardı. Özellikle Bartok'u. Ustaca bir kurgu'dan ('montage') kuşkullanmıştık. Ama Julliard Dörtlüsü Ankara'ya geldi ve konserini dinledik, şaşırtıcı bir biçimde gerçekten de öyleymiş.*

SK — Evet, Julliard Dörtlüsü akıl almaz bir biçimde ve bestecinin dilediği hızda çalabiliyor. Bütün bunlar ancak çok çalışmakla olur, ileri yaşlarda bile bir öğrenci gibi çalışacaksınız, çalışacaksınız.

EA — *Kendime bile nedenlerini açıklayamadığım bir müzik olgusu var: Beethoven, Bartok, Adnan Saygun... gibi büyük bestecilerin yaşamlarının sonlarına doğru besteledikleri (yapıtları, dörtlüleri) gerçekten çok ilginç oluyor ve de geleceğin müziğinin ipuçlarını da verebiliyorlar nedense? (1956 Temmuz'unda Erdek'te Adnan Saygun'un son dörtlüsünü banttan dinlemiştik, yapıtı Fromm Vakfı ısmarlamış galiba).*

SK — Belki de olgunluktan, geçmişlerini özümsemelerinden olabilir. Evet, ilginç ve dikkate değer.

EA — *Ben kafamda her an orkestraya dönüşebilecek bir Dinar Bandosu kurdum; söz gelimi, Melih Cevdet Anday 'kontrbas', 'Sıkı Şair'lerden Sezai Karakoç 'kös'... filan çalıyor. Müzikçiler olsaydı, sizce kim neyi çalardı?..*

SK — "Böyle bir Dinar Bandosu'nda, sözgelimi İlhan Usmanbaş 'tambur majör', Gürer Aykal 'davul' Verda Erman 'flüt', İdil Biret 'tuba', ben 'zil'... çalardık sanıyorum!

(1988)

Mesut İktu'yla Bir "Kış Yolculuğu" Söyleşisi

Opera ve konser sanatçısı ünlü bariton Mesut İktu, İstanbul Opera ve Balesi Müdürlüğü ve Genel Sanat Yönetmenliği yapıyor, İstanbul Devlet Konservatuvarı'nda dersler veriyor.

Ece Ayhan — *Zaten de kış! Bilirsiniz, Franz Schubert'in Winterreise adlı bir lied'ler yapıtı vardır. (Az kaldı, 'yapıt' sözcüğü yerine 'albüm' yazacaktım; bence 'İkinci Yeni'de ancak Nâzım Hikmet'le birlikte düşünülecek iki şairden biri olan 'Sıkı Şairler'den Turgut Uyar'ın bir şiirinin 'sanki kuşlar albümünden bir maden' son dizesi aklıma geldi de.)* Dilerseniz, sizinle, müzikte de bir 'kış yolculuğu'na çıkalım.

Yıllar öncesidir. Ankara'da üniversite öğrencisiyiz. Siyasal'da okuyan ve tenor sesini geliştirmek üzere soprano Atıfet Usmanbaş'tan şan dersleri alan ve Pazar Postası gazetesinde de Rıza Kaner takma adıyla müzik eleştirileri yazan arkadaşım Üner Birkan'la birlikte Schubert'in Kış Yolculuğu lied'lerini Alman bariton Dietrich Fischer-Dieskau'dan dinliyoruz.

Winterreise bana nedense yaşlı Bruegel'in kar-kış resimlerini ve de karlar altında kalmış bir Avrupa Ortaçağı'nı anımsatıyordu: Kıscası, işte insan sesine dönüşmüş ve anlatılmaz bir güzellik! Ayrıca, ben özel olarak, bir bakıştan en yetkin çalgı denilebilecek insan sesi, sesleri içinde daha çok bariton sesi seviyorum.

Mesut İktu — Dietrich Fischer-Dieskau, –bir bariton ve yorumcu olarak–, benim için gerçekten büyük bir ad ve büyük bir varlık!

EA — O zamanlar mı öyleydi? Şimdi de öyle midir? Bilemem. Hadi şimdi bunu burada pek kurcalamayalım, irdelemeyelim diyelim ve geçelim. Ama, Türkçenin Müzik'e (ve şiir'e, 'Sıkı Şiir'e, Aşk'a ve hele giderek insan haklarına) handiyse bütün bütüne kapalı bir ülke ya da daha doğru bir deyişle 'topluluk' olduğunu bir düşünür müyüz? diyeceğim o kadar. ('Sıkı Şiir' derken, elbette 1955 -56'lardaki şiir sıçraması'sını, 'İkinci Yeni Akımı'nı amaçlıyorum.) Bence eskiden de, bugün de öyledir. Yine de, 1955 - 56'larda Ankara radyosunda çalınan plakta Dietrich Fischer-Dieskau, Schubert'in Kış Yolculuğu lied'lerini söylerken, ormandan mı ormancılıktan mı gelmiş bilemeyeceğim, bir genel yönetmenin, gece, evinden radyoya telefon ederek, "Susturun şu eşeği!" demesini bir türlü unutamıyorum. (Müzik eleştirmeni cin Faruk Güvenç hiç böyle bir fırsatı kaçırmı mı? Bir acele Almanya'ya Dietrich Fischer-Dieskau'ya mektup yazarak, durumu bildirmiştir: "Bizim radyomuzun bağlı bulunduğu genel yönetmen sana eşek diyor!")

Mİ — Ben Ankara Devlet Konservatuvarı'nı 1969'da bitirdikten sonra, (Batı) Berlin Müzik Yüksek Okulu'na (West-Berlin Musikhochschule) gitmişim, – ki orayı da 1973'te bitirdim. Bir gün, Schubert'in lied'lerine çalışıyorum; özellikle. Hocam Prof. Herbert Brauer'e "Kimi dinlememi önerirsiniz?" diye sormuştum. Hiç unutmuyorum. Prof. Brauer, bana, "Çalışırken, Dietrich Fischer-Dieskau'yu dinleme. Bak, Herman Prei'i dinleyebilirsin" demişti.

Çünkü, Dietrich Fischer-Dieskau benzersiz bir sanatçıdır ve kendine özgüdür, belirli bir açıdan alanında belki de biriciktir. Ama, Herman Prei, daha bir elle tutulur, somuttur ve asıl önemlisi bir bariton olarak Schubert lied'lerinde size bir açılış ya da açılma sağlayabilir.

Ben kendi adıma, bir konser sanatçısı olarak da gelişmiş bulunan Dietrich Fischer-Dieskau'dan şunu öğrendim: "Bir yeni role çalışırken, nasıl iki saatlik bir sürede o rolün müziğini ve tipini yaşatabiliyorsan, bir sayfalık bir lied'de de şiiri ve müziği yaşamalısın!"

EA — Benim müzikte aklım, daha çok, Alban Berg (Wozzeck operası; - nitekim, günün birinde, neden olmasın, bir opera sahnelemeyi düşünürsek, ben ilkin Wozzeck'i düşünürüm, hem de gerekirse

Wozzeck'e çıkarak -) Webern (6 Bagatteller op. 9) ve Arnold Schönberg'e (Musa ile Harun operası).

(Güngör Dilmen; orada Musa'ya;

Cahit Külebi; Nevit Kodallı'nın Atatürk Oratoryosu'nda koroda en arka sıralarda Yalnızlık'a;

İlhan Berk; Mika Waltari'nin Mısırlı Sinuhe'sinde Firavun Bu-kalemon'a;

A. Bezirci; "Lavrenti" Menotti'nin Konsolos'unda gizli sağcı ba-riton'a;

Feminist Feyza; Wagner'in Uçan Hollandalı'sında mezzo sopra-no'ya;

Küçük İskender; Suppé'nin Leichte Kavallerie'sinde hafif te-nor'a...

çıkabilirler!)

yatkındır. Sizin gönlünüz hangi bestecilere kayıyor?

Mİ — Siz Alban Berg deyince, ben bir ayrıç açacağım: Al-ban Berg'in Wozzeck'inden bir sahneyi ben 1969'da Ankara'da söylemiştim.

EA — Evet, nerede kalmıştık?... Gönlünüz?...

Mİ — Kendileriyle 'sıcak' ilişkiler kurduğum besteciler...

EA — Özür dilerim. Bu kez ben bir ayrıç açmak isterim. Siz 'sı-cak' lafını deyince şu aklıma geldi: 1974, 9 Ekim, İsviçre, Zürih Üni-versitesi'nin Kantonsspital'inde ünlü beyin cerrahı Prof. Mahmut Ga-zi Yaşargil, hastalarını ameliyat masasına kendi kucağında taşıyor, in-sanın sıcaklığını duyumsamak için.

Mİ — ... 'sıcak' ilişkiler kurduğum besteciler; Mozart, Ver-di, Sibelius, Musorgski, Mahler'dir.

EA — Mahler? 1956 yazında, İstanbul'da, Mahler'in Kinderto-tenlieder'ini bulmuş ve bunu az biraz dönüştürerek Türkçeye 'Çocuk-ların Ölüm Şarkıları' olarak aktarmaya çalışmış ve bu adla bir (sonra iki oldu) şiir de yazmıştım. Aramızda kalsın, aradan 32 yıl filan geçti, şimdiye kadar kimse bana bu konuda bir şey sormadı!

Mİ — Geçenlerde, Mahler'in Bir Delikanlının Ezgileri yapı-tını, Bükreş Radyo ve Televizyon Filormoni Orkestrası'nın eşli-ğiyle söyledim.

EA — İlhan Usmanbaş'ın rastlansal (ya da rastlantısal) notala-ma yöntemini uyguladığı, -kendisi 'grafik noktalama' diyor-, yani de-

neysel müzik çerçevesinde sunulan, Bakışsız Bir Kedi Kara yapıtını, piyanist Metin Öğüt ile ilk kez 1977'de İstanbul Maçka'da bir konserde gerçekleştirdiniz. Şimdi size şunu soracağım: Buraya nereden geldiniz? Çünkü; çağdaş, ilginç ve özgün yaratıcı İlhan Usmanbaş'ın yapıtları Türkiye'de pek çalınmaz da?

Mİ — Biz opera ya da konser sanatçıları, sahnede sesimiz güzel çıksın, güzel oynayalım filan deriz hep. Bunlar sanatçı yönünden herhalde doğru ve yerinde olabilir. Ama bir de, müzikte çağdaşlık ve yenilik var! Benim, besteciyi sevişim bir yana, işte asıl bu yüzden söyledik ve çaldık *Bakışsız Bir Kedi Kara*'yı. Şiirlerin kendileri de beni etkiledi o ayır.

EA — Neredeyse 'sopranist' sesli, anlayacağınız hadım sesli gibi, Hâfız Burhan'ın söylediği "Kuş sesleri, ovalara yayılır"ı bir bariton söylese nasıl olurdu acaba?

Mİ — Bakın çok sesli olursa o da düşünülebilir.

EA — Size müzik dışı bir soru: Osmanlı İmparatorluğu kapanıyor, çok uzun ve çok güzel kirpikleri olan karısını kıskanan bir adam vardır Beşiktaş'ta, iki-üç yılda bir, herhalde zorla elbet, aklınca bir güzelliği paylaşmayacak, karısının kirpiklerini makasla kestirmiş (Neyse ki 'Sıkı Şiir'de olduğu gibi 'ipek kılıç'la kesmiyor!)... Peki siz böyle ya da başka kıskançlıklar için ne dersiniz?

Mİ — Bizim sanatımız, temelde, rekabete bağlı. Bir kıskançlık, çok çalışmaya yol açabiliyorsa, iyi. Ama sanatçı kaprisliği anlamına alınırsa, iyi değil.

EA — Benim sökülebilir-taşınabilir ya da her an bir senfoni orkestrasına dönüşebilecek Dinar Bandosu'nu ben şimdi Yüksekalkadım'dan yukarı Tünel'e çıkarıyorum. Sözgelimi; yazarlığı dışında toplumsal dürüstlük anlamında pek işitilmemiş 'temiz'liğiyle de ünlü Vedat Türkali (Bir Gün Tek Başına romanını, 1978 temmuzunda İsviçre'de Tann Rütü'de Yıldız-Tosun Kamburoğlu'larda kalırken okumuş ve bu beklenmedik ilginç ve olağanüstü başarıya şaşırmıştım) 'fagot'; Yusuf Atılgan 'syrinx'; Nahit Hanım (Fıratlı) 'arp'; Süreyya Berfe 'lavta' çalışıyorlar. Siz böyle 'yürüyen' bir bandoda hangi çalgıyı çalmak isterdiniz?

Mİ — 'Flüt' çalmak isterdim, çünkü müziğe Ankara Devlet Konservatuarı'nda 'flüt'le başlamıştım.

(1989)

Emin Fındıkoğlu'yla Caz, Cazband ve Bando Üzerine

Ece Ayhan — Caz müziği, bir söylentiye göre, New Orleans'ta iskartaya çıkarılmış bandoların çalgılarından çıkmıştır.

Emin Fındıkoğlu — O, “yürüyen bando”dur. Bizde yerini Batı'daki gibi konser bandoları alabilse.

EA — Her halde Yüksekaldırım'dan yukarı serbest ayak da olsa “yürüyen bir bando”nun çıkması güzel bir şey. Benim aklıma hemen “Bak şu Türk'ün bayrağına” geliyor, marş temposundadır ve besteleyen de bir padişah. Eh, bugünlerde de marş kralları pek güncel... Neyse, “Cazband” ne anlama gelir?

EF — “Cazband” terimi artık kullanılmıyor. Ama “caz-band” lafı üfleme çalgıların cazdaki önemini vurgulaması açısından hiç de fena değil.

EA — Eskiden beri pek merak ederim; caz müziğiyle dans edilebilir mi?

EF — Pek dans edilmez, ama elbet caz müziği insanı dans etmek için ayağa kaldırıbiliyorsa, iyidir derim. Aslında insanları dansa çeken “ritm” olmalı. Oysa daha önce tanıdıkları “melodi” isteniyor.

EA — Eh, bir aşama olarak fena bir şey değil ama. Her sanat, özellikle caz, biraz da “alıntı”larla (quotation) yürürdür, yürür çünkü. Cihat Burak 1984'te bir gönderme (atıf) yapmıştı bir resminde, Fontainebleu Okulu'nun bir resmine. (hani bir kadın başka bir kadının memesinin ucunu tutar ve bize bakar.) Karısı hazır İstanbul'da değilken bu resmi satın almak isteyen adam, galericiye, “Acaba ressama söyleyemez miyiz, resmi biraz ‘uslu’ kılsın?” demiştir, der.

EF — Caz müziğinde alıntılar çok olur. Söz gelimi, Paul Desmond bir alıntılar ustasıydı.

EA — *Peki, ya özgünlük ne oluyor? Benim bildiğim, milyonlarca çok etki altında kalacaksın ki, çıkacaksa özgünlük ortaya çıksın ya da çıkabilsin.*

EF — Besteler yapmak isteyen bir adam etki altında kalmamak için bir şey dinlemezmiş. Sonunda vardığı parçaya bakarlar ki çok eski türden bir şey.

EA — Ya “swing”?

EF — Cazda “swing” olmadı mı işin tadı kalmaz. Gerçi şimdi “çağdaş swing” kavramı da çeşitli değişikliklere uğruyor.

EA — *Ben, Türkiye’de hiç ütopya olmamıştır, biliyorum. Asaf Savaş Akat daha da ileri gidiyor ve “Türkiye’nin marjında bile ütopya yoktur” diyor.*

EF — Her şeye eğitimle gidilebilir gibi geliyor bana. Özellikle küçüklerin eğitimi. Çocuk şarkıları onların ufuklarını açmalı; Bartok’un Çocuklar İçin Piyano Parçaları gibi Mikro-kosmos gibi. Geçenlerde radyoda İlhan Usmanbaş’ın bir çocuk şarkısını dinlemiştim, öylesine güzeldi ki. Bence herhangi bir müzik dinleyicisi olmak için bile belirli bir eğitimden geçmek gerekli.

EA — *Cumhuriyet tarihinde Köy Enstitülerini kuranlar da öyle düşünmüşlerdi. Bir “çember”in içindeyken kendini o “çember”in dışındaymışçasına düşünmek gibi. Ya da kendini bütün denizlerin en başına buyruk balığı sanan “akvaryumdaki balina” gibi.*

(1986)

Gülsen Tuncer'le Bir Şöyleşi

Tiyatro ve sinema oyuncusu Gülsen Tuncer, benim özel karaşın gündemimde yerini, sinemayı bırakarak turizmci olan Özcan Arca'nın yönettiğı ve Hisar Kısa Film Yarışması'nda (1968) 8. mm.'likler içinde ödöl kazanan *Zürefa Sokağı*'ndaki başarılı (ve de yürekli) oyunu ve Çehov'un *Üç Kız Kardeş* adlı tiyatro oyunundaki ilginç yorumundan beri almıştır, aldı.

Gülsen Tuncer, bu sıkı oyuncululuğunu şimdi sinema filmlerinde ve televizyon dizilerinde, ivmesini yükselterek, sürdürüyor.

Ece Ayhan — *Çek oyun yazarı ünlü Vaclav Havel, insan hakları ve özgürlükler adına hapis yatmayı ve çile çekmeyi göze alabilmiş bir insandır, hatta özgün bir deyişle 'insan -insan'dır. (Şimdi gelin de Prof. Sadun Aren'i, Prof. Mete Tunçay'ı, Dr. İsmail Beşikçi'yi.. eskilerden de Faris Erkman'ı, Patriyot Hayati'yi, Muzaffer Özkolçak'ı... anımsamayın!)*

Vaclav Havel'in oyunlarının kendi ülkesinde sahnelenmesi ya da basılması 'fiilen' yasaktır. (Yılmaz Güney'in filmlerinin, olağanüstü usululuğı ve uysallığıyla tanınmış bu coğrafyada 'fiilen' yasak edilmesi gibi!)

Vaclav Havel, 'koşullu olarak' hapisaneden serbest bırakıldıktan sonra, bir soru üzerine:

"Düşüncelerim değişmedi ama içimde bir yerde bir şeyin değiştiğini sanıyorum" demiştir.

Ben de, 1977 ocak ayında İstanbul'da Bebek'te, -yapılmaması ge-

rekirken—, bir düşünülmeden ve “kurbağa pislikleri gibi... nilüferleri kararta kararta” içgüdüsel olarak oluşturulan bir ‘kötülük dayanışması’ndan ötürü onulmaz bir biçimde ‘yaralandım’.

Benim için gerçek bir ‘başlangıç’ olan bu tarihten beri, kara kar-gaların yere konmasını beklerken; hep yanımda taşıdığım çantamda, karşılaştığım, daha doğrusu belaya çattığım kimi insanların işlediklerini, bir ölçüde de olsa kavrayabilmek için; Kuşbilim sözlüklerini, Kurt Coswig’in orta ikide ezberlediğimiz resimli biyoloji kitabını (1945-46 baskısı), astarsız hayvanlar atlasını, belkemiği olmayanların ansiklopedisini ve benzerlerini bulunduruyorum.

Ne yaparsın, böylesi bir ‘topluluk’ta onlara sık sık başvurmak zorunda kalıyorsun!

Gülsen Tuncer — Ben konuyu ‘barış’a getiriyorum. Barıştan (ve de değişimden) yana bir sanatçı olarak şunu soruyorum, bundan böyle soracağım da:

Albert Einstein, Sigmund Freud’a, ünlü yazışmalarında, bir mektupta sorar: “Acaba insanoğlunu savaş felaketinden alıkoy-mak için bir yol yok mudur?”

EA — Şimdi Beyoğlu Balıkpazarı, Cumhuriyet meyhanesine gidiyoruz ya. Eskiden Tünel’de Narmanlı Yurdu’nun arkasında, Sofyalı Sokak’ta bir ‘Refik’ vardı, yuvarlak masa! Oraya zaman zaman da küçük aylıklarını almış itfaiyeciler gelirdi. Hiç unutmam; bir akşam üzeri oradan apartopar bir yangına gitmişlerdi. Ertesi, gazetelerde it-faiyecilerin üzerlerindeki kâğıt paraların yandığını okumuş ve çok üzölmüştük!

GT — Dürüstlüklerine ve yiğitliklerine karşın nedense it-faiyecileri kimse sahiplenmez! Hemen her mesleğin üyeleri-nin bir sitesi ya da bir yapı kooperatifi filan vardır ama onların yoktur! İtfaiyeciler de ne yapsınlar, Atatürk’ün sanırım başka amaçlarla söylenmiş olan “Ufak kıvılcımlar büyük yangınlar doğurur” sözünü sahiplenmiştir.

EA — Bu hesaba göre ben hepten itfaiyeciyim ya, neyse... Bir sü-rü tatarla titiri belediye şairinden ya da insan maskesi takmış sırtlan-lardan (eski adı Mr. Hyde’lardı) hiç kuşkusuz daha sahici bir şair olan ve mülkiyete ilişkin herhangi bir alışkanlığı bulunmayan 128 Nilgün Marmara; ve olsa da olur, olmasa da olur ve iyi ‘arimetik’ bilen bir yığın ressamdan daha sıkı bir ressam olan Aktedron Fikret (Andoğlu)

çok acı ve çile (Anadolu'da nedense insanı 'düşünce'ye ve düşünme'ye götüreni pek olmuyor) çekiyordu.

GT — Bu kadar basit değil tabii: Ama çoğunluk, kestirmeden giderek ve işi şakaya vurarak şunu diyebilir: "Bir ülkede ne kadar çok krema, çukolata ve tereyağı tüketiliyorsa, o kadar çok intihar olayı olabilir!"

EA — Eskiden Elmadağı'nda bir Tango Sevenler Derneği vardı. Herhalde 'katanaların ahırda tepişmesi'nde ya da daha doğru bir kullanışla 'memurlar dalaşı'nda o da kapatılmış olabilir!

(Bakın şimdi aklıma geldi: İslah olmuş olanlar da dernek kurabilir, yakın çevremizde bir dolu ıslah olmuş olanlar var çünkü: - Tuncel Kurtiz, Nejat Bayramoğlu, Ömer Madra, tüccardan 'Kitabı' İbrahim Ferit... vs. gibi. İşbu kalabalık yüzünden soluk alamadığımız zamanlar oluyor. Oysa açılışlar ya da önümüzden çekilseler iyi olacak biraz değil mi?)

GT — Aslında tango, ilk günlerinde, pezevenklerle orospuların kendi aralarında yaptıkları bir dans.

Ben tangonun müziğini de seviyorum.

Biliyorsun, Şilili Fernando Solanas'ın ilginç ve hüzünlü filmi *Tangolar* Yılmaz Güney'e de adanmıştır.

EA — Bir yanda benim ıskartaya çıkarılmış Dinar Bandosı, bir yanda pırıl pırıl yeni Fanfar Orkestrası, bir yanda da Filarmoni Orkestrası var; karmakarışık çalışıyorlar.

'Sıkı Şairler'den Sezai Karakoç kendi kendine 'Büzümk' makamında bir şeyler mırıldanıyor.

İsmet Özel 'Kanun', Mustafa Irgat ile Turgay Özen'in ellerinde 'kakışık' sesler de çıkarabilen yeni birer çalgı!

İdris Küçükömer köşesinde 'org', Sezer Tansuğ 'borazan' çalışıyor.

'İzmir marşı'nın eşliğinde; Prof. Nuran Hariri kürsüde 'aerobik' ve Turgay Gönenç 'Bolero' dansı yapıyor.

(*'Sıkı Şairler'den Turgut Uyar kim bilir belki de Falla'nın Üç Köşeli Şapka balesinin; Edip Cansever de Dikran Çuhacıyan'ın Leblebi-ci Horhor operetinin; Ergin Günçe de Ayşe operetinin yalnız müziğini dinlemek isterdi; Sevim Burak da Puccini'nin La Bohème'inde Terzikız Mimi'yi söylemek.*)

Sana yol olsun!: Ben Alban Berg'in Wozzeck'inde 'atonal' bando şefine çıkıyorum. (1955 - 56'lardaki 'Sıkı Şiir'de 'ses kakışması' uygu-

lanmıştır yani 'dissonance'.) Peki sen hangi operada kimi oynamak isterdin?

GT — Verdi'nin *Aida*'sında *Aida*'yı!

EA — Yani Mısırlı komutan *Radames*'e çıkarttığımız *Akşit Gök-türk*'le!

'Dedi ve yaşamı selamladı.'

(1989)

Sitare Ağaoğlu

Ece Ayhan — O zamanlar, işbu devletin adamlarından olan büyük ailenizin serin gölgesi altında yaşıyordunuz. Bin yıldan beri bu topraklarda barındırılmamış bulunan hukuk okuyarak değirmeni Oxford'dan gelmiş abin Tektaş Ağaoğlu 1958'de bir gün arkadaşlarım Filiz Lenger'i, Oğuz'u ve beni yemeğe çağırıyordu, Kavaklıdere Ankara. Demek aradan 31 yıl geçmiş... Şimdi ise Akdeniz kıyılarındasın. Kaş ile Kaleköy arasında, mezra bile olmayan bir yere yerleşmişsin gibi, geçici olarak da olsa, yerleştin değil mi?

Sitare Ağaoğlu — Çok eskiden buraya, bu harebelere 'Aperlai' denirmiş, herhalde Hellence. Yunanlıların Meis Adası tam karşımızda. İşte denizin içinde ve iki yanımız deniz, çok küçük bir kıstak, nereyi kazsan tuzlu su çıkıyor.

EA — İstanbul Elmadağı'ndan (daha doğrusu Paris, Londra ve Afrika'da Nairobi'den) sonra 'Aperlai'! Börtü böcekten korkmuyorsun değil mi? Benim Eceovası'ndaki, Akbaş'taki Yalova köyünden olan anem Ayşe'nin ablası Zakire teyzem de yılanı karşı 'şerbetli'dir, öyle derlerdi ben çocukken.

SA — Ben yilandan, akrepten filan korkmam. 'Aperlai'de ekmeğimizi de kendimiz yapıyoruz biz. Ama resim yapmak, resim çizmek benim temel işim. Sonra, geceleri gaz lambasında dergi sayfaları karıştırmanın ayrı keyfi var. Başta, böyle kırılık yerde yaşamak için gerekli şeyleri bilmiyordum doğrusu. Örneğin, keçileri yürütmek için boynuzlarından çekerdim önce, oysa kıçlarından itmek gerekiyormuş! Kısacası, çok şeyi yaşayarak öğrendik diyebilirim.

EA — Yine de ünlü araştırmacı ve bilim adamı İsmail Beşikçi gibi değil ama. İsmail Beşikçi'yi hemen hemen bütün 'okumuşlar' ne olur ne olmaz aritmetiğiyle yapayalnız bırakmışlar ve terk etmişlerdir. Bildiğim kadarıyla bir on yıl ailesinin dışında kimse aramamıştır kendisini. (Deşmenin karşılığı Ortadoğu'da yapayalnızlık mı yoksa?) Bizim kemikleşmiş toplumsal yapımızın kökleri açısından da ilginç ve anlamlı bir olgudur bu. Sencer Divitçioğlu, Köktürkler araştırmasında karşılaştığı küçük kötülüklerin (daha doğrusu uğradığı haksızlıkların) kaynaklarını aramak için, çevremiz ve içimizdeki bir sürü Mr. Hyde'lara sırtlanlara bakacak yerde, Asya'ya gidiyor.) Bir ressamın bir adım geri çekilerek kendi resmine şöyle bir bakması gibi tarihe bakarsak; tarihimizde 1789 Fransız Devrimi'nin hiç olmadığını ve belki de insanlarımızın bu büyük olaydan ve insan haklarından haberleri dahi olmadığını görülecektir.

SA — Elbet, burada İsmail Beşikçi olayı gibi bir aranmama olayı söz konusu değil. Oralarda yaşamayı ben kendim seçtim. Önce bir başıma gitmiştim Kaleköy'e, Üçağız'a... Kekova adasının adı nedense yabancılarca çok biliniyor; oranın nah parmak kadar sivrisinekleri var. Arı da çok oralarda, bir sabah arılar yüzünden kahvaltıyı cibinlik içinde yapmak zorunda kaldık. Kılıklı'dayken, yaz aylarında yatlardan gelen yabancılar, açtığım dükkânda kimi eski şeyleri satıyordum...

EA — Bir çeşit bohçacı kadınlık gibi bir şey yani... Peki ressam Aktedron Fikret (Andoğlu) için ne diyorsun? Boğazını ve bileklerini keserek canına kıymış, koyu bir karamsarlık mı bu bilemem?"

SA — Ben Aktedron Fikret gibi karamsar değilim, yaşam benim önümde ve ben yaşamın içindeyim gördüğün gibi...

EA — Bir anlamda ben de belki karamsar sayılabilirim ama benim karanlığımın rengi, bilinenlerin aksine, 'akkor'dur ne haber?

SA — Benim resimlerimde ve düşüncelerimde karamsarlık yok. Sonra ben kimi şeyleri insanlarla paylaşmak isterim, hatta hayvanlarla bile... (Benim bir maymunum vardı, İstanbul'dan almıştım, türlü maskaralıklar yapardı, ama birdenbire öldü! Herhalde 'Aperlai'de onu akrep ya da yılan soktu.

EA — Belirli bir açıdan Belçikalı ressam Escher'i seviyorsun değil mi?

SA — Evet, Escher gerçekten de çok iyi bir ressamdır...

EA — Benim, “Şimdi, Aşağısı, Yukarısı, Neresidir Bilir misin?”, ‘meclis’liklerinin açılışı gibi. Escher’in pespektifleri de ilginçtir. Ben kendi adıma konuşuyorum, bizim ‘Sıkı Şiir’de olduğu gibi, Escher’de de ‘bakışsızlık’ (‘asymétrie’) bulunmasını dilerdim, hatta ‘kakışma’yı’ (‘dissonance’) da ekleyebilirim ben buna. Ama bizim gizli sağcı Beria’lar, 33 -34 yıldan beri, uyumsuz notaların bu bileşiminden nedense hoşlanmıyorlar; insan kulağına hoş gelmezmiş!

SA — Ben de kendime göre biraz ‘asymétrie’den yanayım.

EA — *Aperlai’de başka neler yapıyorsun?*

SA — Yine resim yapıyorum. Örneğin, sana renkli fotoğrafını verdiğim şu resmi evde ve evden yapıyordum. Baktım, birdenbire, ebemkuşağı beliriverdi! Ben de resimde ebemkuşağını çiziverdim. Sonra baktım bir deve geçiyor devecisiyle...

EA — *Develerin uzun ve güzel kirpikleri vardır. Çocukluğumda Çanakkale’de bu (tek renk) kahverengi develerin Sarıçay’ın üzerindeki tahta köprüden geçerek çarşıya çuvallarla mangal kömürü taşımalarını anımsarım; 1939 - 40, İstiklal İlkokulu 2. sınıfı. Bir de hastanenin arkasında yapılan deve güreşlerini, bayağı insan gibi çelme takıyorlar.*

SA — Bir gün ‘Aperlai’de bir deve yavrusu beni öpmeye kalkmıştı, bak o zaman korktum işte.

EA — *Adı İstanköylü olarak kalmış bir köylü anlatmıştı bana. Yıllar önce, İstanköy’de adam öldürerek tam karşıya düşen Akyarlar’a bir kayıkla kaçıyor. Karaya varınca paketini çıkarıp sigarasını yakıyor. Birdenbire, bakıyor ki, derenin içinden dev gibi eğri büğrü acayip bir hayvan üzerine geliyor. Adam kaçıyor, hayvan kovalıyor. Adam çok korkmuş ama. Sonradan öğreniyor ki o hayvan deveymiş ve sigara istiyormuş! Evet, alıştırılınca develer bir tiryaki gibi fosur fosur ve burunlarından dumanlar çıkararak sigara içerler hem de yanar sigaraya dudaklarında yer değiştirerek. Sonraları bizim İstanköylü, kaderin bir cilvesi olarak, Bodrum’da deveci olmaz mı?*

SA — Develerin ağız burnu ve gözleri gerçekten çok güzeldir. Öğrendim artık: Tek hörgüçlüsüne ‘tüllü’ diyorlar, çift hörgüçlüsüne ‘bozdeve’. ‘Th’ deyince çöküyorlar, ‘huç’ dersene ayağa kalkıyorlar. Aslında yumuşak başlı çelebi bir hayvandır deve.

EA — *Eceovası’nda, Akbaş’ta –(Leandros’un dişisi) Hero’nun kendini kayalıklardan boğaza attığı yer– Yalova adlı bir köy var, ora-*

da annemin dayısının güreşçi bir devesi varmış. Her ne kadar yasa 'kumar ve bahis borç doğurmaz' derse de para bahsi için develer güreşiyor. Deve bir güreşte yenilir, dayı deveyi öfkesinden ahırda odunla dövüyor. Aradan günler geçiyor, bir gün deve ahırda dayıyı duvara sıkıştırıp kemiklerini kırıyor. Bizim çocukluğumuzda, dayı o ezilme yüzünden öldü derlerdi.

SA — Sen sormadan ben sorayım, senin Dinar Bando-su'ndan ne haber şimdi?

EA — Evet, benim açılır - kapanır, portatif özel bir bandom da var: Dinar Bandosu. Nahit (Fıratlı) Hanım 'Kuyruklu piyano', Londra kalesindeki şiir anası Nermin Menemencioğlu 'İskoç trampeti' çalıyor; Paris'teki kemerlerdeki şiir anası Güzin Dino 'Girit farandolu'; Sıkı Şairler'den Cemal Süreya genelev müziği eşliğinde 'tango' ve ben kabadayıların gece bıçak oyunları anlamında, keza, 'tango'; Ferhan Şensoy (ya da Küçük İskender) 'keçi sıçraması' anlamına gelen ve havada topuklarını birbirine vurarak yapılan 'cabriole'; Sahaf Simurg İbrahim Yılmaz 'Petruşka'; sen 'ça - ça - ça' dansı yapıyoruz. Bir Tatara-titiri de, dans etmiyor ama, insanın ayaklarına basıyor!

(1989)

Naki Turan Tekinsav'la Sinema Üzerine Bir Söyleşi

Naki Turan Tekinsav, bir benzetme yaparsak, yalnız ve yalnız sine- mayla evlidir denebilir. Evlidir ama, özellikle ilk günlerde, Osmanlı'nın, biyolojideki 'yalancıayak' gibi, bir uzantısı olarak Cumhuriyet'te Anka- ra'da Meclis'in ve öteki küçük meclislerin ve türevlerinin (Lozan Ant- laşması'ndan az önce bir acele derlenen 1923 İzmir İktisat Kongresi gibi) meslek esası ve 'kayme' boy sıralamasına göre (işte alın size bir korpo- ratif dizge!) kurulmasını istediği için mi? yoksa o zamanki muhalefetten haber alma ulusal örgütü olan 'Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli bir görevli- si olduğu bilindiği için mi? bilemem; iyi ve sağlam bir yazar olduğu hal- de, bugün bile yazın tarihimizdeki gerçek yurduna oturtulmayan ünlü Memduh Şevket Esendal'ın, adeta Çehov'umsu güzellik ve yetkinlikteki bir öyküsünde kullandığı deyişle 'belediyeden geçmemiş'tir!

Bir bakıma örgütlenmiş sorumsuzluk sayılan bu daracık kalabalık- ta önceleri biraz yadırganan böyle insanlara, işlenen garip işlere ve dön- dürülen işlerinize bakıyorum da, benim de (ne yaparsınız!) ister istemez içinde bulunduğum ve hep birlikte döndüğümüz (bu arada; nice özel ko- nulara yanılmayı ve yanıltmayı sanki kendisine ilke bilmiş Ünsal Os- kay'ın bir 'öyle de olur, böyle de olur' anlayışını düzeltmek istiyorum, Ar- gos'ta andığı dizinin doğrusu şudur:

"Her yakın zulmün küçük hisseli uzak ortağı")

ve bütün Anadolu'yu baştan başa geçen bu toplumsal 'çatlak'ın ve özellikle 1977 başlangıcında ben İsviçre'lerde, Zürih'te kelle derdiyle uğ- raşırken Bebek'te çevrilen ve acımasız göstergeli 'kötülük dayanışma- sı'ndan beri, - ki işbu parasız avukatlık tarihi benim için bir 'milat' oldu, olmuştur -, bu 'topluluk'un bir 'insan toplumu' olup olmadığı üzre, derin kuyu kuşkuvarım vardır ya da oluştu - bizde çok kolay bir yol seçilerek hemeninden 'ayaklı kitaplık' ya da ne bileyim 'yürüyen arşiv' denir.

(Ve Alacakaranlık bir odada özel bir eczayla boşuna arındırılma-ya çalışılan, daha açıkçası okus pokus edilerek yok edilen filmlerle, yani Levent'teki bir ilaç fabrikasının buzdolaplarındaki Sinematek arşiviyle, değil bizim 'okumuşlar'ımız, kuramsal olarak işi mesleği filmlerle uğraşmak olması gereken, gerçekte düpedüz 'sinema eleştirmenleri' olan ama nedense kendilerine bir tüccar - terzide 'sinema yazarları' kurnaz kullanışını biçenler bile, bu netameli, tehlikeli konuyla şöyle biraz bir ucundan bile ilgilenmeyi göze alamazlar, nitekim alamıyorlar da! Çıkar ilişkileri mi izin vermiyor nedir? Yoksa yaygın bir biçimde Babiâli'de, hatta Yeşil-direk'te, Çiftesaraylar'da söylendiği gibi onların da belkemikleri yok mu? Ama akıllarınca hem kişisel hem toplumsal dürüstlükleriyle ün yapmış Aziz Nesin'i, Vedat Türkali'yi kınayabilirler.)

EA — *Karaşın Anadolu tarihine değil de, sarışın Osmanlı tarihine düşkün sanat tarihçisi ve resim eleştirmeni Sezer Tansuğ, Türk Resminde Yeni Dönem adlı (1988) ve kimi yerleri Güzel Sanatlar Fakültelerinde, akademilerde, ilgili yüksekokullarda gizli gizli 'okuma parçası' ya da bütünü okul kitabı olmuş ve milliyetçilik perdesi arkasında çaktırmadan biraz ırkçılık koksa da, kısacası ne olursa olsun Osmanlı tarihiyle bağıntı kurması açısından başka bir benzeri bulunmayan ilginç çalışmasında Aktedron Fikret'i (Andoğlu) Sait Faik ve Orhan Veli'yle düşünce ve duygu birlikteliği içinde görerek ele almıştır.*

"Seyredenin, okuyanın içini delercesine."

Evet, Aktedron Fikret, bir ressamdır ama aynı zamanda, sizin gibi, bir dermeci, bir koleksiyoncudur da.

Derler ki;

Aktedron Fikret'in, Tünel'deki evinden, antika koleksiyonu iki kez çalınmış ve özellikle sonuncu hırsızlığı bir türlü kendine yedirememiş ve bu yüzden gırtlığını ve (Jack London'un ilginç bir öyküsünde olduğu biçimde, önce ölümü beceremiyor) sonra da bileklerini keserek kesin canına kıymıştır.

(Gerçekten de, çok iyi 'aritmetik' bilen ve akıllı resimler bezeyen bizim uslu ressamlarımızın, kesseler kesseler ancak nasırlarını kestikleri düşünülmürse, Aktedron Fikret olayı, Beyoğlu'nun genel ve İstanbul'un özel resim tarihinde yuvasına daha bir sıkı oturtulabilir belki.)

Biraz 'kılıçıklı' ama ilginç Sezer Tansuğ, anılan kitabında ne di-yordu?

“Türk sanatçısı Van Gogh gibi kulağını değil, rahatlamak için nasırını keser.”

Naki Turan Tekinsav — Aktedron Fikret'i tanıdım. Sabahlara kadar uyumadan, penceresinden sokaklara öyle bakıp duran bu Beyoğlu çocuğunu bana ünlü tiyatro ve sinema oyuncusu Münir Özkul tanıştırmıştı. Para buldukça antika eşyalar biriktirmiş. Ben Aktedron Fikret'i, kirli ve buruşuk pardösüsüne bürünmüş, güleç, kibar ve nazik bir insan olarak hatırlıyorum. Çiroz gibi de zayıftı.

Tabii bir insanın koleksiyonunun çalınması korkunç bir olay. Bana hayatın adeta anlamı kalmıyor gibi geliyor.

Laf aramızda; benim koleksiyonumun çalınma tehlikesi yok. Çünkü ben aslında yıllardır basılı kâğıt biriktiriyorum. Bundan ötürü ben kendime 'selülozman' derim. Kısacası, koleksiyonum (sizin ağzınızla) ünlü Mr. Hyde ya da sırtlan gibi çok kurnaz bir hırsız için bile ağır tutar. Nitekim bir eski ev sahibim, ev bunlardan çökecek bahanesiyle, beni çıkartmak üzere dava açmıştı geçmişte!

Ne denirse densin, ben bu eski sinema dergileriyle, el ilanlarıyla, broşürlerle, afişlerle, imzalı imzasız yıldız fotoğraflarıyla, vs.'yle varım. Ve onlarla da yok olacağım! Bunların, sözün gelişi, geçici olarak dahi bir başka yere taşınması benim ölümüm demektir!

Velhasılkelam, Cihangir'de, eski Sormagir Sokağı'ndaki bu kiralık evde sinema kitapları, vs.'ler çürüyor! Ben de onlarla birlikte çürüyorum!

EA — *Dünya sinema tarihine geçmiş ve ilk film yönetmenlerinden sayılan Fransız Georges Méliès (ben onun Aya Yolculuk adlı bilim kurgu ile fantastik türü arası filmini 1967'de kız kardeşi de Türkiye'ye geldiğinde görmüştüm) yıllar sonra araştırılınca, küller arasında unutulmuş olarak, Paris'te Metro'nun bir girişinde merdivenlerde, kazanacağı üç-beş kuruşla geçimini sağlamak üzere karamela satarken bulunmuştu. Tabii orada olaya insana, insan haklarına, hukuka ve sinema sanatına, sözün gelişi olarak değil de gerçekten saygı duyan bir devlet doğrudan doğruya el koyuyordu.*

Siz, sinemada, Méliès gibi bir yaratıcı, bir film yönetmeni filan olmayabilirsiniz ama yine de ('sıkı düşünür' ve bir noktada 'uçbeyi'

olarak gördüğüm İdris Küçükömer'in kendine özgü bir kavramıyla konuşursak) bu 'battal süreç'te, bana göre de iyice yampiri ve bu ne me ne bir 'topluluk'ta çocukluğunuzdan, yeniyetmeliğinizden beri kendinizce biriktirdiğinizle biraz olsun ilgilenecek...

NTT — Şimdi aklıma gelen bir şey için sözünüzü kesiyorum. Çocukluğumda Şirley (Shirley) çukulataları içinden fotoğraflar çıkardı. Ben bu işe işte bunları biriktirmekle başladım.

EA — Evet... İlgilenecek bir 'insan - insan' yok mu? Dünyayı hep Mr. Hyde'lar, Mr. Hyde'lıklar, Karanlık ya da Alacakaranlık aileler, vakıflar, kapalı dernekler mi tutacak?

(Düşünüyorum. Türkiye'de son çözümlemede, sinema sanatı da kimsenin, hatta sinema eleştirmenlerinin bile umurunda değil mi acaba?)

NTT — Benim özel durumumla ilgilenen böyle bir insan var ama adı bende saklı kalsın diyeceğim.

EA — Hadi Ortadoğu'da olduğumuzdan 'derin düşünce'yi şimdi bir yana koyalım. 'Düz düşünce'nin şiir'in ve aşk'ın değil de, yalnız devlet memurlarının ve dairelerin (sözelimi, şimdi bir devlet dairesi yapılan Türk Dil Kurumu'nun da) bulunduğu Ankara'dan, en az iki-üç bin yıldan beri kültürle ilintili bir dolu şeyin bir çift çarşısı gibi üst üste yığıldığı keten astarlı haritalarda denizlerle üçe bölünmüş gözükken bu pasak İstanbul'a 1954'te, biraz geç gelmişsiniz.

(Anadolu'nun gerçek başkenti, bodrumları veba mikrobi dolu denen kışlıklarından izinli ya da izinsiz askerlerin bugün hâlâ tramvaydan indikleri Sirkeci'dir ya da pazar günleri Dudullu'dan, Samandıra'dan, Karakulak'tan (Beykoz) çuvallarıyla inen şalvarlılarla bütün bütüne değişen Eminönü yani ki eski İstanbul yakasıdır!)

NTT — Ankara'da, Atatürk Orman Çiftliği'nde oturuyorduk. Çiftlik sinemasına giderdik. Bir gün, eve söylemeden (söylesem nasıl olsa izin vermeyecekler çünkü) Cebeci sinemasında oynayan bir filmi görmeye gitmiştim. Çocukluk işte, eve durumu anlatan bir not filan da bırakmamışım. Annem çok meraklanmış. Demiryolunu izleyerek Çiftlik'e, eve dönüyorum. Bak-tım bastıran alacakaranlıkta annem bekçiyi de yanına katarak beni aramaya çıkmış; görüntü olarak bunu unutmam.

EA — O zaman bizim ev İstanbul'da Levent'teydi. Ama üniversite öğrencisi olarak 1953'ten sonra, şubat ve Büyükdere'deki denizli

yaz ayları bir yana, kasımdan haziran sonlarına dek Ankara'da bulunurdum. Perdesine 'Cebecoskop' adını taktığımız sizin o Cebeci sinemasında (Taner Timur'un, Aydın Özakın'ın, Ülkü Eğeci'nin (kızdı ama kendisine 'Baba Ülkü' denirdi) sınıfından olan Ergin Günçe'nin kendisine 'Rimbaud' adını koyduğu) karaşmın arkadışım Erol Gülercan'la Buñuel'in Sokak Kızı Susanna'sı ile Robinson Crusoe'sini görmüştük.

Ulus'ta da 'Park' sineması vardı, her gün öğlenleri başka başka eski ya da yeni filmler oynatırdı (Memurlar Matinesi). Orada da karaşının tersi arkadaşlarım Ülkü Başsoy ya da Üner Birkan'la (sözgeli mi) Claude Autant-Lara'nın 1947'de çevirdiği İçimizdeki Şeytan (Le diable au Corps), Yves Allegret'nin İhtiras Kadını (Les Orgueilleux) (1953) gibi filmleri gördüğümüzü anımsıyorum.

NTT — Biliyor musunuz ben sinemayla ilintili şeyler dışında eskiden ayrıca çocuk dergileri de biriktirirdim.

EA — Ben de size matrak bir şey söyleyeyim: Valla biz çocukken herkesi çocuk sanırdık. 1940'ta takunyaları Eceabat'ta, 'şoson'ları Çanakkale'de bırakarak üstten mahmuzlu kara bir vapurla İstanbul'a geldiğimizde Necatibey Caddesi'ndeki Romanya Otel'i'nde kalırken bir ara yukarı Tünel'de annemleri yitirdim ve beni o zaman karakol olan Şeyh Galip'in dergâhına götürmüşlerdi. Arkadaş adlı çocuk dergisi yanılmıyorsa 10 kuruştı, bizim için pahalıydı, o yüzden yarısını ablam İffet, yarısını da ben, olmayan harçlıklarımızdan verirdik. Çocuk Sesi 5 kuruştı, ilk müzik bilgilerimi oradan aldım.

NTT — Harıl harıl okuduğumuz Yavru Türk, Ateş Çocukları, Binbir Roman... vardı.

EA — Siz dergi deyince benim aklıma şu düştü: 1988'de karşılaştığım bir olayda neredeyse "Ben böyle dergiler çok gördüm!" (Gergedan gibi) diyecektim. Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur da, derler ya, doğru galiba. "Sanat şahsi ve muhteremdir" depolitazyonunu ileri süren, çıkardıkları dergilerle kendilerini özdeş kılan ve sınıflarında amiral battı gibi şiircilik oynayan ve gerçekten ve her anlamda sıradanlıkları üzerlerinden akan ama kendi katmanlarından olduğu için bu zengin çocuklarını kollayan ve onların içgüdüsel olarak bedava dava vekilliğini yapanlar sizinle yukardan yukardan konuşabiliyorlar. Meğer sözüünün eri olmak hiç önemli değilmiş! Parayı veren düdüğü çalarmış! Önemli olan ölçüt eninde sonunda aşağı yukarı paraymış! filan. Evet, Evet,

bunları ben de biliyorum. Ve iç içe yakın arkadaşlarımız ıslah olanlar korosu da “kol kırılır, yen içinde kalır” diyor!

(1973 ya da 1974’te kısılmış şairlerden Ahmed Arif, Ankara’dan İstanbul’a bir yayınevini bir yan kuruluşu olan bir yayınevine inmiştir. Kendisini kurulduğu masa’yla özdeş kılan orta yazarlığını yayıncılığa döndüren pek de dürüst olduğu söylenemeyecek olan birine Ahmed Arif “Ben böyle masa’lar çok gördüm!” der.

Ece Ovası’nda (Yalova köyü ve denizi Akbaş limanı), Edremit’te, Ayvalık’ta, Gelibolu’da, Eceabat’ta ve Çanakkale’de geçen “katık et! katık et!” çocukluğumdan bu yana, tek partili dönemde babaları Maarif Bakanı olduğu için okul kitaplarından resimlerini boyuna görerek alıştığımız ikizlerden biri olan ve yıllardır kalıt artı(k)-değer’i bir türlü bitiremeyen ve yaşayan ünlü ve büyük şair olan Can Yücel’e göre, Ahmed Arif’in haklı olarak çıkardığı bu olay saygıdeğer bir yayıncıya yapılır mıymış. Peki hak aramak ne zamandan beri densizlik sayılıyor.)

Bu kadar!

(1989)

Nazmi Ağıl

Beowulf
Seamus Heaney'nin Modern İngilizcesinden
Yavaş Matematik

Fatma Akerson

Kırmızı Motosiklet

Semra Aktunç

Yalos

Semra Aktunç - Hulki Aktunç

AraName - Bir Ara Güler Kitabı

Sabahattin Ali

Canım Aliye, Ruhum Filiz

Meltem Doğan Alparslan - Metin Alparslan (haz.)

Hititler - Bir Anadolu İmparatorluğu

Şavkar Altınel

Mavi Defter

Taylan Altuğ

Son Bakışta Sanat

Özdemir Asaf

Sen Bana Bakma Ben Senin Baktığın Yönde Olurum

Roland Barthes

Dilin Çalışma Sesi
Çin Yolculuğu Defterleri
Eleştirel Denemeler

Antony Beevor

Stalingrad

Sami Baydar

Dünya İnancı - Toplu Şiirler

Thomas Bernhard

Goethe Öleyazıyor
Amras • Watten

Eugenio Borgna

Ruhun Yalnızlığı

Pascal Bruckner

Aşk Paradoksu

İpek S. Burnett

Romancı

John Burnside

Kutup Dairesi'nde Bir Ev

Inger Christensen

Seçme Şiirler

Cevat Çapan

Su Sesi

İnan Çetin

Uzun Bir Ömür İçin Uzun Bir Elbise

Louis-Ferdinand Céline

Profesör Y ile Konuşmalar

A. Muhibbe Darga

Anadolu'da Kadın
On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe

Oğuz Demiralp

"Hepinize Etkin Okumalar Dilerim"

Selçuk Demirel

Defile
Başka Bir Yerde
Kalemiti

Misha Defonseca

Kurtlarla Yaşam

Haldun Dörmek

Anılar / Sürç-ü Lisan Ettikse-Antrakt-İkinci Perde

Orhan Duru

Roman Medyadan Önce Gelir - Seçme Yazılar

Tuncer Erdem

Güzel Eşya, Alelade Dünya

Ebubekir Eroğlu

Geçmişin İçindeki Geçmiş

Mehmet Erte

Sahte

Jean-Louis Fournier

Dul

Son Siyah Saçım ve İhtiyar Delikanlılara Bazı Öğütler

Memet Fuat

Gölgede Kalan Yıllar

Damon Galgut

Sahtekâr

Jean Giono

Sevincim Eksilmesin Yeter ki

Julien Gracq

Sirte Kıyısı

Andrée Maalouf - Karim Haïdar

Dünden Bugüne Lübnan Mutfağı,

Nâzım Hikmet

Piraye'ye Mektuplar

Ne Güzel Şey Hatırlamak Seni -

Genco Erkal'ın Sesinden Nâzım Hikmet Şiirleri

Selahattin Hilav

Diyalektik Düşüncenin Tarihi

Abdülhak Şinasi Hisar

Geçmiş Zaman Edipleri

Alan Hollinghurst

Yabancı'nın Çocuğu

Jonathan Holt

Yüz Karası

Mihály Hoppál

Avrasya'da Şamanlar

Osman İkiz

Rüzgârların Yolunda-Fotoğraf Sanatçısı,
Şair Lütfi Özkök

Gül İreçoğlu

Lâle - Doğada, Tarihte, Sanatta

Kazuo Ishiguro

Uzak Tepeler

Christopher Isherwood

Hoşça Kal Berlin
Tek Başına Bir Adam

Roy Jacobsen

Harika Çocuk

Hillary Jordan

Uyandığında

Tarık Dursun K.

Alçaktan Uçan Güvercin
Denizin Kanı
Kurşun Ata Ata Biter

Gülayşe Koçak

Siyah Koku
Çifte Kapıların Ötesi

Gürgeç Korkmazel

Sırkıran

Uğur Kökden

Tedirgin Zamanlar (1966-1988)

Herbert Kraft

Musil

Amin Maalouf

Doğu'dan Uzakta

Alberto Manguel

Bütün İnsanlar Yalancıdır
Okumalar Okuması

Alain Mascarou (hazırlayan)

Bilge Karasu'dan Jean ve Gino'ya Mektuplar
(1964-1994)

Predrag Matveyeviç

Ekmeğimiz

Michel De Montaigne

Yol Günlüğü

Cees Nooteboom

Bütün Ruhlar Günü

Behçet Necatigil

Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca

Filiz Özdem

Erciyes'in Rüyası: Kayseri
Rüya Bekleyen Adam

Demir Özlü

Sürgün Küçük Bulutlar - Toplu Öyküler
Önünde Boş Bir Uzun
Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları
Bir Uzun Sonbahar - Bir Yaz Mevsimi Romansı

Tezer Özlü

Yeryüzüne Dayanabilmek İçin

Mahir Öztaş

Kuralların Saati ve Unutulmak Tozları

Orhan Pamuk

İstanbul - Hatıralar ve Şehir
Benim Adım Kırmızı
Kar
Öteki Renkler
Masumiyet Müzesi
Beyaz Kale
Kara Kitap
Cevdet Bey ve Oğulları
Yeni Hayat
Sessiz Ev
Ben Bir Ağacım (Seçme Parçalar)
Kara Kitap'ın Sırları

Boris Pasternak

İnsanlar ve Haller

Michelle Perrot

Odaların Tarihi

Marcel Proust

Hazlar ve Günlere

Adam Ross

Bay Fıstık

Philip Roth

Hoşça Kal, Columbus ve Beş Öykü
Öfke
Nemesis

Oliver Sacks

Oaxaca Günlüğü
Aklın Gözü

Leonardo Sciascia

Şarap Rengi Deniz
Sicilyalı Amcalar

Cemal Süreya

Üvercinka
Bir Kırılancın Daha Var

Magda Szabó

Yavru Ceylan

Tuğrul Tanyol

Öncesi ve Sonrası

Michael Taussig

Walter Benjamin'in Mezarı

Doğan Tekeli

Zor Sanat

Ali Teoman

Öykü Uçları - Çok Çok Kısa Öyküler
Kırık Kalpler Terzihanesi

Ingrid Thobois

Sollicciano

Feryal Tilmaç

Esneyen Adam

Claude Thiébaud

Franz Kafka'nın Dönüşümleri

Yalçın Tosun

Dokunma Dersleri

Muzaffer Tayyip Uslu

Şimdilik

Ümit Ünal

Işık Gölge Oyunlar

Gündüz Vassaf

Mostari - Bir Köprü Bekçisinin Günlüğü

David Vogel

Evlilik Hayatı

Murat Yalçın (haz.)

Yeryüzüne Mektuplar
59 Yazardan Hayatta Olmayan Yazarlara

Mehmet Yaşın

Evden Kaçan Çocuk

Doğan Yarıcı

O Boşluk
Her Aşk Gibi Yarım

Hilmi Yavuz

Geçmiş Yaz Defterleri ~ Bulanık Defterler
Üç Anlatı - Taormina /
Fehmi K.'nın Acayip Serüvenleri / Kuyu

Gökhan Yılmaz

İkiye Kadar Sayamamak

